

PROJEKT PLANU OCHRONY PARKU KULTUROWEGO PRADZIEJOWEGO GÓRNICCTWA KRZEMIENIA NAD KAMIENNĄ

**AKTUALIZACJA z I 2022 R.
DO UZGODNIENÍ I KONSULTACJI**

**OPRACOWANIE WYKONANE NA ZLECENIE
MUZEUM HISTORYCZNO-ARCHEOLOGICZNEGO
W OSTROWCU ŚWIĘTOKRZYSKIM**

FUNDACJA KARKONOSKA

**JELENIA GÓRA – KRZEMIONKI
STYCZEŃ 2022 R.**

SPIS TREŚCI:

WPROWADZENIE	str. 5
---------------------------	--------

CZĘŚĆ I. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW KULTUROWYCH, PRZYRODNICZYCH I KRAJOBRAZU I ICH WALORYZACJA ORAZ STAN ZAGOSPODAROWANIA W OBSZARZE OPRACOWANIA

1. Położenie obszaru opracowania analiz i studiów dla wskazania terenów Parku.....	str. 7
2. Zarys dziejów obszaru.....	str. 10
3. Zasoby kulturowe ze szczególnym uwzględnieniem pradziejowych stanowisk archeologicznych oraz system ich ochrony	str. 15
4. Zasoby przyrodnicze i struktura krajobrazu oraz ich system ochrony	str. 25
5. Waloryzacja zasobów kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych.....	str. 33
6. Stan zagospodarowania i planowane kierunki rozwoju przestrzennego obszaru.....	str. 36
7. Zagrożenia dla stanu środowiska kulturowego i przyrodniczego.....	str. 41
8. Podstawy prawne i cele utworzenia Parku.....	str. 45
9. Założenia dla delimitacji granic Parku	str. 46

CZĘŚĆ II. PLAN OCHRONY PARKU – USTALENIA I WYTYCZNE DLA OCHRONY, UDOSTĘPNIANIA I ZAGOSPODAROWANIA ORAZ ZARZĄDZANIA

I. Cele utworzenia Parku.....	str. 50
2. Zakres Planu Ochrony.....	str. 51
3. Struktura przestrzenna Parku.....	str. 51
4. Zasady i sposoby ochrony zasobów kulturowych, przyrodniczo-kulturowych w wyznaczonych strefach.....	str. 55
5. Ustalenia dotyczące zakazów i ograniczeń.....	str. 56
6. Wytyczne dla miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.....	str. 57
7. Wytyczne dla udostępniania parku dla edukacji, turystyki i rekreacji oraz aktywizacji gospodarczej.....	str. 59
8. Wytyczne dla zarządzania Parkiem.....	str. 61

CZĘŚĆ III. ANEKSY

1. Projekty uchwał	
1.1. Projekt uchwały ws. ogłoszenia o podjęciu prac nad utworzeniem Parku.....	str. 64
1.2. Projekt uchwały ws. utworzenia Parku.....	str. 65
1.3. Projekt uchwały ws. zatwierdzenia planu ochrony Parku.....	str. 68
2. Dokumentacja formalno-prawna.....	str. 71
Materiały wyjściowe i literatura.....	str. 72

CZĘŚĆ GRAFICZNA

Rys. Nr 1. Zasoby archeologiczne i inne zasoby kulturowe, ich waloryzacja oraz system ochrony w obszarze analiz i studiów, Sekcje A-D, podstawowa skala 1: 62.500

Rys. Nr 2. Zasoby przyrodnicze, struktura krajobrazu i ich waloryzacja oraz system ochrony w obszarze analiz i studiów, Sekcje A-D, skala 1: 62.500

Rys. Nr 3. Plan Ochrony Parku – struktura przestrzenna i granice Parku oraz zasady jego ochrony i udostępniania, Sekcje A-D, skala 1: 62.500

Uwaga: Rysunki zamieszczone w części tekstowej Planu Ochrony wykonano w skali 1: 62.500 (jako pomniejszenia rysunków wykonanych w podstawowej skali 1:25.000 w zapisie elektronicznym)

Rysunki zamieszcza się w formacie jpg jako osobne załączniki do projektu Planu.

WPROWADZENIE

Na terenie trzech świętokrzyskich gmin: Bodzechowa, Ćmielowa i Ożarów, położonych nad rzeką Kamienną, zachowały się unikalne świadectwa pradziejowego górnictwa i osadnictwa o znaczeniu nie tylko lokalnym, regionalnym i krajowym, ale także kontynentalnym i światowym. Wyrazem uznania ich wyjątkowej, uniwersalnej wartości stało się uzyskanie 6 lipca 2019 r. wpisu tych obiektów na Listę światowego dziedzictwa UNESCO jako Krzemionkowskiego Regionu Pradziejowego Górnictwa Krzemienia Pasiastego. W trakcie procedury związanej z uzyskaniem tej prestiżowej nominacji wskazano na potrzebę wzmocnienia obszarowej ochrony Dobra światowego dziedzictwa w formie utworzenia parku kulturowego, obejmującego tereny wchodzących w jego skład komponentów oraz ich otoczenie.

Wpisanymi na Listę UNESCO komponentami Dobra są neolityczne kopalnie Krzemionki Opatowskie, Borownia i Koryczna oraz osada na wzgórzu Gawroniec w Ćmielowie. Nie tworzą one jednakże zwartego, jednolitego kompleksu przestrzennego i wymagają ochrony także otaczającego je, historycznie ukształtowanego krajobrazu kulturowego. Utworzenie parku kulturowego na tym obszarze jest najlepszą formą ochrony zarówno wspomnianych, najcenniejszych obiektów archeologicznych, jak i kilkunastu innych, cennych stanowisk pradziejowego górnictwa i osadnictwa ludności, zajmującej się kilka tysięcy lat temu wydobywaniem i obróbką krzemienia, a także szeregu innych zabytków, tworzących obecny krajobraz kulturowy wspomnianego obszaru, niezależnie od czasu ich powstania. W obrębie Parku znaleźć powinny się ponadto ustanowione w otoczeniu ww. komponentów Dobra światowego dziedzictwa tereny chronione o wybitnych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych.

Niniejsze opracowanie w I części obejmuje syntetyczną charakterystykę zasobów kulturowych oraz przyrodniczych i krajobrazu i ich waloryzację, a także ocenę stanu zagospodarowania obszaru przyjętego dla przeprowadzenia analiz i studiów, które służą wskazaniu terenów planowanego do utworzenia Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną (obszar ten jest znacznie większy od ww. Parku). W II części opracowania zawarto ustalenia i wytyczne dla ochrony Parku, jego udostępniania i zagospodarowania oraz zarządzania (wskazane dla terenów samego Parku). Uzupełnia je zestaw projektów uchwał rad gminnych w sprawie ogłoszenia o podjęciu prac nad utworzeniem Parku, jego utworzenia oraz zatwierdzenia planu ochrony Parku.

W projekcie Planu ochrony Parku nawiązuje się do zasad ochrony dziedzictwa kulturowego oraz przyrody i krajobrazu, przyjętych w obowiązujących dokumentach dla ukierunkowania rozwoju terenów gmin Bodzechów, Ćmielów i Ożarów (takich jak obowiązujące *studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* gmin oraz ich *strategie rozwoju*), a także w dokumentach planowania regionalnego (takich jak *plan zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego* i jego *strategia rozwoju*).

Zgodnie z regulacjami art. 16 *Ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* celami utworzenia Parku są *ochrona krajobrazu kulturowego oraz zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej*. W nawiązaniu do tak nakreślonych w ramowym ujęciu celów zakłada się, że podstawowymi celami utworzenia Parku są:

- 1) wzmocnienie skuteczności ochrony Dobra Światowego Dziedzictwa – Krzemionkowskiego Regionu Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego i wyeksponowanie jego znaczenia dla historii cywilizacji światowej;

- 2) wypracowanie ram dla koordynacji zarządzania ochroną, badaniami, promocją i udostępnianiem poszczególnych komponentów Dobra oraz innych obiektów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego terenów Parku, tworzących jego chroniony krajobraz kulturowy;
- 3) wykorzystanie ww. zasobów dla podniesienia atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej gmin, w obrębie których utworzony został Park, oraz dla wzrostu lokalnej gospodarki w powiązaniu z poprawą dostępności tych zasobów oraz rozwojem usług dla edukacji, turystyki i rekreacji;
- 4) poprawa ładu przestrzennego i walorów krajobrazowych poprzez uregulowanie kierunków i zasad zagospodarowania oraz użytkowania terenów Parku z uwzględnieniem ww. celów w ramach aktualizacji studiów i planów zagospodarowania przestrzennego, strategii rozwoju, programów ochrony i opieki nad zabytkami, a także innych opracowań programowych i koncepcyjnych.

Przedkładane do konsultacji i uzgodnienia opracowanie stanowi zaktualizowaną redakcję projektu planu ochrony Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną, wykonanego przez Fundację Karkonoską z Jeleniej Góry w grudniu 2020 r. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie. W ww. redakcji projektu zostały uwzględnione wyniki szeregu spotkań konsultacyjnych, wewnętrznych i przeprowadzonych z władzami gmin Bodzechów, Ćmielów i Ożarów oraz z lokalnymi społecznościami i innymi jednostkami do końca listopada 2021 r. Po przedłożeniu projektu do zaopiniowania przez władze samorządowe i uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, a także do dodatkowych konsultacji sporządzona zostanie finalna redakcja opracowania i podjęte zostaną formalne przygotowania do utworzenia Parku, a następnie do zatwierdzenia planu jego ochrony w ramach stosownych uchwał rad gmin Bodzechów, Ćmielów i Ożarów.

CZĘŚĆ I

CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW KULTUROWYCH, PRZYRODNICZYCH, KRAJOBRAZU I ICH WALORYZACJA ORAZ STANU ZAGOSPODAROWANIA W OBSZARZE OPRACOWANIA

1. Położenie obszaru opracowania analiz i studiów dla wskazania terenów Parku

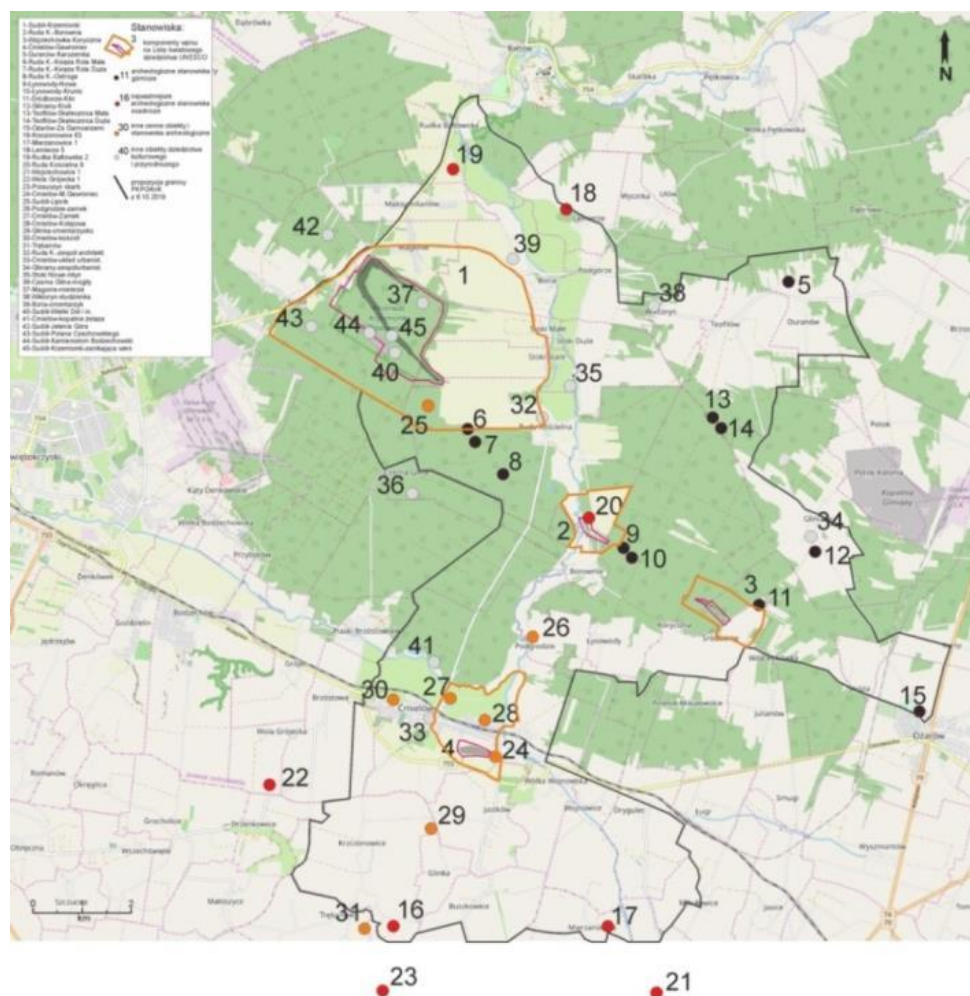
Obszar przyjęty dla opracowania analiz i studiów, służących dla zdiagnozowania stanu zasobów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazu oraz stanu zagospodarowania i następnie do wskazania granic planowanego Parku Kulturowego Pradziejowego Górnicztwa Krzemienia nad Kamienną, wynika z analizy ustaleń *planu zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego* z 2014 r. oraz propozycji zawartych w *Koncepcji ww. Parku*, wypracowanej pod egidą Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Ostrowcu Świętokrzyskim w 2019 r.

W nawiązaniu do zarysowanej jeszcze w latach 90. ub. wieku w studiach wykonanych w Pracowni Krajobrazu Kulturowego w Kielcach idei utworzenia Parku Kulturowego Doliny Kamiennej wskazany został w ogólnym ujęciu jego obszar we wspomnianym *planie województwa* w zlewni tej rzeki od miasta Skarżysko-Kamienna po jej ujście do Wisły. W drugim z omawianych dokumentów, przy uwzględnieniu obecności szczególnych świadectw pradziejowego górnictwa i osadnictwa, zaproponowano utworzenie Parku Kulturowego Pradziejowego Górnicztwa Krzemienia nad Kamienną w obrębie tylko części ww. obszaru (co wskazuje się na rysunku poniżej).

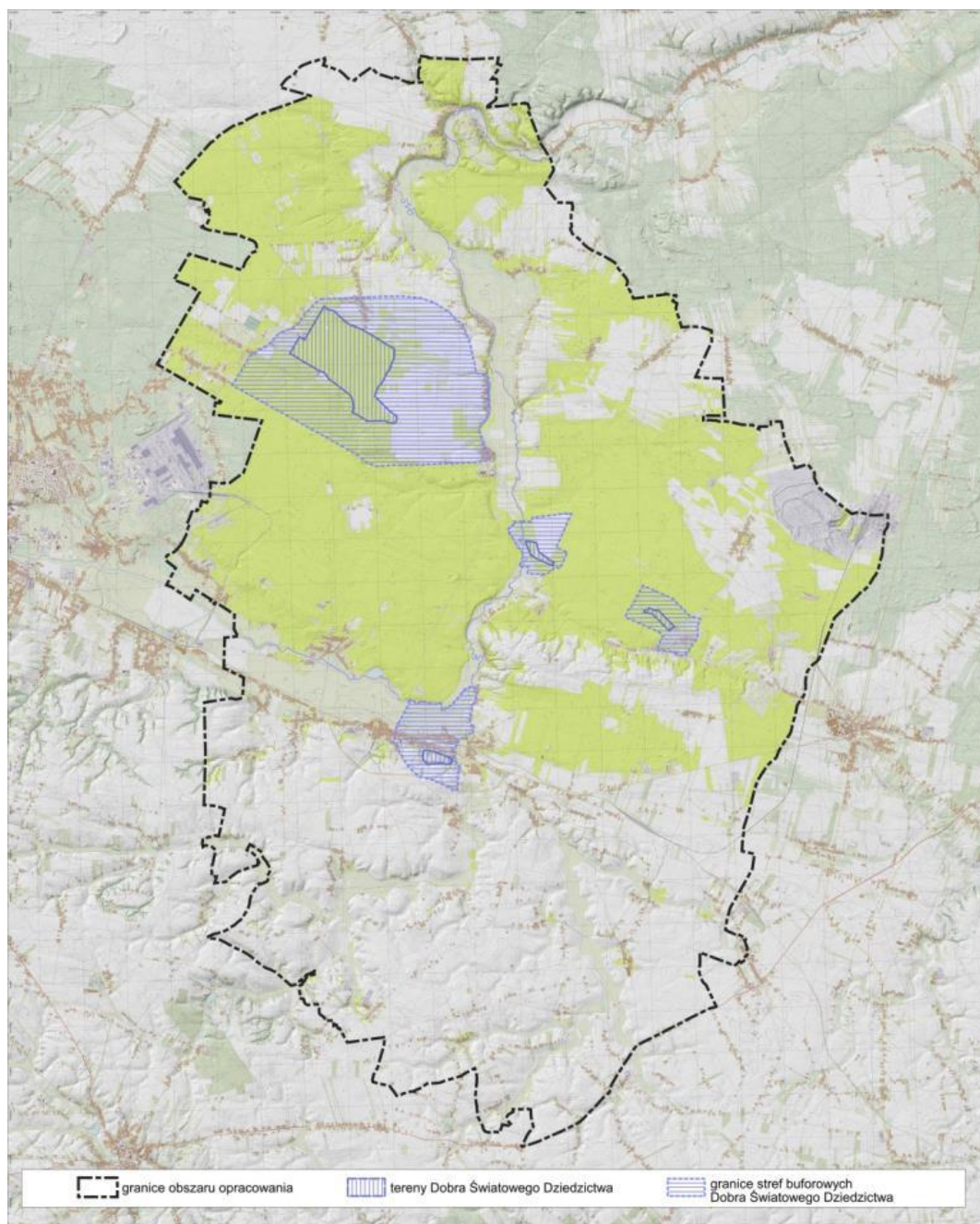
Rys. nr 1. Tereny objęte opracowaniem analiz i studiów na tle ustaleń *planu zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego dla kierunków polityki przestrzennej w zakresie dziedzictwa kulturowego, za ŚBRR w Kielcach 2014.*

W koncepcji Muzeum Historyczno-Archeologicznego zaproponowano, aby w obręb Parku weszły tereny 3 gmin z powiatu ostrowieckiego (tj. środkowa część gm. Bodzechów, prawie całe m. i gm. Ćmielów i południowo-zachodnia część gm. Bałtów) oraz 2 gminy z powiatu opatowskiego (tj. zachodnia część m. i gm. Ożarów i północno-zachodnia część gm. Wojciechowice). Krajobraz tych terenów budują na północy utwory geologiczne Przedgórze Łżeckiego z koncentracją pozostałości pradziejowego górnictwa, a na południu – północnej części Wyżyny Sandomierskiej, gdzie rozwijało się pradawne osadnictwo, integralnie powiązane z pobliskimi kopalniami krzemienia. Zaproponowane w ww. koncepcji granice Parku przedstawia się poniżej:

Rys. 2. Wstępne propozycje delimitacji granic Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia wg propozycji Muzeum Historyczno-Archeologicznego z 2019 r.

Dla przeprowadzenia analiz i studiów, służących do zweryfikowania wstępnych propozycji Muzeum dla delimitacji granic planowanego Parku z 2019 r., przyjęto obszar poszerzony o tereny obrębów wiejskich, jakie w części tylko ujęto w ww. propozycjach. Zmniejszono go przy tym o tereny lokalizacji dwu skrajnie położonych stanowisk: bardzo małego „Karczemka” w Duranowie i znacznie zniszczonego „Za Garncarzami” w Ożarowie. W takim ujęciu obszar opracowania objął tereny miasta i gminy Ćmielów (z 25 obrębami ewidencyjnymi), środkową część gminy Bodzechów, przylegającą do granic miasta Ostrowiec Świętokrzyski (z 4 obrębami), dalej zachodnią część gminy Bałtów (z 5 obrębami), zachodnią część gminy Ożarów (z 6 obrębami) oraz północno-zachodnią część gminy Wojciechowice (z 11 obrębami). Granice ww. obszaru przedstawia się na następnej stronie.

Rys. 3. Przyjęte granice obszaru analiz i studiów

Obszar przyjęty dla opracowania analiz i studiów objął tereny o powierzchni ok. 25 900 ha, położone pomiędzy takimi ośrodkami gminnymi, położonymi na wschód od Ostrowca Świętokrzyskiego, jak: Bodzechów, Bałtów i Ćmielów (w obrębie powiatu ostrowieckiego) oraz Ożarów i Wojciechowice (w obrębie powiatu opatowskiego). Dominujący udział mają tu tereny rolne, obejmujące ok. 14 809,6 ha, tj. 57,1% ogólnej powierzchni obszaru, znaczny – tereny lasów, obejmujące ok. 10 276,9 ha, tj. 39,7% tej powierzchni, zaś tereny zabudowane zajmują niewielką część obszaru o powierzchni tylko 817,0 ha, czyli 3,2% jego ogólnej powierzchni.

Głównym wyróżnikiem tutejszego krajobrazu przyrodniczo-kulturowego jest zasadnicza przewaga terenów rolnych i leśnych nad osadniczymi. Ten historycznie ukształtowany krajobraz nie podlegał tu większym zmianom w czasach nowożytnych i w związku z tym stanowi unikalny przykład w skali całego kraju.

Omawiany obszar położony jest pomiędzy ważnymi ciągami komunikacyjnymi północno-wschodniej części województwa świętokrzyskiego: drogą wojewódzką nr 754 relacji Ostrowiec Świętokrzyski-Sudoł-Bałtów-Solec nad Wisłą (od północnego zachodu), drogą krajową nr 79 relacji Warszawa-Tarłów-Ożarów-Kraków-Katowice (od wschodu), drogą krajową nr 74 relacji Piotrków Trybunalski-Kielce-Opatów-Ożarów-Hrubieszów (od południa) oraz drogą krajową nr 9 relacji Radom-Ostrowiec Świętokrzyski-Opatów-Rzeszów (od zachodu).

Dla skomunikowania obszaru z Warszawą i największymi, krajowymi aglomeracjami, położonymi na południu szczególne znaczenie ma droga nr 79. Znacznie słabsze w stosunku do układu drogowego są powiązania kolejowe obszaru z jego otoczeniem, na które składa się istniejąca tu jedyna linia kolejowa nr 25 relacji Łódź Kaliska-Ostrowiec Świętokrzyski-Ćmielów-Ożarów-Dębica. Najbliższe omawianego obszaru porty lotnicze zlokalizowane są w Lublinie i w Rzeszowie (w odległości ok. 120-130 km), a także w Warszawie (w odległości ok. 170 km).

II. Zarys dziejów obszaru

Obszar objęty opracowaniem analiz i studiów cechuje się unikalnymi walorami dziedzictwa kulturowego oraz wybitnymi wartościami środowiska przyrodniczego i krajobrazu, co wyróżnia go nie tylko w skali województwa świętokrzyskiego, czy kraju i kontynentu, ale także w skali światowej. Na historię tych terenów szczególnie wpływ miało odkrycie bogatych zasobów krzemienia i rozwój jego wydobywania od środkowej części starszej epoki kamienia.

Złoża różnych rodzajów krzemienia zalegają tu na terenach położonych w obrębie Przedgórze Iłżeckiego i obejmują rozległe pasmo, przebiegające z północnego-zachodu na południowy-wschód, od Orońska aż po Świeciechów na wschodnim brzegu Wisły. Krzemienie te, występujące w wapiennej skale macierzystej, mają najwyższy walor użytkowy dzięki swej wielkości i jakości konglomeracji i najlepiej nadawały się do produkcji różnych typów narzędzi i broni. Ich wydobywaniu i obrabianiu towarzyszył rozwój osadnictwa na żyznych terenach Wyżyny Sandomierskiej i w dolinie Kamiennej, położonych w sąsiedztwie wspomnianych złóż krzemienia.

Najstarszy ślad zasiedlenia obszaru pochodzi z rejonu kamieniołomu Lipnik koło Krzemionek, datowany na ciepły okres między zlodowaceniem środkowopolskim i bałtyckim (ok. 150-110/80 tys. lat temu). Śladem tym jest odłupek krzemienisty, znaleziony razem z kośćmi słonia kopalnego. Liczniej zaczęli pojawiać się tu ludzie po ustąpieniu ostatniego zlodowacenia (od ok. 12 tys. lat temu), a związane z tym pozostałości obozowisk łowców paleolitycznych odkryto m.in. w rejonie wsi Sudoł, Rudka Bałtowska, Ruda Kościelna, Lemierze i w rejonie miasta Ćmielowa (w dolinie potoku Przepaść oraz na terenie Małego Gawrońca).

W okresie młodszej epoki kamiennej – w neolicie pojawili się na tych terenach pierwsi rolnicy i hodowcy, znający już wytwarzanie naczyń z gliny i sposoby wyrabiania kamiennych narzędzi gładzonych, zaczęły powstawać też ich pierwsze osady. Z badań odnalezionych świadectw wynika, że na terenach dzisiejszej, południowej Polski, na lessach śląskich i małopolskich, ok. 5.400–5.300 lat p.n.e. pojawiły się społeczności, związane z kulturą ceramiki wstęgowej rytej i zajmujące się głównie rolnictwem, a w mniejszym stopniu również łowiectwem i zbieractwem. Przedstawiciele tej ludności trafili wtedy także na żyzne ziemie, położone w dolinie Kamiennej (przykładem ich obecności jest odkryta osada w Szewnie w gm. Bodzechów).

Na początku V tysiąclecia p.n.e. na omawianym obszarze pojawiły się społeczności kultur tzw. cyklu naddunajskiego, a następnie pucharów lejkowatych (w okresie ok. 3900-2900/2800 lat p.n.e.) i amfor kulistych (w okresie ok. 3500-2500/2400 lat p.n.e.) oraz kultury mierzanowickiej (w okresie ok. 2300-1600 lat p.n.e.). Poza uprawą roli oraz hodowlą bydła i trzody w rejonie dolnego biegu Kamiennej, pozyskiwały one krzemień pasiasty i czekoladowy z późnojurajskich utworów wapiennych, a także krzemień ożarowski ze złóż ukształtowanych w okresie kredy.

W północno-wschodnim, mezozoicznym obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich, w rejonie położonym między dzisiejszą miejscowością Magonie, a Ożarowem, wykształcił się najbardziej aktywny region pradziejowego górnictwa nad Kamienną, o unikalnej w skali świata wielkości i formach. Znajduje się tu 14 stanowisk wydobywania krzemienia (głównie pasiastego) oraz kilkaset miejsc jego obróbki, a także obozowisk, związanych z jego eksploatacją, przetwarzaniem i dystrybucją.

Zlokalizowane w tym rejonie kopalnie i osady zaczęły powstawać już od ok. 4000 lat p.n.e. i rozwijały się aż do wczesnej epoki brązu (do przełomu III i II tys. p.n.e. i 1 połowy II tys. p.n.e.). Ich odnalezienie pozostałości świadczą o bardzo wysokim poziomie rozwoju zarówno technik górniczych, jak i przetwórstwa krzemienia. W szczytowym okresie rozwoju regionu najbardziej spektakularnym wyrobem miejscowych warsztatów były kunsztownie wykonywane, gładzone siekiery, odnajdowane na wielu stanowiskach archeologicznych Europy Środkowej.

Miejsca stałego zamieszkiwania ówczesnych społeczności, związanych z ww. działalnością górniczą, koncentrowały się na przede wszystkim na północnym skraju Wyżyny Sandomierskiej, cechującej się wybitnie urodzajnymi, wytworzonymi na lessach glebami, ale także w południowej części Przedgórza Iłżeckiego, w dolinie Kamiennej. Były to duże, niekiedy nawet kilkuhektarowe, czasem ufortyfikowane osady, a także okresowe, mniejsze obozowiska.

Prowadzona na tych terenach gospodarka opierała się przede wszystkim na ekstensywnej uprawie roli i hodowli zwierząt oraz na eksploatacji krzemienia i produkcji wykonywanych z niego narzędzi. Towarzyszyły tym działaniom: wytwarzanie ceramiki i tkanin oraz rozwój wymiany handlowej, przy wykorzystaniu szlaków wodnych i lądowych. Szlaki te łączyły omawiany obszar nawet z bardzo odległymi terenami, czemu sprzyjało wynalezienie koła i wozu czterokołowego, który to wynalazek dotarł na te tereny wraz z kulturą pucharów lejkowatych w IV tysiącleciu p.n.e.

W okresie rozwoju kultury amfor kulistych eksploatacja i eksport krzemienia pasiastego osiągnęły najbardziej imponujące rozmiary. Powstały tu wtedy największe kopalnie głębinowe, a surowiec z Krzemionek docierał na tereny oddalone o ponad 600 km (wcześniej były to odległości znacznie mniejsze). Wiązało się to nie tylko ze wzrostem zapotrzebowania na ten surowiec, służący do wyrobu narzędzi i broni, ale także z rosnącym popytem na wykorzystanie siekier z krzemienia pasiastego, jako wyznaczników prestiżu o znaczeniu kultowym, obserwowane w obrządku pogrzebowym.

Pod koniec III tysiąclecia p.n.e. prowadzona tu działalność górnicza znacznie osłabła, co było spowodowane pojawieniem się brązu, jako lepszego i trwalszego materiału do wyrobu narzędzi, oraz upadkiem starych wierzeń i zanikiem potrzeb, związanych z wykorzystywaniem przedmiotów ze specyficznego gatunku krzemienia dla celów kultowych. Tutejsze złoża krzemienia eksploatowane były wtedy przez górników kultury mierzanowickiej, którzy poza prowadzeniem eksploatacji w płytkich kopalniach, wykorzystywali także surowiec odpadkowy i rozkopywali dla jego pozyskania powstałe wcześniej hałdy. Ówczesne wyroby z krzemienia pasiastego miały odbiorców w bliższym, niż wcześniej otoczeniu, bo docierały na odległość do 85 km. Populacje tej kultury żyły już w odmiennych warunkach, po upadku wysoko rozwiniętych społeczeństw rolników i hodowców, spowodowanym m. in. złożonymi procesami ekologicznymi i klimatycznymi.

Warto podkreślić szczególny związek społeczności kultury mierzanowickiej z obszarem opracowania, bowiem jej nazwa pochodzi od stanowiska archeologicznego w Mierzanowicach, odkrytego w 1935 r. Badania stanowiska okazały się fundamentalne dla studiów nad pradziejami południowo-wschodniej Polski, a konkretnie odcinka na przełomie III i II tysiąclecia p.n.e. Wspomniana kultura funkcjonowała w tym okresie w dorzeczu górnej Wisły (od Wyżyny Sandomierskiej po Kotlinę Sądecką), a także na terenach Moraw, Słowacji oraz zachodniej Ukrainy i charakteryzowała się większym udziałem hodowli bydła w gospodarce, budową niewielkich osad oraz zakładaniem cmentarzysk, na których chowano zmarłych w obrządku szkieletowym z bogatym wyposażeniem.

W ciągu blisko dwóch tysięcy lat istnienia i rozkwitu pradziejowego górnictwa krzemienia pasiastego, nad Kamienną powstała rozwinięta sieć osadnicza, złożona z dużych i mniejszych osad oraz niewielkich obozowisk, zakładanych zarówno w ich sąsiedztwie, jak i obok kopalń, a także licznych punktów obróbki krzemienia, rozsianych na całym obszarze. Towarzyszyły jej pola uprawne, zapewne dominujące w krajobrazie Wyżyny Sandomierskiej, natomiast dla Przedgórza Łżeckiego charakterystyczne były duże obszary leśne.

Kompleksy tych lasów zmieniały swój charakter, gdyż w trakcie postępującej eksploatacji górniczej karczowano rosnący tu pierwotny, sosnowo-dębowy bór mieszany, powstawały nie tylko liczne zagłębienia i hałdy, ale także zmieniał się naturalny układ wierzchnich warstw gruntu i związanej z nim szaty roślinnej. Na wyniesionej z głębszych pokładów glinie zwietrzelinowej i rumoszu wapiennym, przy zmianach wilgotności i zasobności w składniki mineralne wykształciły się specyficzne, wyróżniające się z otoczenia obszary o nadzwyczajnym bogactwie gatunków flory i fauny.

Rozwój gospodarki na terenach Wyżyny Sandomierskiej w następnych okresach dziejów związany był przede wszystkim z rolniczym wykorzystywaniem tutejszych żyznych gleb, przy czym malało znaczenie eksploatacji krzemienia, wypieranego przez nowe, trwalsze materiały dla produkcji narzędzi i broni, jakimi był najpierw brąz, a później żelazo. W epoce brązu kolejnymi mieszkańcami dorzecza Kamiennej byli przedstawiciele kultury trzcinieckiej (1900-1000 lat p.n.e.) i łużyckiej (1350-400 lat p.n.e.). Posługiwali się oni już powszechnie przedmiotami z brązu, a nawet posiadali wysoko rozwinięte umiejętności wytwarzania tego stopu. W 2 poł. II tysiąclecia p.n.e. całkowicie uległy zmianie obrzędy pogrzebowe. Mieszkańcy Wyżyny Sandomierskiej oraz Przedgórza Łżeckiego zaczęli spalać szczątki zmarłych na stosach pogrzebowych i chować je w naczyniach glinianych, umieszczanych w jamach w obrębie cmentarzysk.

Od V w. p.n.e. stopniowo, coraz częściej zaczynają pojawiać się w użyciu narzędzia i broń z żelaza. Kolejni mieszkańcy omawianego obszaru to ludność kultury pomorskiej (chowająca swoich zmarłych w grobach nakrywanych dużymi ceramicznymi kloszami – jak na cmentarzysku odkrytym przy ulicy Kolejowej w Ćmielowie), natomiast w połowie III w. p.n.e. na tereny nad dolną Kamienną wkroczyła kultura przeworska. Ludność ta opanowała umiejętność produkcji żelaza, pozyskiwanego z miejscowej rudy poddawanej procesowi redukcji w niewielkich piecach, składających się z zagłębienia w ziemi oraz komina (szybu) zbudowanego z gliny lub lessu. Pozostałości takich urządzeń oraz osad z tego okresu są licznie znajdowane w okolicach Ostrowca Świętokrzyskiego, Rudki Bałtowskiej, Bałtowa i Czekarzewic, a także w samych Krzemionkach.

Od pierwszych dekad naszej ery nad Kamienną pojawiły się wpływy kulturowe i cywilizacyjne cesarstwa rzymskiego i znaleziono tu liczne ślady kontaktów ludności kultury przeworskiej z prowincjami rzymskimi. Świadectwem tych relacji są monety, znajdowane często w dużych ilościach, jak np. w skarbach z Nietuliska i Chmielowa, a także importowane naczynia gliniane,

przedmioty szklane i metalowe. Duże nagromadzenie takich zabytków sugeruje istnienie w pierwszych wiekach naszej ery ważnego szlaku handlowego, prowadzącego wzdłuż Kamiennej.

Okres między IV a VII w. n.e. to czas wielkich wędrówek ludów na kontynencie europejskim, które objęły również tereny pogranicza Wyżyny Sandomierskiej i Przedgórza Łżeckiego. Przynajmniej od VI w. zostały one zasiedlone przez ludność słowiańską, która kultywuje tradycyjne formy gospodarki, oparte na rolnictwie i hodowli, rozwija sieć osadniczą w formie tzw. opola. Około roku 981 ziemia sandomierska, a wraz z nią omawiany obszar, wchodzi w skład ówczesnego państwa i pod rządy dynastii piastowskiej.

W kolejnych stuleciach wsie położone w obszarze opracowania stają się własnością możnych rodów rycerskich oraz klasztorów, czego przykładem może być nadanie Borowni na rzecz bożogrobców miechowskich w II poł. XII w. Najpóźniej w XIII w., powstają lokalne siedziby rycerskie w postaci stożkowatych gródków lub niewielkich zameczków w Podgrodziu, Mychowie i Miłkowie.

Po okresie rozbicia dzielnicowego Polski, po pełnym zjednoczeniu i umocnieniu państwa polskiego przez Kazimierza Wielkiego, stworzone zostały mocne podwaliny jego dalszego rozwoju. W okresie tym, tj. w poł. XIV w., na rozwiniętą sieć osadnictwa środkowej części doliny Kamiennej składały się takie miejscowości, jak: Kunów (stanowiący wtedy obok Opatowa jedno z dwu miast w regionie), Biechów, Mychów, Szewna, Denków (dziś to część Ostrowca Świętokrzyskiego), Ćmielów, Wszechświęte, Krzczonowice, Wojciechowice, Podgrodzie, Koryczna, Borownia, Ruda Kościelna i Bałtów.

Istniejąca na tych terenach sieć osadnicza, często o bardzo wczesnym rodowodzie, rozwijała się w oparciu o uprawę roli i hodowlę bydła oraz trzody, a także eksploatację surowców mineralnych (wapienia, żelaza, glin kaolinowych). Ważnym elementem gospodarki było wówczas garncarstwo. Składające się na ww. sieć miejscowości stanowiły własność szeregu rodów szlacheckich, m.in. wywodzących się z Małopolski, a także biskupstwa krakowskiego.

Intensywna akcja kolonizacyjna miała tu miejsce w XVI w. Dzięki przedstawicielowi jednego z najbardziej znamienitych, ówczesnych rodów, Jakubowi Szydłowieckiemu, burgrabiemu krakowskiemu i podskarbiemu wielkiemu koronnemu, duże znaczenie uzyskał w I. poł. XVI w. Ćmielów, który stał się główną siedzibą tego magnata. Miejscowości tej Aleksander Jagiellończyk nadał w 1505 r. miejski przywilej lokacyjny, a zbudowany tu w latach 1519-1531 zamek stał się okazałą, renesansową rezydencją. W II poł. tego stulecia powstały na tym obszarze także kolejne miasta: Wielki Michów-Denków (w 1564 r.), Janików (w 1559 r.), Gliniany (w 1595 r.), Ożarów (w 1569 r.), Ostrowiec (w 1613 r.) i Tarłów (w 1550 r.).

Dalszy rozwój omawianego regionu zahamował najazd Szwedów w poł. XVII w. i dopiero następne stulecie przyniosło lepsze warunki rozwojowe. Od końca XVIII w. datuje się w Ćmielowie rozwój produkcji naczyń fajansowych, a później również kamionkowych. Przy wykorzystaniu miejscowych, bogatych złóż surowców, nastąpił również w szeregu położonych nad Kamienną miejscowości szybki rozwój przemysłu metalowego, dla którego istotną bazę stanowiło wiele funkcjonujących już tu wcześniej kuźnic.

Szczególne impulsy rozwojowe dla tego obszaru, stanowiącego po 1815 r. część województwa sandomierskiego w ówczesnym Królestwie Polskim, przyniosła I poł. XIX w. i działalność Stanisława Staszica, Jacka Małachowskiego, a później księcia Ksawerego Druckiego-Lubeckiego. Wnieśli oni ogromny wkład w rozwój gospodarczy tych terenów, który uległ pewnemu zahamowaniu

dopiero w II poł. tego stulecia, na co wpływ miała i utrata autonomii Królestwa, a także pojawienie się konkurencji ze strony Zagłębia Dąbrowskiego.

Postępujące uprzemysłowienie całego regionu spowodowało istotne zmiany w życiu jego mieszkańców, ich migracje za pracą do miast, rozwój gospodarczy i przestrzenny ośrodków osadniczych, a także przekształcenia gospodarki rolnej, zwłaszcza po uwłaszczeniu chłopów i zniesieniu obowiązku pańszczyźnianego w 1864 r. Jednym z efektów tych przemian było zakładanie sieci nowych siedlisk na terenach pozyskanych po wykarczowaniu lasów, co miało miejsce m. in. na terenie dzisiejszego Sudołu i Krzemionek.

Założone tuż przed wybuchem I wojny światowej Krzemionki zostały zlokalizowane na obszarze pradziejowych kopalń krzemienia, co nie pozostało bez wpływu na stan zachowania tego zabytku. Podjęta tu uprawa roli niszczyła zlokalizowane na powierzchni ziemi pozostałości hałd górniczych i pracowni obróbki krzemienia, zaś uruchomienie licznych kamieniołomów gospodarskich rujnowało nawet najgłębsze partie obiektów pradziejowego górnictwa, jakie tu niegdyś powstały.

Rozwój terenów wchodzących w skład obszaru opracowania, przerwał wybuch I wojny światowej. Po raz kolejny stały się one znowu teatrem działań wojennych, po insurekcji kościuszkowskiej w 1794 r., po powstaniu listopadowym, a szczególnie po powstaniu styczniowym, które miało tu szczególnie intensywny charakter. W sierpniu 1914 r., nad Kamienną pojawiły się oddziały Józefa Piłsudskiego wraz z Pierwszą Kompanią Kadrową, które walczyły w rejonie Rudy Kościelnej, Borii, Stoków oraz Ożarowa i Tarłowa.

Odzyskanie niepodległości w 1918 r., rozpoczęło także i na tych ziemiach budowanie nowych struktur administracyjnych oraz rozwój gospodarczy w nowych warunkach. Istotnych impulsów dostarczyło w tym zakresie podjęcie w 1936 r. realizacji programu budowy Centralnego Okręgu Przemysłowego. W jego skład weszła m. in. wschodnia część ówczesnego województwa kieleckiego z takimi ośrodkami, jak położony w bezpośrednim sąsiedztwie obszaru opracowania Ostrowiec Świętokrzyski, a także niedalekie Skarżysko-Kamienna, Starachowice oraz Sandomierz. Szczególne znaczenie miał dla ww. obszaru rozwój położonego w jego bezpośrednim sąsiedztwie Ostrowca Świętokrzyskiego, gdzie rozbudowywano potencjał tutejszej huty dla potrzeb przemysłu zbrojeniowego, a samo miasto uzyskało nowoczesny plan rozwoju przestrzennego.

Wybuch II wojny światowej stał się dla historii omawianych terenów kolejną, ważną cezurą. Stały się one jednym z ośrodków organizowanego na Kielecczyźnie ruchu oporu i areną wielu krwawych walk. Spod okupacji hitlerowskiej wyzwoliło je wkroczenie w styczniu 1945 r. oddziałów radzieckiej 6 Armii I Frontu Ukraińskiego.

Największe zmiany w powojennym rozwoju najbliższego otoczenia omawianych terenów przyniosła budowa cementowni "Ożarów" w latach 1972-1978 r. Po kolejnych etapach jej rozwoju i zmianach własnościowych "Cementownia Ożarów" SA stała się w 2001 r. wyłączną własnością irlandzkiego koncernu Grupa CRH i w 2008 r. rozpoczęto w niej realizację programu inwestycyjnego, prowadzącego do przekształcenia zakładu „Cement Ożarów” SA w największy tego typu zakład w Europie. Istotne znaczenie dla rozwoju gospodarczego tych terenów miał także po wojnie rozwój pobliskiego Ostrowca Świętokrzyskiego, gdzie w latach 70. powstał nowy zakład metalurgiczny – Huta im. Marcelego Nowotki (od początku lat 90. ub. wieku Huta Ostrowiec, a od 2003 r. Huta Celsa Ostrowiec – jeden z największych zakładów przemysłowych województwa). Powstały tu nowe osiedla mieszkaniowe i obiekty usługowe, a liczba mieszkańców miasta wzrosła w 1999 r. do blisko 80 tys., by w następnych latach zmniejszyć się do dzisiejszych ok. 67 tys.

W rozwoju gospodarczym obszaru opracowania miała w okresie powojennym działalność dwu Ćmielowskich zakładów porcelany. Ważne zmiany w sieci usług dla rozwijającej się tu turystyki przyniosło utworzenie w 2005 r. Żywego Muzeum Porcelany w Ćmielowie oraz otwarcie w 2012 r. nowego kompleksu Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki w Sudole, od 1979 r. działającego w strukturze Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Ostrowcu Świętokrzyskim. Sieć tych obiektów wzbogacił rozbudowywany od 2004 r. Bałtowski Kompleks Turystyczny, który cieszy się znaczną popularnością i wpływa w istotny sposób na rozwój gm. Bałtów.

III. Zasoby dziedzictwa kulturowego ze szczególnym uwzględnieniem pradziejowych stanowisk archeologicznych, oraz system ich ochrony

W przebogatej historii dziejów obszaru, omówionej w poprzednim rozdziale, szczególne znaczenie ma epoka neolitu i wczesny okres epoki brązu, obejmujący okres od 3900 do 1600 lat p.n.e., kiedy powstał tu jeden z największych na świecie kompleksów pradziejowego górnictwa krzemienia, jego przetwórstwa i związanego z nimi osadnictwa. Unikalne, zachowane do dziś świadectwa jego funkcjonowania tworzą kompletny i całkowicie czytelny system podziemnej eksploatacji oraz przetwarzania krzemienia, cechujący się najszerszym zakresem prehistorycznych technik wydobycia krzemienia, zidentyfikowanych w jednym regionie.

Region pradziejowego górnictwa nad doliną Kamienną obejmuje 14 miejsc wydobycia krzemienia oraz kilkaset punktów jego obróbki i osadnictwa, związanego z eksploatacją tego surowca (12 zlokalizowano w obszarze opracowania i 2 poza nim, w Duranowie i Ożarowie). W tutejszych kopalniach pozyskiwano krzemień pasiasty i czekoladowy z późnojurajskich skał wapiennych, w jednym przypadku także krzemień ożarowski z okresu kredowego. Towarzyszą im liczne pozostałości warsztatów obróbki krzemienia – tzw. pracowni krzemieniarskich, ślady obozowisk i infrastruktury kopalnianej oraz rozbudowana sieć osadnicza, obejmująca położone na Przedgórzu Łżeckim, towarzyszące kopalniom obozowiska, oraz osiedla rolników na Wyżynie Sandomierskiej.

Poniżej przedstawia się w tab. nr 1 syntetycznie ujęte charakterystyki wybranych, najważniejszych stanowisk pradziejowego górnictwa i osadnictwa, występujących w obszarze opracowania.

**Tabela nr 1. Charakterystyka wybranych, najważniejszych stanowisk
pradziejowego górnictwa i osadnictwa, objętych ochroną
i zlokalizowanych w obszarze opracowania analiz i studiów**

Lp.	Nazwa Lokalizacja Podstawy prawne ochrony	Ogólna charakterystyka
I. Stanowiska pradziejowego górnictwa i osadnictwa, stanowiące Dobro Światowego Dziedzictwa		
1.	„Krzemionki” Sudół - Gm. Bodzechów Stare Stoki, Ruda Kościelna -M. i Gm. Ćmielów	Stanowisko jest jednym z największych i najlepiej zachowanych zabytków pradziejowego górnictwa krzemienia na świecie i obejmuje zalesioną powierzchnię 78,5 ha. Składa się z dwóch części: nadziemnej i podziemnej. Wpisem omawianego obiektu na Listę Światowego Dziedzictwa objęto obszar znacznie większy niż ww., bo obejmujący 311,3 ha, a wyznaczona wokół niego strefa buforowa liczy 327,9 ha.

**PROJEKT PLANU OCHRONY PARKU KULTUROWEGO PRADZIEJOWEGO GÓRNICTWA KRZEMIENIA NAD KAMIENNĄ
FUNDACJA KARKONOSKA, I 2022**

	<i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr C.1 z 1.09.2013 r.</i> <i>Zarządzenie Prezydenta RP ws uznania Krzemionek – kopalni krze-mienia z epoki neolitu za pomnik historii z 8 września 1994 r.</i> <i>Wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO z 6 lipca 2019 r. jako komponentu K1 Krzemionkowskiego Regionu Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego.</i> <i>Stan. 1-AZP 83-71/1</i>	Część nadziemna składa się z tzw. pola górniczego, na którym znajdują się pozostałości wydobywcze z zachowanymi autentycznymi zagłębieniami po szybach i otaczającymi je hałdami urobku (jest ich ok. 2500, a ich wysokość sięga w niektórych miejscach do 2 m). Pole obejmuje widoczne na powierzchni ślady pradziejowej działalności górniczej tworząc pas terenu o szerokości od 20 do 200 m i długości ok. 4,5 km o kształcie wydłużonej paraboli o nierównych ramionach. Część podziemna obejmuje system kopalń, pochodzących z młodszej epoki kamienia i wczesnej epoki brązu, z okresu pomiędzy połową IV tys., a pierwszą ćwiercią II tys. p.n.e. Znajdują się tu znakomicie za-chowane pradziejowe wyrobiska górnicze o formach, reprezentatywnych dla ówczesnych, zróżnicowanych technik wydobywczych. Techniki te związane były z drażeniem jam, rowów, płytkich kopalni niszowych, niszowo-chodnikowych, chodnikowych, filarowo-komorowych oraz komorowych. Te ostatnie są największymi obiektami, w jakich wydobywano krzemień i jakie powstały w pradziejach (często mają one głębokość 9 m, a ich powierzchnia przekracza 500 m²). Na ścianach wyrobisk, jakie powstały tu przed tysiącami lat widoczne są ślady używania ówczesnych narzędzi, miejsca oczyszczania łuczyw, a nawet rysunki wykonane węglem drzewnym. Zachowane zagłębienia po szybach wraz z hałdami urobku pokazują skalę działalności ówczesnych górników. Prowadzona tu eksploatacja wraz z funkcjonowaniem pracowni produkujących narzędzia z krzemienia oraz towarzyszące im osadnictwo i system powiazań komunikacyjnych stworzyły na tym terenie a niespotykany gdzie indziej krajobraz kulturowy. Jest on zachowany w stanie niemal nienaruszonym, co stawia go na pierwszym miejscu wśród tego typu zabytków na całym świecie. Szczególne warunki glebowe i mikroklimat, jakie się tu wytworzyły przyczyniły się do powstania reliktowych zbiorowisk roślinnych i zwierzęcych, typowych wyłącznie dla miejsc po pradziejowych kopalniach, których badanie pozwala na rekonstrukcję pierwotnego krajobrazu i klimatu. Udostępnieniu wnętrz prehistorycznych kopalni służy podziemna trasa turystyczna o długości ok. 500 m, przebiegająca przez kilkanaście kopalń. Wielkie Komory Wapiennikarskie pozwalają zapoznać się ze śladami działalności ludzkiej z początków XX w., związanej z wydobywaniem wapienia jurajskiego celem przetworzenia na wapno. Poznaniu kultury oraz osadnictwa pradziejowych górników krzemienia pasiastego służy wystawa w pobliskim muzeum oraz zwiedzenie rekonstrukcji osady neolitycznej.
2.	„Borownia” Ruda Kościelna - M. i Gm. Ćmielów <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr 260/A z 15.09.1981 r.</i> <i>Wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO z 6 lipca 2019 r. jako komponentu K2 Krzemionkowskiego Regionu Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego</i> <i>Stan. 10-AZP 84-72/18</i>	Stanowisko obejmuje pradziejowe pole eksploatacyjne stanowiące jeden z najlepiej zachowanych obiektów tego typu w Europie o powierzchni ok. 2,7 ha. Rozciąga się ono na przestrzeni niemal 700 m od krawędzi przełomowego odcinka doliny Kamiennej w kierunku południowo-wschodnim w pasie o szerokość od 30 do 50 m. Wpisem omawianego obiektu na Listę Światowego Dziedzictwa objęto obszar znacznie większy niż ww., bo obejmujący 11,6 ha, a wyznaczona wokół niego strefa buforowa liczy 120,4 ha. Stanowisko dzieli się na 3 zasadnicze części: północną i południową pokryte lasem oraz środkową, objętą prowadzonymi uprawami rolniczymi, co doprowadziło do powierzchniowej destrukcji pozostałości pokopalnianych. W częściach porośniętych lasem natomiast doskonale zachował się kulturowy krajobraz pogórnicy w postaci hałd i zapadlisk (lejów) po szybach. Zabytki odkrywane na stanowisku świadczą o jego długim funkcjonowaniu, począwszy od młodszej epoki kamienia i czasów kultury pucharów lejkowatych do środkowej epoki brązu (i kultury łużyckiej). Część z zachowanych szybów związana była z kulturą mierzanowicką z wczesnej epoki brązu i eksploatowana na przełomie III i II tys. p.n.e. Stanowisko stanowi całość z towarzyszącymi mu pozostałościami osady górników „Osiedliska przy zrobach”. Przeprowadzone badania geofizyczne wykazały obecność podziemnych wyrobisk o różnej głębokości, uwarunkowanej strukturą geologiczną terenu. Potwierdza to zróżnicowanie wielkości zachowanych hałd przyszybowych, widocznych na powierzchni, oraz brak na polu górniczym głębokich ingerencji, co sugeruje bardzo dobry stan zachowania podziemi.

**PROJEKT PLANU OCHRONY PARKU KULTUROWEGO PRADZIEJOWEGO GÓRNICTWA KRZEMIENIA NAD KAMIENNĄ
FUNDACJA KARKONOSKA, I 2022**

3.	„Koryczna” Łysowody- M. i Gm. Ćmielów Wojciechówka M. i Gm. Ożarów, <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr 265/A z 15.07.1982r..</i> <i>Wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO z 6 lipca 2019 r. jako komponentu K3 Krzemionkowskiego Regionu Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego</i> <i>Stan. 1-AZP 84-72/38</i>	Stanowisko stanowi znakomicie zachowany zabytek pradziejowego górnictwa, związany przede wszystkim z ludnością kultury mierzanowickiej, czyli z wczesnym okresem epoki brązu (2300–1600 p.n.e.), obejmujący pole eksploatacyjne o powierzchni ok. 1,7 ha i pas o długości ok. 625 m, a szerokości od 10 do 40 m. Wpisem omawianego obiektu na Listę Światowego Dziedzictwa objęto obszar znacznie większy niż ww., bo obejmujący 9,9 ha, a wyznaczona wokół niego strefa buforowa liczy 133,8 ha. Cały teren stanowiska porośnięty jest lasem mieszanym, we wschodniej części znajduje się tu drzewostan młody, natomiast w zachodniej występują drzewa w wieku do 100 lat (głównie sosna). Ślady działalności górniczej widoczne tu są mniejsze niż w przypadku „Krzemionek” i „Borowni”, leje poszybowe mają mniejsze średnice, a hałdy są niższe. Średnice największych pierścieni warpii nie przekraczają 15 m. Na podstawie przeprowadzonych badań nieinwazyjnych oraz analizy zachowanej rzeźby terenu można tu przewidywać występowanie kopalń płytszych w porównaniu z pozostałymi, ww. polami górniczymi. Wstępne badania wskazują na prawdopodobieństwo istnienia w części stanowiska kopalń typu głębinowego, znanych z „Krzemionek”, a także kopalń otwartych typu jamowego, niszowego i niszowo-galeriowego.
4.	„Gawroniec” M. i Gm. Ćmielów <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr C.39 z 28.02.2020 r.</i> <i>Wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO z 6 lipca 2019 r. jako komponentu K4 Krzemionkowskiego Regionu Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego</i> <i>Stan. 1-AZP 85-71/1</i>	Stanowisko jest jednym z najważniejszych pradziejowych stanowisk osadniczych w Polsce. Położone na północnej krawędzi Wyżyny Sandomierskiej, ok. 30 m nad dnem pobliskiej doliny Kamiennej zajmuje powierzchnię ok. 8 ha o kształcie wydłużonego owalu o wymiarach ok. 600 na 400 m. Jest on ograniczony od północy stromym brzegiem ww. doliny, a od pozostałych trzech stron głębokimi, do ponad 15 m suchymi, lessowymi wąwozami o stromych ścianach, co stwarza dla tego miejsca wybitne warunki obronne. Wpisem omawianego obiektu na Listę Światowego Dziedzictwa objęto obszar znacznie większy niż ww., bo obejmujący 16,4 ha, a wyznaczona wokół niego strefa buforowa liczy 246,6 ha. Położona tu osada stanowiła integralny element funkcjonowania społeczności kultury pucharów lejkowatych, zorganizowanych wokół procesów wydobywania i obróbki krzemienia. W ramach szeregu przeprowadzonych tu badań archeologicznych. w tym w l. 1947-1961 przebadano ok. 4500 m² powierzchni stanowiska i pozyskano kilkadziesiąt tysięcy zabytków ceramicznych, krzemiennych, kamiennych oraz materiałów faunistycznych, jako pozostałości osady. Badania wykazały, że ślady działalności człowieka na wzgórzu skupiają się w kilku jego częściach o odmiennym charakterze: od typowo osadniczego po produkcyjny, związany z obróbką krzemienia, garncarstwem, a także metalurgią miedzi. Poza jednym przypadkiem nie odkryto na stanowisku żadnych śladów naziemnych budowli mieszkalnych. Liczne były natomiast duże jamy z paleniskami i piecami. Duża liczba odpadków pochodzących z obróbki krzemienia pasiastego i świeciechowskiego świadczy o roli jaką odgrywali mieszkańcy osady w przetwórstwie i dystrybucji tych surowców. Produkowano tu zarówno masywne ostrza siekier, jak i długie wióry krzemienne, służące do wyrobu noży i sierpów. Bardzo bogata była również produkcja ceramiki o bardzo zróżnicowanych formach powstających tu naczyń. Znalezione tu również dużą ilość przęślików ceramicznych, wykorzystywanych w tkactwie oraz gliniane fajki. Główną dziedziną działalności mieszkańców osady na Gawrońcu było jednak rolnictwo i hodowla krów, świń oraz owiec i kóz, o czym świadczą odnalezione jamy – spichlerze z pozostałościami zbóż, a także liczne jamy odpadkowe, zawierające kości zwierząt hodowlanych. Mimo swojej wielkości i znaczenia osada na Gawrońcu nie istniała długo, bo w okresie tylko ok. 250 lat, mieszczących się między 3500, a 3200 r. p.n.e.
II. Pozostałe, ważniejsze stanowiska pradziejowego i nowożytnego górnictwa		
5.	„Księża Rola Mała” Ruda Kościelna- M. i Gm. Ćmielów <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr 261/A</i>	Stanowisko obejmuje jedno z mniejszych pól górniczych pradziejowego górnictwa krzemienia pasiastego o powierzchni ok. 0,32 ha. W części zostało ono zniwelowane przez uprawianie tu roli i prowadzenie głębokiej orki, a w części zalesione po II wojnie światowej.

**PROJEKT PLANU OCHRONY PARKU KULTUROWEGO PRADZIEJOWEGO GÓRNICTWA KRZEMIENIA NAD KAMIENNĄ
FUNDACJA KARKONOSKA, I 2022**

	z 15.09.1981r. Stan. 19-AZP 84-71/2	Podobnie jak sąsiednie pole eksploatacyjne „Księża Rola Duża” stanowisko to było użytkowane w późnym neolicie i wczesnym okresie epoki brązu. Podziemne struktury kopalń pozostają nierozpoznane.
6.	„Księża Rola Duża” <i>Dane – jak wyżej</i>	Stanowisko obejmuje pole górnicze pradziejowego górnictwa krzemienia pasiastego o powierzchni ok. 2,5 ha, które już przed II wojną światową było niemal całkowicie zniwelowane przez orkę, a po wojnie zostało zalesione. Chronologię stanowiska określa się na późny neolit i wczesny okres epoki brązu, ale badań wykopaliskowych nie prowadzono tu i nie określono istniejących tu typów prowadzenia robót górniczych.
7.	„Ostroga” Ruda Kościelna- M.i Gm. Ćmielów <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr 266/A z 15.07.1982 Stan. 18-AZP84-71/1</i>	Stanowisko obejmuje jedno z mniejszych pól górniczych pradziejowego górnictwa krzemienia pasiastego o powierzchni ok. 0,25 ha. Chronologię stanowiska określono na późny neolit i wczesny okres epoki brązu, a ze względu na brak badań geofizycznych i wykopaliskowych nie udało się zidentyfikować rodzaju prowadzonej tu eksploatacji. Można ją określić na podobną do tej, jaka była prowadzona w kopalniach „Koryczna”, czy „Krunio” i „Nowa”.
8.	„Skalecznica Mała” Teofilów- Gm. Tarłów Stan. 4-AZP84-72/138	Stanowisko obejmuje jedno z najmniejszych pól górniczych pradziejowego górnictwa krzemienia pasiastego o powierzchni ok. 0,09 ha. Jest ono słabo dostępne ze względu na prowadzone tu uprawy leśne, a do lat 70. XX w. było objęte orką, co spowodowało, że nie zachował się jego pogórniczny krajobraz. Odkryte tu zabytki świadczą o jego wykorzystywaniu we wczesnym okresie epoki brązu, a rodzaj prowadzonej eksploatacji górniczej nie jest rozpoznany.
9.	„Skalecznica Duża” Teofilów- Gm. Tarłów Stan. 3-AZP84-72/137	Stanowisko obejmuje pole górnicze pradziejowego górnictwa krzemienia pasiastego o powierzchni ok. 4,0 ha, które na znacznej swej części zachowało poeksploatacyjną rzeźbę terenu. Ma ona formę płytkich, owalnych zakłębnień i niewielkich wypiętrzeń, co upodabnia ją do krajobrazu górniczego pola eksploatacyjnego „Ostroga”. Na północno-wschodnim skraju stanowiska odkryto zgrupowanie bardzo dobrze zachowanych kopalń w formie niewielkich kamieniołomów, wciętych w zbocze wzniesienia z hałdami po niższej stronie. Jest to pierwszy przypadek takiego typu eksploatacji otwartej, odkryty w regionie. Stanowisko datuje się to na wczesny okres epoki brązu i czasy kultury mierzanowickiej.
10.	„Nowa” Łysowody- M. i Gm. Ćmielów Stan. 9 (brak w ewidencji AZP, obszar 84-72)	Stanowisko obejmuje jedno z mniejszych pól górniczych pradziejowego górnictwa krzemienia pasiastego o powierzchni ok. 0,5 ha. Jego typ rzeźby napowierzchniowej określono jako podobny do znanego z kopalń „Koryczna” i „Krunio”. Stanowisko datowane jest na wczesny okres epoki brązu.
11.	„Krunio” Łysowody- M. i Gm. Ćmielów Stan. 4-AZP84-72/54	Stanowisko obejmuje jedno z mniejszych pól górniczych pradziejowego górnictwa krzemienia pasiastego o powierzchni ok. 0,3 ha. Charakteryzuje je zachowanie pola eksploatacyjnego w postaci bardzo niewielkich, niskich i nieregularnych hałd urobku, co świadczy o płytkiej eksploatacji złoża. Chronologia stanowiska została określona na wczesny okres epoki brązu (okres kultury mierzanowickiej?).
12.	„Wzgórze Kruk” Gliniany-M. i Gm. Ożarów <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr 259/A z 15.07.1982 Stan. 1-AZP84-72/43</i>	Stanowisko obejmuje jedno z mniejszych pól górniczych pradziejowego górnictwa krzemienia pasiastego o powierzchni ok. 0,75 ha. Rodzaj prowadzonej tu eksploatacji pozostaje nierozpoznany i nie zachowała się powierzchnia poeksploatacyjna tego stanowiska. Chronologię stanowiska szacuje się na wczesny okres epoki brązu (okres kultury mierzanowickiej?).
13.	„Klin” Śródborze- M. i Gm. Ożarów Stan. 1-AZP84-72/34	Stanowisko obejmuje jedno z najmniejszych pól górniczych pradziejowego górnictwa krzemienia, określanego mianem czekoladowego na powierzchni ok. 0,1 ha (aczkolwiek wg autorów badań AZP ma ono obszar ok. 2,0 ha). Jest ono jest trudnodostępne ze względu na zajęcie tego pola przez uprawy leśne, w związku z czym jego powierzchnia i stan zachowania są trudne do weryfikacji. Nie rozpoznane są także jego wyrobiska podziemne. Chronologię istniejących tu kopalń określa się na okres neolitu i wczesną epokę brązu.
14.	Kopalnia rud żelaza w Ćmielowie* M. i Gm. Ćmielów	Pozostałości niewielkiej kopalni rud żelaza z przełomu XIX/XX w. położone są w kompleksie leśnym, na skraju doliny Kamiennej, na zachód od drogi powiatowej nr 0690 Ćmielów-Ruda Kościelna-Boria.

15.	Dawny kamieniołom Lipnik* Sudół- Gm. Bodzechów	W trakcie eksploatacji kamieniołomu znalezione zostały w 1959 r. szczątki dwóch słoni kopalnych (mastodontów) oraz krzemienne odłupki, wykonane w technice typowej dla środkowego paleolitu, pochodzące sprzed ok. 130 tys. lat.
III. Ważniejsze stanowiska pradziejowego osadnictwa		
16.	„Mały Gawroniec”* M. i Gm. Ćmielów	Obozowisko z okresu magdaleńskiego sprzed ok. 15 tys. lat temu, kultury związanej z późnym paleolitem, odnalezione u wschodniego podnóża Wzgórza Gawroniec. Wśród tutejszych znalezisk wymienić trzeba m. in. pozostałości konstrukcji mieszkalnej oraz bogaty zbiór przedmiotów krzemiennych, obsydianowych, kamiennych oraz hematytowych.
17.	Osada i cmentarzysko w Krzczonowicach M. i Gm. Ćmielów <i>Stan. 63-AZP86-71/28</i>	Stanowisko położone jest na lessowym wzniesieniu, wyraźnie dominującym nad doliną potoku Krzczonowianka, prawym dopływem Kamiennej i obejmuje teren o powierzchni ok. 1,5 ha. Jest ono znane od kilkudziesięciu lat, rozpoznane powierzchniowo w połowie 1.70-tych i w końcu 1. 90-tych ub. w., a szczegółowymi badaniami objęte w l. 2006-2011. Spośród 45 obiektów odkrytych w trakcie tych badań 20 przyporządkowano kulturze amfor kulistych. Miały one różną formę i przeznaczenie, od mieszkalnych po gospodarcze i warsztatowe, a ich główną grupę stanowiła ceramika oraz szczątki zwierzęce, a także narzędzia krzemienne. Przeprowadzone badania określają wiek osady w przedziale od ok. 4600 do 4300 lat temu .BP i potwierdzają jej związek z ww. kulturą amfor kulistych. Obok osad w Mierzanowicach, Drygulcu i Ostrowcu stanowi ona jeden z głównych punktów zaplecza osadniczego pradziejowego „zagłębia” górniczego nad Kamienną.
18.	Osada i cmentarzysko w Mierzanowicach gm. Wojciechowice <i>Stan. 1-AZP 86-72/66)</i>	Stanowisko jest zlokalizowane na podłużnym wzgórzu lessowym o układzie południkowym, odcięty od wysoczyzny z dwóch stron doliną potoku Przepaść oraz jej lewego dopływu i obejmuje powierzchnię ok. 1ha. Po odkryciu w 1935 roku jeszcze przed II wojną światową zostało pod-dane pierwszym badaniom, kiedy odkryto tu jamy osadnicze i groby na-leżące do niemal wszystkich kultur schyłku młodszej epoki kamienia i początków epoki brązu, w tym kultur pucharów lejkowatych, amfor kulistych, złockiej, ceramiki sznurowej oraz kultury mierzanowickiej (w większości). Odkrycia te okazały się fundamentalne dla studiów nad pradziejami południowo-wschodniej Polski, szczególnie w odniesieniu do przełomu III i II tys. BC i dały podstawę dla wyodrębnienia wspomnianej kultury mierzanowickiej, opisanej szerzej w rozdz. 3.
19.	Osada i cmentarzysko w Wojciechowicach Gm. Wojciechowice <i>Stan. 1-AZP86-72/45</i>	Stanowisko jest położone na prawym brzegu potoku Przepaść i wyróżnia się swą wielkością, tj. wymiarami 570 x 270 m powierzchnią niemal 15,4 ha, co lokuje je wśród największych stanowisk na Wyżynie Sandomierskiej. W obrębie przebadanych terenów odkryto tu 42 groby szkieletowe z młodszej epoki kamienia oraz z wczesnego okresu epoki brązu i sąsiadującą z cmentarzyskiem osadę z fragmentem rowu obronnego. Stanowisko jest jednakże przebadane w niewielkim zakresie, a odkryty materiał sugeruje obecność większych struktur osadniczych i cmentarnych, związanych z ww. kulturami.
20.	Osada w Rudce Bałtowskiej Gm. Bałtów <i>Stan. 2 AZP83-71/77</i>	Stanowisko położone jest na lewym brzegu Kamiennej na terasie nadzalewowej zajmuje obszar w wymiarach ok. 250 x 70 m tj. ok. 1,7 ha, ale wykazano, że jest to większy obszar. Znajdowała się tu osada wielokulturowa i obozowisko datowane od paleolitu po okres wpływów rzymskich. W trakcie badań znaleziono kilkaset fragmentów ceramiki oraz kilka tysięcy przedmiotów z krzemienia. Były to półwytwory siekier z krzemienia pasiastego, odpadki z ich produkcji oraz narzędzia z krzemienia czekoladowego i świeciechowskiego. Osada jest najbliższym, dużym stanowiskiem osadniczym w stosunku do kopalń w Krzemionkach.
21.	Osada w Lemierzach Gm. Bałtów <i>Stan. 5 AZP83-71/99</i>	Stanowisko położone jest na prawym brzegu Kamiennej na terasie nadzalewowej i zajmuje obszar w wymiarach ok. 600 x 200 m i powierzchni ok. 12,0 ha. Powstała tu wielokulturowa osada z epoki neolitu oraz brązu, której historię reprezentują odnalezione tu zabytki kultury pucharów lejkowatych, amfor kulistych, mierzanowickiej, trzcinieckiej i łużyckiej. Pozyskane tu zabytki wskazują na pracowniany charakter osady, związanej z produkcją siekier z krzemienia pasiastego.

22.	Osada w Rudzie Kościelnej M. i Gm. Ćmielów <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr 260/A z 15.09.1981 r. Stan. 9 AZP84-72/17</i>	Stanowisko położone jest na prawym brzegu Kamiennej na terasie nad-zalewowej i znajduje się na północ od stanowiska nr 4, tj. pola górni-czego „Borownia”. Była to wielokulturowa osada kultury pucharów lejkowatych oraz kultury mierzanowickiej, którą odkryto jeszcze przed II wojną światową. Wśród odnalezionych tu zabytków znajduje się wiele fragmentów krzemieni, związanych z produkcją siekier i ich półwytwory. Stanowisko jest elementem bezpośredniego zaplecza osadniczego kopalń krzemienia pasiastego, położonych na ww. brzegu Kamiennej, i stanowi wraz z kopalnią „Borownia” komponent K2 Dobra Światowego Dziedzictwa Krzemionkowski Region Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego.
23.	Cmentarzysko w Ćmielowie M. i Gm. Ćmielów	Cmentarzyska kultury pomorskiej i grobów kloszowych, pochodzące z okresu ok. 500-400 lat p.n.e.
24.	Cmentarzysko w Glince M. i Gm. Ćmielów	Cmentarzysko kultury pomorskiej pochodzące z okresu ok. 500 lat p.n.e.
25.	Skarb z Przeuszyna M. i Gm. Ćmielów	Skarb z przedmiotami z miedzi, odkryty w 1935 r. i zawierający obok trzech rzadkich, spiralnych ozdób z miedzi kilka płaskich siekier z tego metalu, pochodzących z okresu eneolitu, tj. późnej części młodszej epoki kamienia. Przedmioty takie łączy się z kulturą pucharów lejkowatych, datowaną na IV i początek III tys. p.n.e., a zatem omawiany skarb ma bardzo duże znaczenie dla poznania użytkowania i dystrybucji przedmiotów z miedzi w społeczeństwach schyłku epoki kamienia.
26.	Kopiec w Trębanowie Gm. Ćmielów	Kopiec lub gródek stożkowaty niewiadomego pochodzenia.
27.	Kurhan pradziejowy w Woli Grójeckiej M. i Gm. Ćmielów <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr 574A z 26.05.1994 r., Stan. 1 AZP 85-71/90</i>	Kopiec ziemny o średnicy 15-20 m, datowany na młodszą epokę kamienia, wczesną epokę żelaza lub wczesne średniowiecze.

Poza opisanymi powyżej obiektami w ewidencji konserwatorskiej znajduje się ponadto kilkaset stanowisk, obejmujących pozostałości pradziejowych kopalń, osad, obozowisk, czy pracowni, a także pojedyncze znaleziska, związane z funkcjonowaniem wielkiego kompleksu pradziejowego górnictwa oraz osadnictwa nad Kamienną. Na podstawie analizy *Archeologicznego Zdjęcia Polski* odnotowano w granicach obszaru opracowania blisko 850 takich stanowisk (wskazane na rysunku Planu nr. 1).

Obok przedstawienia charakterystyki wybranych stanowisk archeologicznych istotne jest zwrócenie uwagi na ich specyfikę, inną niż cechuje to zabytki architektoniczne, ich zespoły czy też zabytki techniki. Przeważnie, może poza stanowiskami o czytelnych, własnych formach terenowych, takich jak grodziska, czy kurhany, zazwyczaj nie są one tak widoczne, a o ich istnieniu świadczą najczęściej jedynie zachowane przekształcenia naturalnych struktur geologicznych i nawarstwień ziemnych, powstałych w wyniku różnego rodzaju działalności ludzkiej. Świadectwa te zazwyczaj są mało zauważalne we współczesnym krajobrazie, chociaż wyróżniają je m. in. inne zabarwienia gleby, występowanie licznych odpadów z procesów produkcyjnych, a także odmienny wzrost i zabarwienie upraw w miejscu lokalizacji zabytku archeologicznego. W przypadku wielu obiektów pradziejowego górnictwa krzemienia w dorzeczu Kamiennej do dziś dostrzec można takie właśnie ślady prowadzonych prac wydobywczych oraz przetwórstwa tego surowca.

W późniejszych okresach, następujących po epokach prehistorycznych i po okresie wędrówek ludów w poł. I tysiąclecia n. e. nastąpiło umocnienie wykształconej w obszarze opracowania sieci osadniczej i jej powolny rozwój. W wielu przypadkach był on kontynuacją pochodzących ze wcześniejszych okresów koncentracji siedlisk i miał miejsce zarówno w dolinie rzeki Kamiennej jak i zwłaszcza na żyznych terenach północnego skraja Wyżyny Sandomierskiej.

Szczególnymi wyróżnikami rozwoju tego osadnictwa są wybrane obiekty zabytkowe, zlokalizowane w obszarze opracowania analiz i studiów, jakie przedstawia się poniżej w tab. Nr 3.

Tabela nr 2. Charakterystyka wybranych obiektów zabytkowych, objętych ochroną i zlokalizowanych w obszarze opracowania analiz i studiów

Lp.	Nazwa Lokalizacja Podstawy prawne ochrony	Ogólna charakterystyka
I. Zabytkowe układy urbanistyczne		
1.	Miasto Lokacyjne w Ćmielowie M. i Gm. Ćmielów <i>Wpis do gminnej ewidencji zabytków</i>	Obszar zabytkowego centrum miasta określony w jego planie miejscowym jako „Układ Urbanistyczny Miasta Lokacyjnego” zawiera się w granicach objętych ulicami Szydłowiecką (od zachodu), Długą (od południa) i Zamkową (od wschodu) oraz linią kolejową (od północy). Jego osią jest ul. Sandomierska, przy której niedaleko ww. ul. Szydłowieckiej znajduje się plac rynkowy. Układ ten jest bardzo dobrze zachowany a jego historycznie ukształtowaną zabudowę tworzą niewielkie 1-2 kondygnacyjne budynki ze stromymi dachami, w większości wpisane do gminnej ewidencji zabytków. Miasto w tym kształcie zostało założone w 1505 r. na gruntach wsi Ćmielów i Szydłów z inicjatywy podskarbiego Jakuba Szydłowieckiego i na mocy przywileju lokacyjnego Aleksandra Jagiellończyka i powstał też w tych czasach istniejący nieopodal zamek. Po powstaniu styczniowym w wyniku carskich represji w 1870 r. miasto utraciło prawa miejskie i siedzibę władz gminnych przeniesiono do pobliskich Krzczonowic. W 1962 r. Ćmielów odzyskał prawa miejskie.
2.	Dawne miasto Gliniany M. i Gm. Ożarów <i>Wpis do gminnej ewidencji zabytków</i>	Bardzo dobrze zachowany, zabytkowy układ obecnej wsi, a do 1869 r. miasta, tworzą cztery ciągi zabudowy, obudowujące duży, kwadratowy rynek, założony na osi głównej drogi, prowadzącej do Ożarowa i Tarłowa. Z rynku wychodzą też inne drogi, poprowadzone wzdłuż jego pierzei. Miasto Gliniany zostało ulokowane w 1585 r. przez Krzysztofa Bidzińskiego na mocy przywileju Stefana Batorego.
II. Zamki, zespoły pałacowo-parkowe, parki		
3.	Ruiny zamku w Podgrodziu M i Gm. Ćmielów <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr A.601 z 16.06.1977 r.</i>	Ruiny zamku z XII/XIV w., zbudowanego na planie wieloboku z łamanego kamienia na skraju wyniosłej krawędzi nad doliną Kamienną, skąd roztaczają się dalekie wglądy na Ćmielów i w górę ww. doliny, obejmują niewielkie fragmenty murów przyziemia i ślady fosy. Zamek został prawdopodobnie zniszczony w XVII w.
4.	Ruiny zamku w Ćmielowie M i Gm. Ćmielów <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr A.600/1-5 z 4.12.1956, 3.04.1967 i 20.05.1977</i>	Istniejące ruiny zamku to pozostałości wzniesionej w latach 1519–1531 przez Krzysztofa Szydłowieckiego na skraju doliny Kamienną, na północny wschód od miasta Ćmielowa renesansowej rezydencji. Wchodzący w jej skład zamek składał się z dwóch członów, budynku głównego, ulokowanego na wyspie na dużym stawie oraz przedzamcza z wieżą bramną na południu. Na wyspie znajdowały się dwa budynki mieszkalne połączone zamkową kaplicą, z której pozostała część konstrukcji. Po 1606 r. wzmocniono obronność zamku, budując w jego narożach cztery bastiony ziemne. Podczas III wojny północnej w 1702 r. zamek został zniszczony i częściowo rozebrany.
5.	Pałac i park Druckich-Lubeckich w Bałtowie Gm. Bałtów <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr A.591/1-3 z 10.06.2010r.</i>	Pałac został zbudowany na wyniosłej krawędzi doliny Kamienną w l. 1894–1899 przez księcia Aleksandra Druckiego-Lubeckiego na planie prostokąta. Jest to eklektyczna budowla, pierwotnie trzykondygnacyjna, nakryta czterospadowym dachem (po pożarze w 1926 r. roku jedno jego piętro zostało usunięte). Wokół pałacu urządzony został na powierzchni ok. 10 ha park krajobrazowy, sięgający swych początków w XVII w. z układem alejek spacerowych, schodzących ku Kamiennie. W zespole zaplecza gospodarczego zachowały się zabytkowe dwa domy dla służby, stróżówka, budynek studni głębinowej z turbiną oraz stacja transformatorowa. W l. 1945-1949 umieszczono w pałacu Żeńską Szkołę Gospodarstwa Wiejskiego, a w 1951 r. Państwowe Liceum Rolnicze, przekształcone później w Zespół Szkół

**PROJEKT PLANU OCHRONY PARKU KULTUROWEGO PRADZIEJOWEGO GÓRNICICTWA KRZEMIENIA NAD KAMIENĄ
FUNDACJA KARKONOSKA, I 2022**

		Rolniczych, który w 2002 r. przemianowano na Zespół Szkół. Obecnie pałac, przejęty przez potomków dawnych właścicieli, oczekuje na podjęcie kompleksowego remontu.
6.	Dwór i park w Rudzie Kościelnej M i Gm. Ćmielów <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr A.605/1-4 z 11.12. 1957, 6.09.1983 i z 27.05.1986</i>	Zespół dworsko-parkowy powstał w k. XIX w. na zachodnim skraju doliny Kamiennej, z otaczającym go rozległym murem. Po I wojnie światowej kupił go dla swej córki Marii Teresy, z drugiego małżeństwa Janowej Sobańskiej książę Aleksander Drucki-Lubecki. Zlokalizowany tu i odnowiony dwór pełni funkcję pensjonatu z 30 miejscami noclegowymi i salą bankietową dla 150 osób i jest to drugi tego typu obiekt w obszarze opracowania obok domu gościnnego w Smykowie.
7.	Zespół dworsko-parkowy w Przeuszynie M. i Gm. Ćmielów <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr 602/1-4</i>	Zespół dworski, złożony z dworu, dawnego budynku gospodarczego, rządówki i parku, użytkowany na potrzeby szkoły podstawowej
8.	Dwór Małachowskich w Kolonii Małachów M. i Gm. Ćmielów	Dwór rodziny Małachowskich, położony w kompleksie leśnym we wschodniej części miasta, obecnie wykorzystywany jako ośrodek opiekuńczy dla dzieci.
9.	Park w Mierzanowicach Gm. Wojciechowice <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr A.585 z 13.12.1957 oraz 458/A z 25.10.1991</i>	Park podworski, pochodzący z XVIII w. jest zlokalizowany w centrum wsi i obejmuje powierzchnię ok. 2,5 ha. Zachowały się tu fragmenty alei i szpalerów drzew, układ gatunkowy jest głównie rodzimy. Nie zachował się dwór, z którym park był powiązany. W bezpośrednim sąsiedztwie parku znajduje się stanowisko archeologiczne o dużym znaczeniu dla tzw. kultury mierzanowickiej, której pozostałości znalezione tu uznano za jedne z najbardziej reprezentatywnych dla tej kultury.
10.	Park w Kaliszanach-Kuźnicach Gm. Wojciechowice <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr A.584 z 12.12.1957 i z 25.10.1991r.</i>	Park dworski, pochodzący z XIX jest zlokalizowany w północnej części wsi i obejmuje teren powierzchni ok. 1,4 ha. W jego układzie widoczna jest aleja klonowa, a w jego sąsiedztwie nie zachował się istniejący tu dwór.
11.	Park w Wojciechowicach Gm. Wojciechowice <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr 602 z 12.12.1957 oraz A590/A z 25.10.1991</i>	Park dworski, pochodzący z końca XVIII jest zlokalizowany w centrum wsi na powierzchni ok 2,0 ha. Z pierwotnego założenia przetrwały nieliczne fragmenty, w tym pozostałości bram wjazdowych oraz późno-barokowe posągi Apolla i Diany. Istniejący tu dwór spłonął w 1920 r.
12.	Park i dwór w Jasicach Gm. Wojciechowice <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr A.583 z 17.12.1957</i>	Założenie dworsko-parkowe zlokalizowane zostało na skraju wsi na powierzchni ok. 2,6 ha, w którym zachowały się fragmenty szpalerów grabowych i alei akacjowych. Obok przebudowanego dworu znajduje się tu kamienny spichlerz pochodzący z pocz. XX w. Przez wiele lat miało tu swą siedzibę specjalistyczne państwowe gospodarstwo rolne hodowli buraka cukrowego.
III. Kościoły, cmentarze i miejsca pamięci		
13-14.	Kościół pw. Matki Bożej Bolesnej i cmentarz w Bałtowie Gm. Bałtów <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr A.937/1-4 z 29.12. 2017</i>	Na rozbudowany zespół sakralny składają się tu: kościół p.w. Matki Boskiej Bolesnej (z XVII w., przebudowany w l.1904-08), d. cmentarz przy kościele, stary cmentarz parafialny „górný” (z 1835) i kaplica cmentarna (z 1914 r.).
15-16.	Kościół pw. Zaślubin Najświętszej Maryi Panny i cmentarz w Rudzie Kościelnej M. i Gm. Ćmielów	Na niewielki zespół sakralny składają się: drewniany kościół parafialny p.w. Zaślubin Marii (z l. 1769-76), dzwonnica i ogrodzenie cmentarza przy kościelnego oraz położony obok cmentarz parafialny rzymskokatolicki (z poł. XIX w.).

**PROJEKT PLANU OCHRONY PARKU KULTUROWEGO PRADZIEJOWEGO GÓRNICICTWA KRZEMIENIA NAD KAMIENNĄ
FUNDACJA KARKONOSKA, I 2022**

	Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr A.603/1-2 z 18.03. 1957, 15.04.1967 i A604 z 16.06.1977	
17-18.	Kościół pw. Św. Wojciecha i cmentarz w Glinianach M. i Gm. Ożarów Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr A.545 z 22.01.1957, 23.06.1967 i 20.05. 1977	Na niewielki zespół sakralny składają się tu: drewniany kościół parafialny p.w. św. Wojciecha (z II. po XVI w. z przebudową na przełomie XVII/XVIII) oraz pobliski cmentarz parafialny.
19-20.	Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i cmentarz w Ćmielowie M. i Gm. Ćmielów Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr A.598/1-4 z 18.03. 1957, 28.10.1971 i A.546 z 20.05.2977	Na rozbudowany zespół sakralny składają się tu: kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP (z 1509 r. z przebudowami z XVII-XIX w.) oraz dzwonnica, kostnica i ogrodzenie z bramą.
21.	Kościół pw. Św. Wojciecha w Wojciechowicach Gm. Wojciechowice Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr A.588/1-3 z 16.03. 1956, 15.04.1967 i z 30.07.1982	Na rozbudowany zespół sakralny składają się tu: gotycki kościół parafialny pw. św. Wojciecha (z 1362, rozbudowany w I. poł. XVII w. z wczesnobarokową kaplicą Matki Boskiej), kostnica i ogrodzenie cmentarza przykościelnego. Lokalna tradycja ludowa utrzymuje, że w czasach przedchrześcijańskich istniała tu gontyna, na miejscu której powstał późniejszy kościół.
22.	Cmentarz garncarzy w Borii M. i Gm. Ćmielów	Dawny cmentarz, na którym chowano m.in. garncarzy zmarłych w czasie zarazy został tu upamiętniony kapliczką z 1737 r. i figurką Chrystusa Zmartwychwstałego.
23.	Cmentarzyk z 1863 r. w Czarnej Glinie M. i Gm. Ćmielów Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr A.597 z 24.05.1993	Zbiorowa mogiła powstańców z 1863 r., znajdująca się przy kapliczce w pobliżu leśniczówki.
24.	Cmentarz w Ćmielowie M. i Gm. Ćmielów Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr A.599 z 14.06.1988	Cmentarz parafialny został założony w 1807 r. (do tego czasu używany był cmentarz przykościelny przy kościele p.w. Wniebowzięcia NMP), co zostało upamiętnione wzniesieniem wysokiej, kamiennej kolumny. Na jego terenie znajduje się także kaplica cmentarna z 1835 r.
25.	Cmentarz wojenny w Drygulcu Gm. Wojciechowice Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr A.578 z 24.05.1993	Zbiorowa mogiła poległych żołnierzy WP w kampanii 1939 r. znajduje się przy rozwidleniu torów kolejowych i drogi prowadzącej do Ożarowa.
26.	Cmentarz w Wojciechowicach Gm. Wojciechowice Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr	Cmentarz parafialny zlokalizowany jest nieopodal kościoła pw. Św. Wojciecha, a epidemiczny także w jego pobliżu.

**PROJEKT PLANU OCHRONY PARKU KULTUROWEGO PRADZIEJOWEGO GÓRNICTWA KRZEMIENIA NAD KAMIENNĄ
FUNDACJA KARKONOSKA, I 2022**

	A.588 z 14.06.1988 i A.581 z 22.04.1991	
27.	Studzienka Zygmuntowska w Wiktorynie M. i Gm. Cmielów	Na skraju wsi, w zagajniku znajduje kapliczka i tablica poświęcona pobytowi w tym miejscu Zygmunta III Wazy w czasach rokoszu Mikołaja Zebrzydowskiego. Znajduje się tu także uznawane za cudowne źródło zwane "studzienką zygmuntowską" lub "źródłem ks. Skargi".
28.	Polana Czachowskiego w Sudole Gm. Bodzechów	Miała tu miejsce zwycięska bitwa oddziału Dionizego Czachowskiego z oddziałem Rosjan w dniu 5 maja 1863 r. Upamiętnia ją pomnik przy drodze do Ostrowca Świętokrzyskiego z tablicą na głazie narzutowym.
29.	Dawna wieś Krzemionki Gm. Bodzechów <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr C.1 z 1.09.2013 r. Zarządzenie Prezydenta RP ws. uznania Krzemionek – kopalni krzemienia z epoki neolitu za pomnik historii z 8 września 1994 r. Wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO z 6 lipca 2019 r. jako komponentu K1 Krzemionkowskiego Regionu Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego.</i>	W latach 1911-1914 po wycięciu lasu, porastającego tereny pradziejowego pola górniczego została założona wieś Krzemionki, od której nazwy wziął swą nazwę obecnie istniejący tu Rezerwat „Krzemionki”. W jego obecnych granicach znajdowały się 24 zagrody, wśród których 15 ułożonych było w obrębie pola górniczego lub w jego bezpośredniej bliskości. Prowadzone tu uprawy roli niszczyły zlokalizowane na powierzchni pozostałości pradziejowych pracowni obróbki krzemienia, zaś licznie zakładane kamieniołomy gospodarskie rujnowały także najgłębsze, podziemne partie kopalni. Żeby zapobiec dalszej dewastacji tych zabytków rozpoczęto z inicjatywy Jana Samsonowicza, odkrywcy tutejszych neolitycznych kopalń w latach 1928-1932 wykupy gruntów i przejęto ok. 24 ha pola górniczego, tworząc w ten sposób zręby rezerwatu archeologicznego. W 1945 r. nastąpiło wyłączenie spod upraw całego terenu pola górniczego „Krzemionki Opatowskie” oraz uznanie terenu pola górniczego w Krzemionkach za obiekt chroniony. Mieszkańców wsi sukcesywnie rozpoczęto przenosić w inne miejsca. Do dziś zachowały się już nieliczne ślady ich dawnego gospodarowania, w tym 60-cio metrowa studnia z jaskiniami krasowymi.
	IV. Dawne kamieniołomy i obiekty przemysłowe	
30.	Wielki i Hutny Dół w Sudole Gm. Bodzechów + Uwagi jak w poz. 29	Zachowały się tu niewielkie leje krasowe, eksploatowane górniczo od XIII w., a w ich pobliżu przebiega Dolina Sudolska, wykształcona w wapieniach jurajskich dolina o szczególnym charakterze, ciągnąca się od Sudolu do Rudy Kościelnej.
31.	Kamieniołom Bodzechowski w Sudole Gm. Bodzechów	Dawny, zrehabilitowany kamieniołom, zwany bodzechowskim lub ostrowieckim położony jest w południowej części rezerwatu przyrody „Krzemionki Opatowskie” i wciną się w północne zbocze rozległej, suchej Doliny Sudolskiej. Kamieniołom został założony w początku XX w. dla wydobywania wapienia jako topnika, używanego w wielkich piecach pobliskiej huty w Ostrowcu. Dla jej potrzeb eksploatowano jego tutejsze złoża przez kilkadziesiąt lat, aż do 1960 r., kiedy prowadzone tu wydobywanie ostatecznie wstrzymano, a nową bazą surowcową stało się złożo „Lipnik”. Od 1960 r. teren nieczynnego kamieniołomu stopniowo był zamieniany w wysypisko odpadów przemysłowych ostrowieckiej huty. Z czasem hutnicze odpady wypełniły znaczną część kamieniołomu, które dopiero w latach 90-tych ub. w. zaczęto wykorzystywać do podbudowy dróg. Rekultywacja kamieniołomu o kierunku leśnym zakończyła się w ostatnich latach i pozostawiono jako geologiczną odkrywkę część jego krawędzi.
32.	Młyn w Bałtowie Gm. Bałtów <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr jak w poz.6</i>	Młyn, napędzany turbiną wodną i zlokalizowany na prawym brzegu rzeki Kamiennej, został wybudowany pod koniec XIX w. przez ówczesnego właściciela Bałtowa, księcia Aleksandra Druckiego-Lubeckiego. Pełni obecnie funkcję tzw. „żywego muzeum” w Bałtowskim Kompleksie Turystycznym.
33.	Mielerz w Magoniach Gm. Bodzechów + Uwagi jak w poz. 29	Liczne ślady funkcjonowania dawnych mielerzy dla produkcji węgla drzewnego w procesie suchej destylacji występują także w Rezerwacie „Krzemionki” w jego północnej części.
34.	Młyn w Stokach Dużych M. i Gm. Cmielów <i>Wpis do gminnej ewidencji zabytków</i>	Młyn wodny, zbudowany w k. XIX w. na kanale połączonym z rzeką Kamienną.

35.	Gorzelnia w Rudzie Kościelnej M. i Gm. Ćmielów <i>Wpis do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego pod nr A.605/1-4 z 11.12. 1957, 6.09.1983 i z 27.05.1986</i>	Gorzelnia zbudowana w k. XIX w. w obrębie dawnego majątku w Rudzie Kościelnej, na zachodnim brzegu Doliny Kamiennej.
-----	---	--

Większość ww. obiektów co prawda objęta jest ochroną konserwatorską, w niektórych przypadkach obejmującą także ich najbliższe otoczenie, jednakże ochrona ta nie obejmuje w kompleksowy sposób całości terenów otaczających te obiekty i tworzących wartościowy krajobraz kulturowy. Ta obserwacja dotyczy także zabytków archeologicznych, jakie omówiono wcześniej, i w związku z tym jest zasadne objęcie obszarową ochroną krajobraz kulturowy, który tworzą te obiekty i ich otoczenie, w drodze utworzenia tu parku kulturowego. Istotne byłoby także przeanalizowanie możliwości wpisania do rejestru zabytków pozostałych obiektów archeologicznych, wskazanych w tab. nr 1, a także obiektów architektonicznych, wskazanych w tab. nr 1 – których jeszcze nie ujęto w tym rejestrze.

Scharakteryzowane powyżej zasoby kulturowe zostały wskazane na Rys. Nr 1 „Zasoby archeologiczne i inne zasoby kulturowe, ich waloryzacja oraz system ochrony w obszarze analiz i studiów” – stanowiącym załącznik do niniejszego opracowania. Obejmuje on takie elementy, jak:

- 1) granice wpisu na listę Pomników Historii,
- 2) tereny Dobra Światowego Dziedzictwa,
- 3) granice stref buforowych Dobra Światowego Dziedzictwa,
- 4) najważniejsze stanowiska archeologiczne pradziejowego górnictwa,
- 5) najważniejsze stanowiska archeologiczne pradziejowego osadnictwa,
- 6) stanowiska archeologiczne według Archeologicznego Zdjęcia Polski,
- 7) obiekty i obszary wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków,
- 8) układ urbanistyczny miasta lokacyjnego Ćmielowa, wpisany do gminnej ewidencji zabytków,
- 9) tereny dopuszczalnego rozwoju osadnictwa wg studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego,
- 10) tereny objęte ustaleniami planów miejscowych,
- 11) tereny planowanej zabudowy kolizyjnej w stosunku do wymogów ochrony Dobra Światowego Dziedzictwa.

4. Zasoby przyrodnicze i struktura krajobrazu oraz ich system ochrony

Charakterystyka zasobów kulturowych, przedstawiona w poprzednim rozdziale, zostaje uzupełniona poniżej omówieniem zasobów przyrodniczych i krajobrazowych obszaru, które stanowią także podstawowe komponenty jego krajobrazu kulturowego.

Obszar ten zgodnie z krajowym systemem jednostek fizyczno-geograficznych, opracowanym w 2009 r. przez Jerzego Kondrackiego i uszczegółowionym w 2019 r. w ramach prac nad audytem krajobrazowym w Świętokrzyskim Biurze Rozwoju Regionalnego pod kierunkiem Małgorzaty Strzyż, położony jest w obrębie dwu mezoregionów: Przedgórze Iłżeckiego i Wyżyny Sandomierskiej, co pokazuje poniższy rys. nr 4:

Rys. nr 4. Obszar opracowania na tle dziesiętnego podziału jednostek fizyczno-geograficznych dla terenów północno-wschodniej części województwa świętokrzyskiego, za ŚBRR w Kielcach, 2019

W szczególności obszar opracowania zawiera się w obrębie makroregionu Wyżyna Kielecka (342.3) w mezoregionie Przedgórze Iłżeckie (342.33) z mikroregionami:

- Wschodnie Przedgórze Iłżeckie (342.331), obejmującym m.in. nanoregiony: Góry Bałtowskie (342.331.3), Płaskowzgórze Bałtowskie (342.331.5), Grzęda Ułowska (342.331.6), Wysoczyzna Ożarowska (342.331.8) i Wysoczyzna Podgrodzie (342.331.9);
 - Środkowe Przedgórze Iłżeckie (342.332) obejmującym m.in. nanoregiony: Wysoczyzna Krzemionkowska (342.332.1), Obniżenie Sudołu (342.332.2), Wysoczyzna Bodzechowska (342.332.3), Wysoczyzna Ostrowiecka (342.332.4), Dolina Środkowej Kamiennej (342.332.5);
- oraz w mezoregionie Wyżyna Sandomierska (342.63) z mikroregionem Północna Wyżyna Sandomierska (342.63), obejmującym m.in. nanoregiony: Doliny Dopływów Środkowej Kamiennej (342.63.2) i Wyżyna Kunowska (342.63.5).

Obszar opracowania analiz i studiów obejmuje dwie różniące się pod względem budowy geologicznej części, położone na Przedgórzu Iłżeckim oraz na północnym skraju Wyżyny Sandomierskiej.

Przedgórze Iłżeckie wchodzi w skład geologicznego obrzeżenia Gór Świętokrzyskich, które wykształciło się w epoce mezozoiku, kolejnej po prekambrze i paleozoiku erze kształtowania się budowy geologicznej Ziemi. Starsze podłoże zostało tu zbudowane przez osady mezozoiczne z okresu jury i częściowo trzeciorzędowe z okresu miocenu, a następnie przykryte na przeważającym obszarze osadami czwartorzędowymi. Osady te stanowią tu najmłodsze wiekowo utwory peryglacialne (gliny zwałowe, piaski i żwiry fluwioglacjalne, lessy) oraz współczesne utwory, związane z holoceną akumulacją osadów w dolinach cieków wodnych (piaski, mady i torfy).

Najstarszymi, powierzchniowymi utworami w centralnej części omawianego obszaru, położonymi na terenie gm. Ćmielów, są utwory jury dolnej i środkowej, położone w jej zachodniej i południowej części oraz w ich sąsiedztwie w gm. Bodzechów na zachodzie i w gm. Ożarów na wschodzie. Są to głównie piaskowce wapniste z wkładkami wapieni, piaskowce szare, iły z wkładkami mułowców i piaskowców ilastych. Z kolei na północ od linii Ćmielów-Smugi-Wyszmontów koło Ożarowa rozpościera się obszar występowania skał jury górnej w dwóch piętrach:

- 1) w pierwszym, w tzw. piętrze oksfordu, występują wapienie płytowe, łupkowe i margliste z krzemieniami, nad którymi znajdują się wapienie związane z krzemieniami, wapienie rafowo-

korale, a powyżej wapienie oolitowe z krzemieniami pasiastymi; piętro to zamykają wapienie margliste, drobno-ławicowe z krzemieniami czekoladowymi;

2) w drugim, w tzw. piętrze kimerydu, występują głównie tzw. wapienie oolitowe, margliste i margle oraz liczne wkładki muszlowców.

Utwory trzeciorzędowe stanowią gliny i piaski zwietrzelinowe, występujące jako niewielkie, nieregularne płyty w zagłębieniach krasowych w okolicach Glinian koło Ożarowa, a czwartorzędowe reprezentują utwory o różnym pochodzeniu. Utworami związanymi ze zlodowaceniem środkowopolskim są występujące tu gliny zwałowe oraz piaski i żwiry z głazami wodnolodowcowymi i lodowcowymi, które pokrywają znaczną część obszaru opracowania i to one kształtują dzisiejszy krajobraz tych terenów, w znacznej części pokrytych dużymi kompleksami leśnymi.

Wyżyna Sandomierska, jako drugi z dwu ww. mezoregionów, stanowi przedłużenie Gór Świętokrzyskich, wykształcone w wyniku skomplikowanych przekształceń pierwotnych utworów paleozoicznych w kolejnych okresach geologicznych. Po ustąpieniu ostatniego zlodowacenia plejstocénskiego ukształtował się krajobraz tego obszaru jako płaskiej, miejscami falistej równiny, pokrytej grubymi warstwami pylastego lessu. Zalegają one na skałach dolno-jurajskich i triasowych (miejscami o grubości kilkunastu m), którą rozcinają płaskodenne doliny lokalnych cieków oraz liczne erozyjne i bardzo malownicze krajobrazowo wąwozy i jary. Urodzajne gleby, wytworzone na podłożu lessowym tych terenów sprawiają, że jest to typowy region rolniczy, prawie w całości pozbawiony kompleksów leśnych.

W rzeźbie omawianego obszaru dominuje dolina Kamiennej, która stanowi naturalną granicę pomiędzy mezoregionami Przedgórze Iłżeckiego i Wyżyny Sandomierskiej. Zmienia ona swój kształt i geometrię przebiegu przecinając obszar opracowania, na odcinku od Ćmielowa do Podgrodzia i do Borowni dolina ta ma malowniczy, przełomowy przebieg, który ponownie odzyskuje w rejonie Bałtowa.

Charakterystycznymi wyróżnikami dla terenów Przedgórze Iłżeckiego są duże kompleksy leśne, zajmujące przedzielony tylko doliną Kamiennej obszar, rozciągający się od Ożarowa po Ostrowiec Świętokrzyski i dalej na zachód, a na północ po Bałtów. Dominują tu siedliska: lasu mieszanego świeżego (w ok. 48 %), boru mieszanego świeżego (w ok. 23%) oraz lasu świeżego (w ok. 15%), a także występują z niewielkimi udziałami siedliska lasu wyżynnego świeżego, boru świeżego i lasu mieszanego wyżynnego świeżego. Gatunkiem dominującym jest sosna pospolita (zajmująca ok 83% terenów leśnych), drugim jest dąb (z ok. 9%), kolejne gatunki z małymi udziałami to brzoza, buk, modrzew i inne.

Zupełnie inny charakter cechuje położone na południe od doliny Kamiennej tereny rolnicze północnego skraja Wyżyny Sandomierskiej, prawie pozbawione lasów i zalesień i wykorzystywane dla prowadzenia tu upraw polowych na urodzajnych, lessowych glebach. Wyżynny krajobraz tych terenów ożywiają szerokie, płaskodenne dolinki oraz rozczłonkowane, najczęściej zadrzewione wąwozy i jary.

Historycznie ukształtowane w obszarze opracowania układy osadnicze tworzą ciągi zabudowy, powstałe wzdłuż głównych dróg i powiązane widokowo w wielu przypadkach z doliną Kamiennej, a otaczają je rozległe tereny otwarte pól z zadrzewieniami śródpolnymi i lasów. W części północnej obszaru układy te zajmują śródleśne polany, o różnych kształtach i wielkościach, których wnętrza krajobrazowe zamykają ściany otaczających je lasów. W obszarze opracowania wydzielono 17 takich

zespołów wewnątrz, w większości powiązanych bezpośrednio z doliną Kamienną, a ich układ przedstawia się na Rys. nr 2, stanowiącym załącznik do niniejszego opracowania.

Granice zespołów wewnątrz krajobrazowych na pozbawionych lasów, otwartych terenach południowej części obszaru opracowania, zostały wskazane przy zastosowaniu innego podejścia. Za te granice przyjęto w przypadku miasta Ćmielów północny skraj doliny Kamienną i od południa obwodnicę tego miasta w ciągu drogi wojewódzkiej nr 754. Z kolei dla terenów położonych na południe od tego miasta, w dolinkach dwu potoków, wpływających do Kamienną, tj. Krzczonowianki i Przepaści za orientacyjne granice dwu położonych tu zespołów wewnątrz krajobrazowych przyjęto lokalne wododziały, ograniczające wspomniane dolinki oraz lokale drogi. Tak wydzielone dodatkowe 3 jednostki wskazano również na wspomnianym rysunku.

Najcenniejsze pod względem wartości przyrodniczych tereny w obszarze opracowania objęte zostały różnymi formami obszarowej ochrony przyrody i krajobrazu i tworzą one w jego obrębie rozbudowany system terenów chronionych. Charakterystykę tych terenów i przedstawia się poniżej w tabeli nr 3:

Tabela nr 3. Charakterystyki obszarów objętych ochroną przyrody i krajobrazu w obszarze opracowania analiz i studiów

Lp.	Nazwa Lokalizacja Podstawy prawne ochrony	Ogólna charakterystyka	Uwagi
1.	Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Kamienną Gminy: Bałtów, Bodzechów, Brody, Kunów, Mirzec oraz części gmin Pawłów, Skarżysko-Kościelne, Suchedniów, Waśniów i Wąchock Rozp. Nr 12/95 Woj. Kieleckiego z 29.09.1995 r., Rozp. Nr 89/2005 Woj. Świętokrzyskiego z 14 lipca 2005 r. ws ochk Rozp. Nr 17/2009 Woj. Świętokrzyskiego z 16 lutego 2009 r. zm. Rozp. ws ochk	Obszar zajmuje powierzchnię 72 634 ha i obejmuje tereny rozciągające się wzdłuż dolin rzeki Kamienną i jednego z jej prawobrzeżnych dopływów – Kamionki o zróżnicowanej i urozmaiconej rzeźbie terenu. Tereny te zbudowane są na wychodniach piaskowcowych i piaskowcowo-mułowcowo-iłastych osadów triasu dolnego i jury dolnej z występowaniem cienkich pokładów rud żelaza. Główną osią krajobrazową i gospodarczą Obszaru jest dolina rzeki Kamienną, przebiegająca się poprzez malownicze przełomy (w okolicach Krynek, Kunowa, a przede wszystkim Bałtowa). Ze względu na intensywną i trwającą przez kilka wieków eksploatację i przetwarzanie rud żelaza oraz występowanie urodzajnych gleb dolina Kamienną i położone wzdłuż niej tereny były od dawna zasiedlone i intensywnie zagospodarowane rolniczo, a następnie przemysłowo. Pomimo znacznego stopnia ich zainwestowania i zurbanizowania zachowało się tu bardzo wiele wartościowych zespołów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych, decydujących o atrakcyjności tego rejonu i jego dużych wartościach ekologicznych, związanych z zachowaniem przez dolinę Kamienną funkcji korytarza ekologicznego. Sz szczególnie atrakcyjna jest tutaj szata roślinna, zróżnicowana i bogata ze względu na bardzo urozmaicone siedliska, wytworzone na zróżnicowanym podłożu glebowym, na terenach o urozmaiconej rzeźbie terenu i stosunkach wodnych, a także o silnych wpływach wielowiekowej działalności człowieka, poczynając od czasów pradziejowych. Na większości terenów przeważają siedliska zajęte przez bory mieszane i świeże bory sosnowe tworzące duże kompleksy tzw. Lasów Iłżeckich, cechujące się występowaniem wielu bardzo rzadkich i rzadkich, chronionych roślin, które m. in. zachowały się na stromych krawędziach doliny Kamienną w okolicach Bodzechowa i Bałtowa, wśród fragmentów naturalnych drzewostanów dębowo-lipowych lub naturalnych borów mieszanych. Na lessowych glebach Wyżyny Sandomierskiej, na prawym brzegu Kamienną zachowały się ponadto fragmentarycznie żyzne łąkowe lasy	W obrębie obszaru opracowania OCHK zajmuje 6.254 ha, co stanowi 8,5% powierzchni całego Obszaru

		liściaste, z udziałem także wielu rzadkich i chronionych gatunków roślin. Dużą wartość przyrodniczą tych zbiorowisk roślinnych podkreślają rezerваты leśne: Modrzewie i Ulów w gm. Bałtów, Rosochacz w gm. Brody, Lisiny Bodzechowskie k. Ostrowca. Ciekawe formy skalne podlegają ochronie na terenie rezerwatów Skały pod Adamowem i Skały w Krynkach. W obrębie Obszaru zlokalizowane są liczne zabytki pradziejowego górnictwa i osadnictwa o znaczeniu nie tylko krajowym, ale i europejskim i także światowym, wśród których wymienić należy m. in. Rezerваты archeologiczne Rydno z paleontologicznymi kopalniami czerwonych barwników hematytowych oraz Krzemionki Opatowskie z unikalnymi neolitycznymi kopalniami krzemienia pasiastego. Zachowały się tu także pozostałości zakładów metalurgicznych, zbudowanych w XIX w., okresie działalności na tym terenie S. Staszica i W. Druckiego-Lubeckiego.	
2.	Rezerwat przyrody „Krzemionki Opatowskie” Gm. Bodzechów Zarządzenie MOŚZNiL z 27 czerwca 1995 r. ws uznania za rezerwat przyrody	Rezerwat został utworzony na powierzchni 378,8 ha w celu zachowania naukowych, dydaktycznych i historycznych rzadkich i chronionych gatunków roślin oraz kopalni krzemienia, a także wyrobisk górniczych i śladów obozowisk górniczych. W związku z tym prowadzi się na jego terenie działania związane zarówno z ochroną jego komponentów przyrodniczych jak i także kulturowych. Na obszarze prehistorycznego pola górniczego obserwuje się występowanie specyficznej pokrywy glebowej, przeobrażonej, zarówno w wyniku działań pradziejowych górników, jak też na skutek późniejszego osadnictwa, co przyczyniło się tu do powstanie tu zbiorowisk związanych z siedliskami zasobnymi w węgiel wapnia oraz zbiorowisk roślinności ciepłolubnej. Wykształcone tu gleby antropogeniczne stanowią doskonały model do badań nad rozwojem szaty glebowej poddanej silnej antropopresji oraz wtórnej sukcesji roślinności. Walory przyrodnicze pola górniczego, w zakresie przyrody ożywionej, przejawiają się też w występowaniu wielu gatunków roślin chronionych oraz rzadkich. Charakter szaty roślinnej w opisywanym obiekcie został ukształtowany, w znacznej mierze przez długotrwałą działalność człowieka, jak również w mniejszym stopniu przez naturalne czynniki fizjograficzne. Wykształciły się tu dwa zasadnicze zbiorowiska roślinne: związane z naturalną, nie zmienioną pokrywą gleby oraz zbiorowisko związane z polem górniczym. Pierwszy reprezentowany jest przez zespół boru mieszanego, natomiast dominującym zbiorowiskiem na terenie pola górniczego jest zbiorowisko leśne sosny zwyczajnej. W obszarze rezerwatu wyodrębniony jest również Zachowawczy Drzewostan Nasienny dębu bezszypułkowego.	
3.	Rezerwat przyrody „Ułów” Gm. Bałtów Zarządzenie MOŚZNiL z 27 czerwca 1995 r. ws uznania za rezerwat przyrody	Rezerwat został utworzony na powierzchni 22,6 ha w dwu oddzielnych częściach dla ochrony bardzo bogatego i interesującego pod względem florystycznym i zróżnicowania fitytosocjologicznego ekosystemu leśnego. Pierwszą z ww. części o nazwie Zamoście, od południa i zachodu graniczącą z doliną rzeki Kamiennej, cechuje faliste ukształtowanie terenu, po-cięte jarami stromo opadającymi ku rzece. Część druga o nazwie Stróżniak obejmuje stromą, miejscami urwistą wapienną krawędź ww. doliny. Na terenie Rezerwatu znajduje się bogaty zestaw roślin naczyniowych, wśród których odnotowano ok. 350 gatunków co wynika z dużego zróżnicowania siedliskowego oraz z żyzności podłoża. Dominują tu gatunki leśne, którym towarzyszą ciepłe murawy kserotermiczne oraz gatunki synantropijne. Lista gatunków chronionych, zagrożonych i rzadkich jest tu bardzo bogata i liczy 36 taksonów, w tym kilkanaście objętych ścisłą ochroną, oraz kilka podlegających ochronie częściowej. Drzewostan Rezerwatu budują różne gatunki drzew liściastych, którym towarzyszy sosna zwyczajna, osiągająca w niektórych płatach pozycję dominującą. Głównymi gatunkami lasotwórczymi obok sosny są dąb szypułkowy, lipa drobnolistna, grab zwyczajny, klon zwyczajny i jawor.	

4.	Obszar o znaczeniu dla Wspólnoty Natura 2000 Dolina Kamiennej PLH 260019 Gminy: Bałtów, Bodzechów, Ćmielów, Ostrowiec Świętokrzyski, Tarłów i Solec n. Wisłą <i>Decyzja Komisji Europejskiej z 10 stycznia 2011 r. ws przyjęcia (...) czwartego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty</i>	Obszar zajmuje powierzchnię 2586,45 ha a jego ostoję stanowi rozległa dolina Kamiennej o charakterze klasycznej równiny denudacyjnej. Stanowi ona ważny korytarz ekologiczny o randze krajowej i posiada znaczne walory krajobrazowe, zwłaszcza w swoich odcinkach przełomowych. Kamienna w rejonie Ćmielowa wykorzystuje zagłębienie uskoku i zmienia swój dotychczasowy bieg o kierunku zachód-wschód na kierunek północny i na tym odcinku tworzy malownicze przełomy Podgrodzia i w Bałtowie. Dla tego jej odcinka charakterystyczne są strome lessowe lub wapienne krawędzie, urozmaicone przez liczne odsłonięcia skał wapiennych, wąwozy, jary i niewielkie jaskinie (Schronisko w Bałtowie, Stroma Szczelina, Szpara w Łomiku). Od północnego przełomu Kamienna skręca w kierunku zachodnim i uchodzi do Wisły w rejonie Solca. Cały Obszar zbudowany jest przede wszystkim ze skał wapiennych, z utworów środkowej i górnej jury oraz skał kredowych. Cechuje się znacznymi wyniosłościami, schodzącymi stromymi krawędziami w dolinę rzeki, rozległą i podlegającą okresowym zalewom powodziowym. Obfituje w starorzecza i zastoiska, na jej terenie dominują rozległe, ekstensywnie użytkowane łąki o zmiennym uwilgotnieniu, a także łągi, zarośla wierzbowe, trafiają się także torfowiska niskie. Na krawędziach i zboczach występują dobrze wykształcone murawy kserotermiczne. Obszar ten dodatkowo urozmaicają wydmy i liczne leje krasowe. Omawiane tereny cechuje występowanie silnie zróżnicowanej i bogatej roślinności, co związane jest to z dużym urozmaicheniem tutejszego podłoża skalnego, rzeźby terenu, pokrywy glebowej, a także z działalnością ludzką. Na siedliskach piaszczysto-ilastych dominują tu świeże bory sosnowe i bory mieszane. Na glebach lessowych, zwłaszcza na zboczach doliny Kamiennej, zachowały się fragmentarycznie żyzne grądowe lasy liściaste z wieloma gatunkami rzadkich i prawnie chronionych roślin. Stwierdzono tu występowanie 13 typów siedlisk przyrodniczych z załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG, zajmujących łącznie ponad 42% obszaru, 13 gatunków ptaków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej oraz 3 chronione gatunki ssaków, 2 gatunki płazów i gadów i 6 gatunków bezkręgowców Dyrektywy w SDF.	
5.	Obszar o znaczeniu dla Wspólnoty Natura 2000 Krzemionki PLH 260024 Gm. Bodzechów <i>Decyzja Komisji Europejskiej z 10 stycznia 2011 r. ws przyjęcia (...) czwartego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty</i>	Obszar zajmuje powierzchnię 691,1 ha i położony jest w kompleksie leśnym otaczającym Rezerwat „Krzemionki Opatowskie”, na płaskiej równinie denudacyjnej, zbudowanej z wapieni jurajskich, pokrytych piaszczystymi i piaszczysto-gliniastymi osadami plejstoceniowymi. Składa się z dwu części, a w jego południowej części występują leje krasowe, doliny erozyjne oraz wyrobiska dawnych kamieniołomów. Cały ten teren jest suchy, pozbawiony zbiorników i cieków wodnych. O wyjątkowej specyfice Obszaru decyduje istnienie w jego obrębie neolitycznej kopalni krzemienia pasiastego, eksploatowanego. Obszar zajmują przede wszystkim zbiorowiska leśne, w tym bory sosnowe i mieszane, grądy, a także świetliste dąbrowy i małym stopniu murawy ksero-termiczne (mające charakter wtórny i wykształcone na dawnych polach pogórnich lub w okolicy nieczynnych wyrobisk wapienia). Występują tu 3 typy siedlisk z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, pokrywających ponad 16 % Obszaru, a we florze roślin naczyniowych wyróżnia się duża grupa gatunków reliktowych oraz rzadkich i zagrożonych. Występuje tu 6 gatunków zamieszczonych w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin i 2 gatunki z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. Poddane ochronie zostały na tym terenie przede wszystkim priorytetowe ciepłolubne dąbrowy, które są tu dobrze zachowane, bardzo cenne pod względem składu gatunkowego i korzystnie wpływające na bioróżnorodność w skali regionu i kraju. Występują tu też gatunki ptaków z I Załącznika Dyrektywy Rady 79/409/EWG.	Południowa część Obszaru objęta jest także ochroną w ramach Rezerwatu Przyrody Krzemionki
6.	Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Podgrodzie”	Zespół został utworzony na powierzchni 8,7 ha w miejscowości Podgrodzie i obejmuje wschodnie zbocze doliny rzeki Kamiennej,	

	M. i Gm. Ćmielów <i>Rozporządzenie Nr 18/2002 Wojewody Świętokrzyskiego z dnia 19 lutego 2002 r. ws uznania za zespół przyrodniczo- krajobrazowy</i>	zbudowane z wapieni oraz stanowiska roślinności kserotermicznej z udziałem gatunków rzadkich i chronionych, a także ruiny średniowiecznej warowni. Planowane było utworzenie w tym miejscu biocenetycznego rezerwatu częściowego „Podgrodzie” o dominującym typie środowiska łąk, muraw i zarośli o powierzchni ok. 12 ha.	
7-11.	Pomniki przyrody Grupa drzew (nr rej. 025) Gm. Bałtów <i>Orzeczenie Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej Nr 43 z 2. 10.1953 r. (Dz. Urz. WRN z 25.02.1954r., Nr 1, poz. 1) i Rozp. Woje- wody Świętokrzyskiego Nr 35/2007 z 12.12.2007 r. (Dz. Urz. Woj. Świąt. Nr 239 poz. 3552).</i> Dęby bezszypułkowe (nr rej. 040) Gm. Bałtów <i>Orzeczenie Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej Nr 77 z 28.10.1954 r. (Dz. Urz. WRN w Kielcach)</i> Klony pospolite (nr rej. 619 i 620) Gm. Wojciechowice <i>Zarządzenie Wojewody Tarnobrzieskiego nr 34 z 30.12.1988 r.</i> Jesiony wyniosłe (nr rej. 662 i 663) Gm. Wojciechowice <i>Zarządzenie Wojewody Tarnobrzieskiego nr 2 z 4.03.1997 r.</i> Głaz narzutowy (nr rej. 132) Sudoł- Gm. Bodzechów <i>Zarządzenie Wojewody Kieleckiego nr 23/87 z 2.10.1987</i>	Pięć dębów szypułkowych w wieku około 300 lat, o obwodach pni od 3,7 do 5,5 m i wysokości od 24 do 27 m, rosnące w Bałtowie, przy drodze leśnej biegnącej po prawej stronie doliny Kamiennej Dwa dęby w wieku około 150 lat, o obwodach pni od 3,1 do 3,3 m i wysokości od 25 do 27 m, rosnące w Bałtowie. Dwa drzewa o obwodach pni od 2,6 do 3,0 m i wysokości od 21 do 29 m, rosnące w parku w Wojciechowicach Dwa drzewa o obwodach pni od 2,5 do 2,8 m i wysokości od 24 do 30 m, rosnące w Wojciechowicach koło kościoła pw. Św. Wojciecha. Głaz owalny z czerwonego granitu gruboziarnistego, zagłębiony w zbocze zapadliska krasowego.	

Dla uzupełnienia przedstawionego wyżej opisu terenów chronionych wskazać trzeba na występowanie w ich obrębie charakterystycznych osobliwości florystyczno-faunistycznych, związanych swą genezą jeszcze z czasami pradziejowego górnictwa. W trakcie postępującej eksploatacji górniczej, po wykarczowaniu rosnącego tu pierwotnego, sosnowo-dębowego boru mieszanego istotnym zmianom podlegała tu powierzchnia gruntu i struktura gleb. W licznych zagłębieniach i na hałdach zmienił się w związku z tym naturalny układ wierzchnich warstw gruntu

i powstawały korzystne warunki dla zaistnienia nowych, często unikalnych zbiorowisk roślinnych i stanowisk zwierzęcych.

Znaczący wpływ w długotrwałym procesie powstawania tych zbiorowisk miało wyniesienie z głębszych pokładów glin zwietrzelinowych i rumoszu wapiennego oraz lokalne zmiany wilgotności i zasobności w składniki mineralne pól pogórnich. Zbiorowiska te stanowią szczególne świadectwo bogatej, wyjątkowej historii bliskich związków człowieka i przyrody na tych terenach, a szczególnymi indykatorami stanu środowiska są tu m. in. żyjące ślimaki i małże. Ich obecność pozwala na badanie zmian środowiska i klimatu, jakie tu następowały w kolejnych epokach rozwoju cywilizacyjnego.

W uzupełnieniu informacji o zasobach przyrodniczych obszar opracowania należy dodać, że jest on położony w zasięgu Głównego Zbiornika Wód Podziemnych GZWP nr 420 Wierzbica-Ostrowiec. Zalegają tu także następujące, udokumentowane i nieeksploatowane złoża kopalin pospolitych, tj. wapieni i margli dla przemysłu wapienniczego: Lipnik (z zasobami bilansowymi w wielkości 2 122 tys. ton na terenie gm. Bodzechów), Ruda Kościelna (z zasobami 87 935 tys. ton na terenie m. i gm. Ćmielów i dodatkowo 2 122 tys. ton w gm. Bodzechów), Sudół (z zasobami 4 277 tys. ton na terenie gm. Bodzechów) oraz złoża Gliniany Stróża (o powierzchni 227,5 ha na terenie m. i gm. Ożarów) i Julianów Polesie (o pow. 1,72 ha, położone na terenie m. i gm. Ćmielów). Wapień jest eksploatowany na złożu Gliniany Duranów (o powierzchni 663,3 ha) oraz w rejonie wsi Gliniany, Śródborze i Stróża na złożach Anna, Anna I, Gliniany Stróża 1 i Gliniany-2 (o łącznej powierzchni 11,7 ha), zalegających w rejonie Glinian i Ożarowa,

W obszarze opracowania znajdują się także złoża piasku w Wólce Bodzechowskiej (z zasobami 130 tys. ton i 42 tys. ton na terenie gm. Bodzechów) i w Śródborzu (na powierzchni 0,8 ha na terenie m. i gm. Ożarów), złoża kruszywa naturalnego w Borowni (z zasobami 724 tys. ton na terenie m. i gm. Ćmielów) oraz kamieni łamanych i blocznych w Piaskach Brzostowskich (z zasobami 3 800 tys. ton w ww. gminie).

Analiza układu przestrzennego terenów chronionych, opisanych w tabeli nr. 3 pozwala na wskazanie, że dla wzmocnienia ich ochrony należałoby przeanalizować delimitację granic omawianego Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Kamiennej oraz możliwości rozszerzenia go w obręb co najmniej terenów gminy Ćmielów, położonych na północ od równoleżnikowego przebiegu doliny Kamiennej na jej terenie. Uderzający jest bowiem brak kontynuacji przestrzennej tego rozległego Obszaru na terenach północnej i środkowej części ww. gminy i powiązania go z Obszarem Natura 2000 Dolina Kamiennej PLH 260019. Potrzebna jest zatem korekta podjętych jeszcze w 1995 r. decyzji o utworzeniu ww. Obszaru tylko w granicach ówczesnego województwa kieleckiego przy braku podobnych decyzji dla terenów położonych nad Kamienną i należących wtedy do województwa tarnobrzeskiego.

Scharakteryzowane powyżej zasoby przyrodnicze zostały wskazane na Rys. Nr 2 „Zasoby przyrodnicze, struktura krajobrazu i jego waloryzacja oraz system ochrony w obszarze analiz i studiów” – stanowiącym załącznik do niniejszego opracowania. Obejmuje on takie elementy, jak:

- 1) dolina rzeki Kamiennej i jej dopływy – główna oś ekologiczna obszaru;
- 2) granice podstawowych zespołów wewnątrz krajobrazowych;
- 3) granice rezerwatów przyrody;
- 4) granice Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Kamiennej;
- 5) granice Specjalnych Obszarów Ochrony Natura 2000;
- 6) granice Zespołu Przyrodniczo- Krajobrazowego;
- 7) tereny udokumentowanych złóż surowców mineralnych;
- 8) ważniejsze ciekі wodne.

5. Waloryzacja zasobów kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych

Dla przeprowadzenia waloryzacji krajobrazu kulturowego, obejmującej poszczególne obręby w obszarze opracowania pomocne będzie wykorzystanie dostosowanej do lokalnych uwarunkowań interpretacji jego ustawowej definicji, zawartej w *Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z 2003 r. i określającej go w art. 3 pkt. 14 jako *postrzeganą przez ludzi przestrzeń, zawierającą elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowanej w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka*. W ramach tej interpretacji można przyjąć, że charakterystycznymi wyróżnikami tak rozumianego krajobrazu są w odniesieniu do terenów opracowania takie jego indywidualne cechy, jak:

- 1) koncentracja unikalnych pozostałości pradziejowego górnictwa i osadnictwa, stanowiących wyróżniki lokalnego krajobrazu i innych jego form, dokumentujących poszczególne etapy historii jego cywilizacyjnego rozwoju;
- 2) istnienie historycznie ukształtowanych układów osadniczych jako czytelnego świadectwa ich wielowiekowych przemian na tle mało przekształconego ich otoczenia;
- 3) zachowanie rozległych terenów otwartych z wyjątkowymi ekspozycjami krajobrazu doliny Kamiennej, rozległych kompleksów leśnych i terenów rolniczych.

Unikalne pozostałości pradziejowego górnictwa skoncentrowane są tu przede wszystkim w ciągu, przebiegającym w kierunku z północnego zachodu na południowy wschód z rejonu Sudół-Krzemionki po Borownię i Koryciznę. Położony jest on w obrębie kompleksów leśnych, zajmujących ok. 40% powierzchni obszaru opracowania, zaś pozostałości pradziejowego osadnictwa są zlokalizowane przede wszystkim na południe od doliny Kamiennej i w obrębie tejże doliny. Z kolei wykształcone w obszarze opracowania układy osadnicze tworzą ciągi zabudowy, które powstały już w okresie nowożytnym zarówno w tej dolinie jak i wzdłuż głównych dróg, przebiegających na obrzeżu wspomnianych kompleksów leśnych. Otaczają je zwykle rozległe tereny otwarte pól, powstałe w części północnej obszaru w formie śródleśnych polan, o różnych wielkościach i różnie ukształtowanych granicach. Inny charakter ma południowa część tego obszaru, w której dominują swobodnie ukształtowane układy osadnicze na bezleśnych, otwartych terenach rolnych z dalekimi wglądami w ich otoczenie.

Krajobraz kulturowy tych terenów tworzą zatem zarówno ich bogate zasoby kulturowe, związane z pradziejowym i nowożytnym osadnictwem, jak i zasoby przyrodniczo-krajobrazowe, których podstawowe elementy zostały scharakteryzowane w poprzednich rozdziałach. Przeprowadzenie waloryzacji omawianych terenów polegało na cząstkowych analizach wartościujących podstawowe elementy krajobrazu kulturowego 52 sołectw z 5 gmin, wchodzących w skład obszaru opracowania. Wśród tych elementów analizom wartościującym poddane zostały:

- 1) obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa w uznaniu ich unikalnych wartości w skali światowej jako składowych *najlepiej zachowanego, najbardziej zróżnicowanego technicznie i kompletnego prehistorycznego kompleksu wydobywczego krzemienia* wg wniosku nominacyjnego do ww. wpisu z 2019 r. – z przypisaniem im najwyższej punktacji równej 6 pkt oraz 3 pkt dla stref buforowych (i z oznaczeniem symbolami ŚD i S w poniższym zestawieniu);
- 2) obiekt wpisany na Listę Pomników Historii RP dla *zachowania ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych oraz z punktu widzenia unikatowości archeologicznej w skali światowej* wg Zarządzenia Prezydenta RP z 1994 r. – z przypisaniem mu wysokiej punktacji równej 4 pkt (i z oznaczeniem symbolem PH);
- 3) obiekty wpisane do rejestru zabytków i ujęte w zestawieniu najważniejszych stanowisk archeologicznych pradziejowego górnictwa i osadnictwa (scharakteryzowanych w Tabeli nr 1) –

- z przypisaniem każdemu z nich 3 pkt oraz 2 pkt w odniesieniu do stanowisk nie wpisanych do rejestru (i z oznaczeniem symbolami RZa i Za);
- 4) inne stanowiska archeologiczne wg AZP – z przypisaniem im punktacji odpowiednio do liczby stanowisk w granicach obrębu: od 0,5 pkt. dla 1-5 stanowisk, 1 dla 6-10 stanowisk, 1,5 dla 11-15 stanowisk, 2 dla 16-20 stanowisk i w podobnym ciągu dla większej liczby stanowisk (i z oznaczeniem symbolem Ia);
 - 5) obiekty wpisane do rejestru zabytków i ujęte w zestawieniu najważniejszych obiektów zabytkowych (scharakteryzowanych w Tabeli nr 2) – z przypisaniem każdemu z nich 3 pkt oraz 2 pkt w odniesieniu do obiektów nie wpisanych do rejestru (i z oznaczeniem symbolami RZ i Z);
 - 6) obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków – z przypisaniem im punktacji odpowiednio do liczby stanowisk w granicach obrębu: od 0,5 pkt. dla 1-5 obiektów, 1 dla 6-10 obiektów, 2 dla liczby 11-15, 3 dla 16-20 obiektów oraz 4 dla liczby powyżej 20 obiektów (i z oznaczeniem symbolem EZ);
 - 7) historycznie ukształtowane układy ruralistyczne i urbanistyczne – z przypisaniem każdemu z nich od 1 do 3 pkt. w zależności od poziomu przekształcenia ich pierwotnych układów (i z oznaczeniem symbolami UR i UU);
 - 8) historycznie ukształtowane krajobrazy rolno-leśne i rolne w otoczeniu ww. układów z przypisaniem każdemu z nich od 1 do 3 punktów w zależności od poziomu zróżnicowania tych krajobrazów (i z oznaczeniem symbolami KRL i KR);
 - 9) położenie na obrzeżu doliny rzeki Kamiennej jako głównej osi ekologicznej i krajobrazowej obszaru – z przypisaniem od 1 do 3 pkt dla zlokalizowanego tu obrębu w zależności od poziomu zróżnicowania rzeźby i krajobrazu terenów tej doliny (i z oznaczeniem symbolem DK)
 - 10) występowanie terenów o wysokiej wartości przyrodniczej i objętych ochroną rezerwatową – z przypisaniem 3 pkt (i z oznaczeniem symbolem Re).

Tabela nr 4. Waloryzacja zasobów kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych, oraz układów osadniczych poszczególnych sołectw w obszarze opracowania

LP	Sołectwa	ŚD S	PH	RZa Za	Ia*	RZ Z	EZ**	UR UU	KRL KR	DK	Re	Punk- tacja
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
	a) Na terenie gm. Bałtów:											
1.	Bałtów					3+3+3	2/16	1	3	3	4	22 (!)
2.	Rudka Bałtow- ska			2	1,5/15		0,5/2	3	3	3		13
3.	Lemierze			2	1,5/13		0,5/2	3	3	3		11,5
4.	Maksymilianów				2/17		0,5/1	3	3****	1		9,5
5.	Wycinka				0,5/1			3	3			6,5
	b) Na terenie gm. Bodzechów:											
6.	Sudół	6+3	4	2	2/17	2+2+2 +2		2	3		4	34 (!!)
7.	Magonie	3			2/20	2		2	3****			12
8.	Wólka Bodze- chowska							1	2			3
9.	Przyborów							3	3			6
	c) Na terenie m. i gm. Ćmielów:											
10.	Boria	3				2	2/11	2	3****	3		15
11.	Podgórze				0,5/5			3	3	3		9,5

**PROJEKT PLANU OCHRONY PARKU KULTUROWEGO PRADZIEJOWEGO GÓRNICTWA KRZEMIENIA NAD KAMIENĄ
FUNDACJA KARKONOSKA, I 2022**

12.	Wiktoryn					3		3	3			9
13.	Stoki Małe				0,5/3			3	2	3		8,5
14.	Stoki Stare	6+3			0,5/4		0,5/1	3	3	3	4	23 (!)
15.	Stoki Duże				1,5/19	2		3	3	3		12,5
16.	Ruda Kościelna	6+3+3		3+3+3+3	4/32	3+3+3	0,5/5	3	3L	3		46,5 (!!!)
17.	Czarna Glina				0,5/1	3	0,5/4	3	3L			10
18.	Borownia	3			1,5/15			3	3L	3		12,5
19.	Piaski Brzostowskie				0,5/2			2	3	2		7,5
20.	Podgródzie				3/18	3	0,5/1	3	3	3		15,5
21.	Łysowody	6+3+3		2	2/11		0,5/2	3	3L			22,5 (!)
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
22.	Grójec				5/26			3	3	2		13,5
23.	Brzostowa				3/17			3	3			9
24.	Ćmielów	6+3		2+2+2		3+3+3+3+2+2	7/s4	2U***	3****	2		47 (!!!)
25.	Wola Grójecka			2	1,5/14		0,5/1	3	3****			10
26.	Jastków	3			2/20			3	3****			11
27.	Wólka Wojnowska				3/30			3	3****			9
28.	Wojnowice				4,5/56		0,5/1	3	3****			11
29.	Drzenkowice				2,5/21			3	3****			8,5
30.	Krzczonowice			2	4/40			3	3****			10
31.	Glinka			2	1,5/11			3	3****			6,5
32.	Trębanów			2	3/27		0,5/2	3	3****			11,5
33.	Buszkowice				4/40			3	3****			10
34.	Przeuszyn			2	3/30	3		3	3****			14
	d) Na terenie m. i gm. Tarłów											
35.	Teofilów			2+2	0,5/2							4,5
	e) Na terenie m. i gm. Ożarów:											
36.	Gliniany			3	2/18	3+3+2	1/8	3U***	3			20 (!)
37.	Potok Kolonia				0,5/2			1	--			1,5
38.	Śródborze	3		2	3/26			2	212			12
39.	Wojciechówka	6+3			1,5/12			3	3L			15,5
40.	Polesie Mikułowskie				1/4			3	3L			7
41.	Julianów				1,5/12			3	3			7,5
	f) Na terenie gm. Wojciechowice:											
42.	Drygulec				3/28	3	0,5/1	3	3****			12,5
43.	Ługi				0,5/2			3	3****			6,5
44.	Smugi				1/10			2	3****			6
45.	Mikułowice				3,5/35			3	3****			9,5
46.	Jasice				2,5/23	3		3	3****			11,5
47.	Mierzanowice			2	4/36	3		3	3****			15
48.	Wojciechowice			2	4/40	3+3+3	0,5/3	3	3****			21,5 (!)
49.	Kaliszany				3/27			3	3****			9
50.	Orłowiny				2/16			3	3****			8
51.	Koszyce				3,5/35		0,5/2	3	3****			10
52.	Łukawka				2/16			3	3****			8

Uwagi:

*Stanowiska ujęte w tej kolumnie nie obejmują stanowisk wskazanych 2 pkt w kolumnie 3, uwzględnionych w Tabeli nr 1 i nie ujętych w rejestrze zabytków.

** Obiekty ujęte w tej kolumnie nie obejmują obiektów wskazanych 2 pkt w kolumnie 5, uwzględnionych w Tabeli nr 2

i nie ujętych w rejestrze zabytków.

*** Obiekty tak oznaczone stanowią w części zabytkowe układy urbanistyczne miejskie.

**** Krajobrazy tak oznaczone cechuje przewaga lub wyłączne występowanie terenów rolniczych.

W ramach przeprowadzonej waloryzacji najwyższe punktacje wskazano dla takich obrębów (miejscowości), jak:

- 1) Miasto Ćmielów (na terenie m. i gm. Ćmielów) – z 47 pkt;
- 2) Ruda Kościelna (na terenie m. i gm. Ćmielów) – z 46,5 pkt;
- 3) Sudół (na terenie gm. Bodzechów) – z 34 pkt;
- 4-8) Bałtów i Lemierze (na terenie gm. Bałtów), Stoki Stare i Łysowody (na terenie m. i gm. Ćmielów), Gliniany (na terenie m. i gm. Ożarów) oraz Wojciechowice (na terenie gm. Wojciechowice) – w przedziale od 23 do 20 pkt;
- 9-22) Rudka Bałtowska (na terenie gm. Bałtów), Magonie (na terenie gm. Bodzechów), Boria, Stoki Duże, Borownia, Podgrodzie, Grójec, Przeuszyn i Trębanów (na terenie m. i gm. Ćmielów), Śródborze i Wojciechówka (na terenie m. i gm. Ożarów) oraz Drygulec, Jasice i Mierzanowice (na terenie gm. Wojciechowice) – w przedziale od 15,5 do 11,5 pkt. (tj. z wartością ok. $\frac{1}{4}$ najwyższej wartości określonej dla obiektu, wskazanego w poz. 1, tj. równej 47 pkt).

Dla pozostałych 30 miejscowości z 52 przeanalizowanych w obszarze opracowania wskazane zostały punktacje niższe niż 11,5 pkt. (z tym, że stosunkowo bliskie tej wartości pozostają także takie miejscowości, jak: Czarna Gлина, Wola Grójecka, Jastków, Wojnowice, Krzczonowice, Buszkowice – na terenie m. i gm. Ożarów oraz Koszyce – na terenie gm. Wojciechowice, co wynika przede wszystkim ze znacznej liczby występujących w ich obrębie stanowisk archeologicznych).

Omówione powyżej wyniki waloryzacji każdego z obrębów, które obejmuje obszar opracowania analiz i studiów, stanowią uzasadnienie dla delimitacji granic planowanego do utworzenia parku kulturowego.

6. Stan zagospodarowania i planowane kierunki rozwoju przestrzennego obszaru

Poza scharakteryzowaniem zasobów kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych obszaru opracowania niezbędne jest także przedstawienie uwarunkowań, związanych z jego stanem zagospodarowania i planowanymi kierunkami rozwoju przestrzennego. Jego sieć osadnicza rozwinęła się przede wszystkim w dolinie Kamiennej, wzdłuż przebiegających po obu jej stronach dróg, a także wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych, łączących Ostrowiec Świętokrzyski, największy ośrodek miejski, położony w bezpośrednim sąsiedztwie tego obszaru – z pobliskimi ośrodkami gminnymi, w którego obrębie w końcu 2020 r. zamieszkiwało ok. 14 tys. mieszkańców.

Poza dwoma, zabytkowymi układami urbanistycznymi, jakie wykształciły się w obrębie omawianego obszaru na terenach miasta Ćmielowa i wsi Gliniany (które prawa miejskie utraciły w 1870 r.) w przeważającej wiejskiej sieci osadniczej obszaru dominują charakterystyczne ulicówki, których zabudowa rozciąga się zazwyczaj wzdłuż głównej, jedynej drogi przebiegającej przez jej układy przestrzenne. Spotyka się tu też wsie o bardziej skomplikowanym, grzebieniowym układzie, w którym zabudowa rozciąga się wzdłuż głównej drogi oraz wewnętrznych dróg.

Potencjał społeczny i gospodarczy ww. gmin jest bardzo zróżnicowany, a wybrane dane na ten temat odnoszące się do lat 2001, 2011 i 2020 zostały przedstawione poniżej w tab. Nr 6. Dodano do nich także dla porównania dane dla Ostrowca Świętokrzyskiego – ośrodka, który ze względu na swą wielkość i dużą bazę produkcyjno-usługową ma znaczący wpływ na warunki życia i pracy oraz korzystania z usług ponadlokalnych dla mieszkańców całego subregionu.

Poza podstawowymi informacjami o danej jednostce, dotyczącymi jej wielkości i potencjału demograficznego podano w poniższej tabeli także inne informacje, których analiza pozwala na wskazanie głównych tendencji w rozwoju przestrzennym omawianych jednostek i w ich wyposażeniu w sieci uzbrojenia terenu.

**Tabela nr. 5. Potencjał społeczny i gospodarczy gmin,
w których obrębie wyznaczono obszar opracowania analiz i studiów**

L p.	Wybrane dane dla gmin w l. 2001- 2020			Gminy		Miasto i Gmina		Gmina	Miasto
				Baltów	Bodzechów	Ćmielów	Ożarów	Wojciechowice	Ostrowiec Świętokrzyski**
1.	Powierzchnia (ha)	1*	2001	10 492	12 228	10 449	17 550	8 637	---
			2011	10 510	12 219	10 457	17 550	8 646	---
			2020	10 507	12 219	10 457	17 550	8 646	---
		2*	2001	---	---	1 321	779	---	4.641
			2011	---	---	1 334	779	---	4.643
			2020	---	---	1 334	779	---	4.643
2.	Powierzchnia gruntów leśnych (ha)	1*	2001	4 371,8	3 240,5	3 339,6	3 543,3	184,8	---
			2011	4 440,7	3 379,7	3 227,5	3 844,8	192,8	---
			2020	4 669,2	3 616,8	3 353,5	3 808,0	193,7	---
		2*	2001	---	---	366,0	9,0	---	525,8
			2011	---	---	374,4	10,0	---	502,8
			2020	---	---	378,2	9,8	---	547,4
3.	Liczba ludności ogółem (osoby)	1*	2001	3 962	13 367	4 843	6 789	4 669	---
			2011	3 788	13 689	4 571	6 457	4 349	---
			2020	3 375	13 296	4 289	6 129	4 003	---
		2*	2001	---	---	3 162	5 155	---	75 205
			2011	---	---	3 238	4 819	---	73 555
			2020	---	---	2 997	4569	---	67 975
4.	Gęstość zaludnienia (osoby/km ²)	1*	2001	38	109	46	38	54	---
			2011	36	112	44	37	50	---
			2020	32	109	41	35	47	---
		2*	2001	---	---	239	660	---	162
			2011	---	---	242	618	---	158
			2020	---	---	226	586	---	149
5.	Zasoby mieszkaniowe (ilość)	1*	2001	1 244	4 071	1 698	2 336	1 612	---
			2011	1 226	4 345	1 601	2 132	1 404	---
			2020	1 269	4 532	1 623	2 215	1 419	---
		2*	2001	---	---	1 173	1 536	---	26 250
			2011	---	---	1 140	1 676	---	27 070
			2020	---	---	1 162	1 729	---	27 704
6.	Mieszkania oddane do użytkowania (ilość)	1*	2001	2	15	---	3	---	---
			2011	4	34	5	6	1	---
			2020	27	27	1	12	2	---
		2*	2001	---	---	3	8	---	65
			2011	---	---	4	8	---	117
			2020	---	---	2	7	---	73
7.	Wyposażenie mieszkań w sieć wodociągową (%)	1*	2001	---	---	---	---	---	---
			2011	70,5	90,8	83,4	89,0	94,3	---
			2020	71,8	91,3	84,0	89,5	94,5	---
		2*	2001	---	---	---	---	---	---
			2011	---	---	b.d.	97,7	---	98,0
			2020	---	---	b.d.	97,8	---	b.d.

**PROJEKT PLANU OCHRONY PARKU KULTUROWEGO PRADZIEJOWEGO GÓRNICTWA KRZEMIENIA NAD KAMIENĄ
FUNDACJA KARKONOSKA, I 2022**

8.	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków (%)	1*	2001	---	---	---	---	---	---
			2011	---	7,9	4,1	20,3	20,7	---
			2020	42,6	59,3	22,3	34,6	22,5	---
		2*	2001	---	---	---	---	---	---
			2011	---	---	---	83,0	---	88,3
			2020	---	---	57,9	99,2	---	91,8
9.	Podmioty gospodarki narodowej w sektorze publicznym ogółem (ilość)	1*	2001	15	16	4	22	11	---
			2011	14	13	3	27	12	---
			2020	8	13	2	29	6	---
		2*	2001	---	---	14	12	---	209
			2011	---	---	11	27	---	139
			2020	---	---	9	30	---	114
10.	Podmioty gospodarki narodowej w sektorze prywatnym ogółem (ilość)	1*	2001	149	661	199	263	175	---
			2011	167	993	250	298	201	---
			2020	235	1.069	280	321	256	---
		2*	2001	---	---	164	446	---	6.614
			2011	---	---	213	367	---	7.833
			2020	---	---	214	360	---	7.520
11.	Miejsca noclegowe ogółem (ilość)	1*	2001	---	---	---	---	---	---
			2011	33	159	---	---	---	---
			2020	60	174	---	---	---	---
		2*	2001	---	---	---	---	---	226
			2011	---	---	32	b.d.	---	602
			2020	---	---	32	b.d.	---	418
12.	Miejsca noclegowe w kwaterach agroturystycznych (ilość)	1*	2001	---	---	---	---	---	---
			2011	---	---	---	---	---	---
			2020	16	---	---	---	---	---
		2*	2001	---	---	---	---	---	---
			2011	---	---	---	---	---	---
			2020	---	---	---	---	---	---
13.	Sołectwa w 2020 r. (ilość)			16	27	24	35	20	---

Objaśnienia: 1* – dane dla obszarów wiejskich, 2* – dane dla obszaru miasta, ** – dane porównawcze, b.d. – brak danych ; dane z *Banku Danych Lokalnych GUS*, Warszawa 2020

Analiza danych zawartych w powyższym zestawieniu pozwala na wskazanie m. in. takich tendencji, jakie zarysowały się w omawianym dwudziestoleciu w obrębie badanych jednostek:

- 1) zauważalny jest systematyczny spadek liczby ludności w ww. jednostkach: od 14,8% do 14,2% i do 10,4% w gminach Bałtów, Wojciechowice i Ożarów oraz do 4,5% w gm. Ćmielów, a jedyną gminą, w której ten spadek prawie nie występuje jest gm. Bodzechów, związana z pobliskim Ostrowem Świętokrzyskim i w której obserwuje się znaczny ruch budowlany;
- 2) pochodną tego zjawiska jest niewielki ruch inwestycyjny w obszarze omawianych gmin i jest tylko wyraźnie większy w gm. Bodzechów (wg danych GUS oddano tu do użytku w badanym okresie 76 mieszkań, drugim ośrodkiem, gdzie było ich 43 była gm. Ożarów, a trzecim gm. Bałtów z 33 mieszkaniami); w pozostałych 2 gminach liczba oddanych mieszkań zawierała się w przedziale od zaledwie od 15 w gm. Ćmielów do tylko 3 w gm. Wojciechowice;
- 3) zróżnicowany jest także – przy wysokim stopniu dostępu mieszkań do sieci wodociągowej – poziom wyposażenia w systemy oczyszczania ścieków: od wysokiego w obrębie miast Ćmielów i Ożarów do niskiego na terenach wiejskich, związanych administracyjnie z tymi miastami oraz w gminach Bałtów i Wojciechowice; w obrębie gm. Bodzechów wskaźnik ten jest także stosunkowo wysoki;
- 4) korzystne zmiany dotyczą rozwoju lokalnej gospodarki, czego podstawowym wskaźnikiem jest wzrost liczby podmiotów gospodarczych, sięgający od 61,8% w gm. Bodzechów do 57,7% w gm. Bałtów, do 46,3% w gm. Wojciechowice i 36,0% w gm. Ćmielów (a jedyną gminą, gdzie nastąpił w tej dziedzinie regres jest gm. Ożarów z ujemnym wskaźnikiem ok. 3,9%);

- 5) baza pobytowa dla obsługi ruchu turystycznego jest tu bardzo mała, a dane na ten temat mogą być różnić się pomiędzy stanem faktycznym, a danymi GUS, wg których w całym obszarze badanych gmin były tylko w 2020 r. 234 miejsca noclegowe (z których 2/3 wg ww. danych 2/3 znajduje się w gm. Bodzechów, a 1/3 w gm. Bałtów).

Zreferowane powyżej obserwacje dotyczą istotnych dla dalszego rozwoju omawianego obszaru tendencji, z których niektóre, związane np. z pogłębiającą się depopulacją i niewielkim przyrostem zasobów mieszkaniowych mogą się w najbliższej przyszłości tylko pogłębić, ale też niektóre z nich mogą stać się motorem istotnych, korzystnych zmian. Wśród tych ostatnich wymienić trzeba dane dotyczące rozwoju lokalnej gospodarki, co wskazuje m. in. na możliwości wykorzystania potencjału kulturowo-przyrodniczego obszaru dla jego aktywizacji turystyczno-wypoczynkowej.

Na stan zagospodarowania obszaru składa się także jego lokalny system komunikacyjny, powiązany z omówionymi wcześniej ważnymi ciągami komunikacyjnymi północno-wschodniej części województwa świętokrzyskiego, czyli drogami wojewódzkimi nr 754 i 755 oraz drogami krajowymi nr 79, 74 i 9. Na system ten obok szeregu dróg gminnych składają się także drogi powiatowe (relacji Bałtów-Lemierze, Ćmielów-Podgórze-Lemierze-Ułów, Jelenia Góra-Boria-Podgórze-Teofilów, Ćmielów-Krzczonowice-Przeuszyn, od drogi wojewódzkiej Nr 755-Czarna Gлина-do drogi powiatowej nr 0692, Ćmielów-Ruda Kościelna-Boria, Ożarów-Sródborze-Łysowody-droga wojewódzka nr 755, Opatów-Ćmielów, Drygulec-Wojciechowice-Stodoły, Ruda Kościelna-droga nr 0678 oraz Ożarów-Gliniany-Teofilów).

Drogowy układ komunikacyjny obszaru uzupełnia jedyna, istniejąca tu linia kolejowa nr 25 Łódź Kaliska-Ostrowiec-Ćmielów-Ożarów-Dębica, na której został ograniczony okresowo ruch pasażerski. Planuje się go rozszerzyć po zakończeniu prowadzonych na tym szlaku prac modernizacyjnych. Linia ta łączy się w Skarżysku Kamiennym z linią nr 8, prowadzącą z Krakowa przez Kielce do Warszawy Zachodniej, co umożliwi połączenie obszaru z tymi ośrodkami.

Tereny objęte opracowaniem udostępnione są dla turystyki poprzez oznakowane jedynie w ich północnej części 2 szlaki piesze: niebieski, prowadzący z Tarłowa poprzez Bałtów i Sudół z Muzeum Archeologicznego w Krzemionkach na Święty Krzyż (nizinno-górski im. Stanisława Jeżewskiego) oraz żółty, prowadzący z Ostrowca Świętokrzyskiego do wspomnianego Muzeum. Znacznie bogatsza jest sieć szlaków rowerowych, które poprowadzone zostały w większości w ciągach dróg publicznych, wśród których wyróżnia się ścieżka rowerowa, poprowadzona wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 754 z Ostrowca do Bałtowa.

Główne centrum obsługi masowej turystyki i wypoczynku stanowi Bałtowski Kompleks Turystyczny, zlokalizowany na północnym skraju obszaru opracowania, a wsie Bałtów i pobliska Wólka Bałtowska stanowią jedyne w obszarze opracowania miejsce koncentracji bazy pobytowej, obejmującej 24 gospodarstwa agroturystyczne. Poza tymi dwiema miejscowościami takie gospodarstwa występują jedynie w pojedynczych lokalizacjach we wsiach: Boria, Gliniany, Julianów, Lemierze, Ługi, Magonie, Maksymilianów i Wólka Wojnowska. Tę bardzo skromną bazę uzupełnia Dwór Amelii w Rudzie Kościelnej i Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy "Leśne Kąty" w Sudole, a jej całą wielkość oszacować można na ok. 250 miejsc. Dodać tu trzeba, że rozkład przestrzenny tej bazy oraz określenie jej wielkości są w dużym stopniu niespójne w stosunku do danych GUS, zawartych w tab. Nr 6, co wynika z różnych kryteriów kwalifikowania tej bazy przez GUS i urzędy gminne.

W generalnych ustaleniach dla ukierunkowania rozwoju omawianego obszaru na poziomie regionalnym, przyjętych w obowiązującym *planie zagospodarowania przestrzennego województwa*

świętokrzyskiego, zakłada się w generalnym ujęciu jego rozwój jako części podobszaru rozwoju funkcji pozarolniczych (na terenach położonych na północ od doliny Kamiennej) i obszaru o najwyższym potencjale rolniczym (położonych na wschód i na południe od ww. doliny), które wskazane zostały także jako podobszary kumulacji działań dla poprawy dostępności do usług.

W planie województwa zawarto szereg rekomendacji dla kierunków ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu oraz rozwoju turystyki w omawianym obszarze, które przytacza się w skróconym ujęciu i które dotyczą rekomendowanych kierunków działań i zadań w zakresie:

- 1) ochrony przestrzeni kulturowej ze wskazaniem m. in. na *zabezpieczanie obiektów i zespołów zabytkowych, w tym dziedzictwa archeologicznego przed degradacją oraz (ich) sukcesywną renowację, rewitalizację oraz racjonalne udostępnienie, a także na przeanalizowanie możliwości tworzenia parków kulturowych na obszarach o wyróżniającym się krajobrazie kulturowym (w tym w) obszarze doliny rzeki Kamiennej, dla którego w przeszłości opracowano dokumentację, wskazując jako projektowany Park Kulturowy Doliny Rzeki Kamiennej);*
- 2) ochrony krajobrazu ze wskazaniem m. in. na: *egzekwowanie odpowiednich zapisów dotyczących krajobrazu w studiach gminnych i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, w tym ograniczanie wysokości nowych obiektów oraz ściśle określanie ich lokalizacji, gabarytów, kształtu dachów i kolorystyki, w dostosowaniu do potrzeby zachowania i wzbogacenia zachowanych cennych walorów krajobrazowo-kulturowych;*
- 3) rozwoju turystyki ze wskazaniem m. in. na: *stałe i konsekwentne podnoszenie atrakcyjności i konkurencyjności przestrzeni turystycznej województwa, zwłaszcza na obszarach objętych prawną ochroną przyrody i preferowanie ekoturystyki i agroturystyki oraz kanalizowanie ruchu turystycznego na obszarach chronionych prawnie, a także przystosowanie obszarów zabudowy wiejskiej do różnicowania działalności gospodarczej i powstawania alternatywnych do rolnictwa źródeł dochodu, zwłaszcza w oparciu o lokalne zasoby i potencjały.*

Prowadzeniu polityki przestrzennej w obszarze poszczególnych gmin służą obowiązujące *studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego*, stanowiące nowelizacje (zmiany) wcześniej sporządzonych I edycji (zostały one uchwalone dla gmin Ćmielów i Ożarów – w 2013 r., dla gm. Bałtów – w 2014 r., a dla gm. Wojciechowice – w 2016 r., studium dla gm. Bodzechów, uchwalone w 2000 r. nie doczekało się jeszcze aktualizacji).

W gminach tych w zasadzie poza wyjątkami, jakimi są obszar miasta Ćmielowa (z *planem miejscowym* z 2018 r.) i Ożarowa (z *planem miejscowym* z 2015 r.), nie dysponuje się *miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego*, co stanowi poważną barierę dla ustabilizowanego sterowania rozwojem przestrzennym. Takimi dokumentami planistycznymi dysponuje się tu jedynie dla miejscowości Brzóstowa (z 2016 r. i 2012 r.), Grójec (z 2005 r.), a także dla części terenu sołectwa Ruda Kościelna (z 2003 r. z przeznaczeniem dla planowanej tu eksploatacji wapieni) oraz dla miejscowości Borownia (z 2004 r. dla terenu eksploatacji złoża piasku) oraz części sołectwa Smugi w gm. Wojciechowice.

W opracowanych dla omawianych gmin *studiach* określone zostały ogólne zasady prowadzenia polityki przestrzennej oraz zagospodarowania terenów i kształtowania zabudowy, wśród których warto jako istotne dla problematyki ujętej w niniejszym opracowaniu odnotować rekomendacje, zawarte w *studium* gm. Ćmielów. Wskazano w nich *Obszar Doliny Kamiennej jako wymagający w szczególny sposób rehabilitacji i promocji oraz aktywizacji turystycznej, wymagający wzmocnienia i ochrony wartości przyrodniczo-kulturowych i promocji agroturystyki i turystyki wodnej (przy zachowaniu warunków wynikających z włączenia tego obszaru w system ochrony Natura 2000).*

Analiza przyjętych w ww. *studiach* ustaleń pozwala na stwierdzenie, że założono w nich zasady rozwoju przestrzennego poszczególnych miejscowości w sposób nie naruszający charakteru i walorów lokalnego krajobrazu. Wyrazem tego jest wskazanie w nich granic dopuszczalnego rozwoju przestrzennego tych miejscowości, poprowadzonych w zasadzie po zewnętrznym obrysie istniejących siedlisk rolniczych, z uwzględnieniem luk do wprowadzenia nowej zabudowy pomiędzy nimi, czy też po obrysie istniejącego zainwestowania, i w nielicznych tylko przypadkach wskazano w nich lokalizacje nowych, większych zespołów zabudowy przede wszystkim mieszkaniowej, rzadziej usługowej czy też produkcyjnej. Zasięg przestrzenny tych terenów wskazany został na rys. nr 1 pt. „Zasoby archeologiczne i inne zasoby kulturowe, ich waloryzacja oraz system ochrony w obszarze analiz i studiów”.

Takie nowe lokalizacje wskazane zostały m. in. w *studiach* w takich miejscowościach, jak Bałtów (w okolicy zespołu pałacowo-parkowego, gdzie także lokalizuje się tereny nowej zabudowy usługowej), Ćmielów (w jego wschodniej części wraz ze zlokalizowaniem tu terenów potencjalnej działalności produkcyjno-usługowej) oraz Wojciechowice (w rejonie położonym na północ od centrum wsi). W *projekcie studium* z 2019 r., sporządzonym dla gm. Bodzechów nowe tereny wskazano dla wsi Magonie (z rozszerzeniem istniejących tu ciągów zabudowy mieszkaniowej w pobliżu granic rezerwatu Krzemionki) oraz Sudół (na m. in. przedpolu Muzeum Archeologicznego wraz z lokalizacją także terenów usług).

W przyjętych w *studiach* kierunkach rozwoju drogowej sieci komunikacyjnej zakłada się utrzymanie jej istniejącego układu oraz jej rozbudowę o dwie obwodnice, wytrasowane wokół Bałtowa (od jego południowo-wschodniej strony w ciągu drogi wojewódzkiej nr 754) oraz Ożarowa (od jego zachodniej strony w ciągu drogi krajowej nr 79). Ważnym, nowym elementem tego układu jest także planowane, nowe obejście Ostrowca Świętokrzyskiego w ciągu drogi krajowej nr 9 w rejonie wsi Szewna w południowej części gm. Bodzechów.

7. Zagrożenia dla stanu środowiska kulturowego i przyrodniczego

Stan zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego i krajobrazu, których charakterystyki i walory zostały przedstawione w rozdziałach 3. i 4. niniejszego opracowania, należy w generalnym ujęciu ocenić jako dobry, na co m. in. miała wpływ umiarkowana skala rozwoju gospodarczego i przestrzennego tego obszaru w ostatnich dekadach i brak występowania tu czynników degradujących środowisko w dużej skali. Jedynymi miejscowościami, w których odnotować można tu zwiększoną aktywność inwestycyjną, są wsie Bałtów (co związane jest z uruchomieniem i rozbudową Bałtowskiego Kompleksu Turystycznego, a także z rozwojem towarzyszącego mu budownictwa mieszkalnego i usług turystycznych) oraz wsie Magonie i Sudół, położone w najbliższym otoczeniu Rezerwatu „Krzemionki” (związaną z rozwojem budownictwa mieszkalnego). Z kolei jako tereny poddane znacznej degradacji środowiska przyrodniczego wskazać należy obszar postępującej eksploatacji złóż wapienia Gliniany Duranów dla potrzeb Cementowni Ożarów, położonego w bezpośrednim sąsiedztwie zabytkowego układu przestrzennego wsi Gliniany.

W wyniku analizy przewidywanych zmian w zagospodarowaniu przestrzennym obszaru objętego opracowaniem, które mogą wynikać z ustaleń obowiązujących dokumentów planistycznych (w tym *studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* oraz *planów miejscowych zagospodarowania przestrzennego*), a zwłaszcza w większości z wydawanych *decyzji o warunkach zabudowy* (w związku z brakiem obowiązujących *planów miejscowych* dla znacznych terenów ww.

obszaru) wskazać należy na możliwe zagrożenia, jakie z wyniku realizacji tych ustaleń mogą negatywnie lub destrukcyjnie wpływać na stan krajobrazu kulturowego.

Wśród tych zagrożeń wymienić m. in. należy takie, jak:

- 1) dalszy rozwój zabudowy mieszkaniowej, wpływający niekorzystnie dla lokalnego krajobrazu terenów położonych na przedpolu Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki, w tym także związany z udogodnieniami dla powstawania małych domów mieszkalnych, wprowadzonymi w 2021 r. (na terenach wsi Sudół i Magonie w gm. Bodzechów);
- 2) potencjalną realizację ustaleń *miejscowego planu*, dopuszczających realizację zabudowy mieszkaniowej w bliskim sąsiedztwie stanowiska „Gawroniec” (na terenie miasta Ćmielowa);
- 3) potencjalne uruchomienie kopalni wapienia w Rudzie Kościelnej, w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska archeologicznego „Krzemionki” – Dobra Światowego Dziedzictwa, zagrażające jego stanowi (na terenie wsi Ruda Kościelna w obrębie m. i gm. Ćmielów) oraz potencjalne rozszerzenie działalności górniczej w sąsiedztwie stanowiska archeologicznego „Koryczna” (poza prowadzoną tu eksploatacją wg obowiązującej koncesji na terenie wsi Sródborze w w obrębie m. i gm. Ożarów).

Wśród zagrożeń o charakterze zarówno pochodzenia naturalnego, jak i wynikających z prowadzonej w obszarze opracowania działalności gospodarczej wymienić należy ponadto:

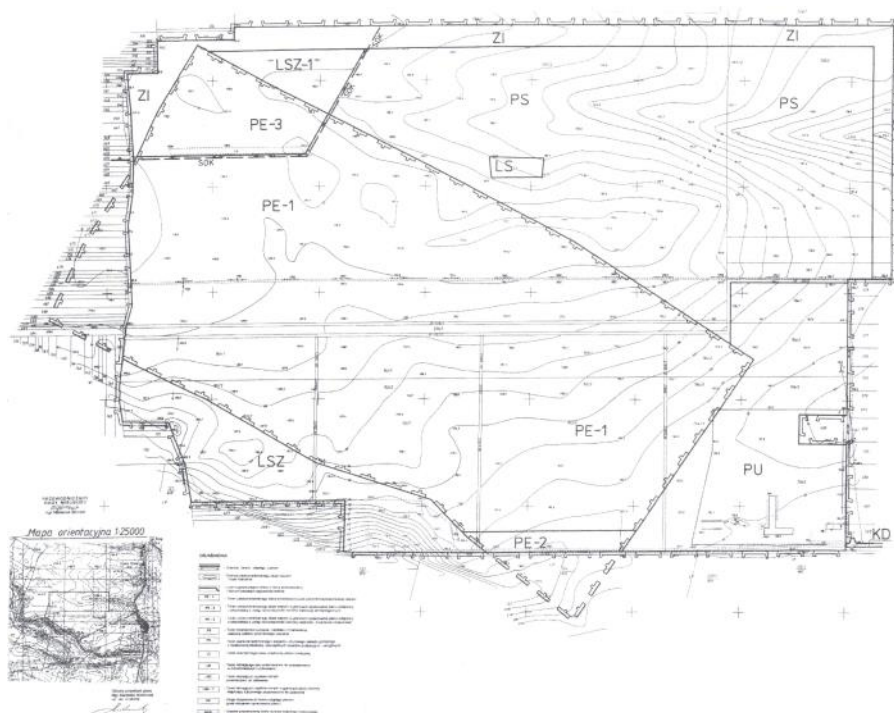
- 1) negatywny wpływ takich czynników atmosferycznych, jak opady i wiatry, przyspieszających procesy erozji (mogące destrukcyjnie wpływać na nawarstwienia kulturowe, zachowane na stanowiskach archeologicznych i zacierać ich czytelność i niekiedy bezpowrotnie zniszczyć), a także powodujących wiatrolomy i wykroty;
- 2) prowadzenie typowej gospodarki leśnej i związanych z nią prac, powodujących znaczne przekształcenia terenu (dotyczy to m. in. stanowisk „Borownia” i „Koryczna”);
- 3) prowadzenie działalności rolniczej, potencjalnie powodującej degradację lub zniszczenie nawarstwień kulturowych (dotyczy to stanowisk „Borownia” i „Gawroniec”);
- 4) nielegalne pozyskiwanie drewna, wywożenie odpadów, zbieraniem runa leśnego oraz poszukiwanie i wydobywanie krzemienia pasiastego dla celów pamiątkarskich, kolekcjonerskich czy jubilerskich;
- 5) wykorzystywanie dla ciężkiego transportu drogi przebiegającej przez fragment stanowiska „Borownia”;
- 6) potencjalne wprowadzenie wielkoobszarowych farm fotowoltaicznych, powodujące drastyczne zmiany w krajobrazie lokalnym, np. w sąsiedztwie stanowiska archeologicznego „Krzemionki”.

Dla uzupełnienia listy wskazanych powyżej zagrożeń dla stanu krajobrazu kulturowego oraz środowiska przyrodniczego należy dodać także i te, związane się z dynamicznie zachodzącymi zmianami klimatu o globalnym wymiarze. Mogą one mieć sukcesywnie rosnący wpływ na stan środowiska, warunki życia oraz funkcjonowanie wiele sektorów gospodarki, a w obszarze objętym opracowaniem wpływać:

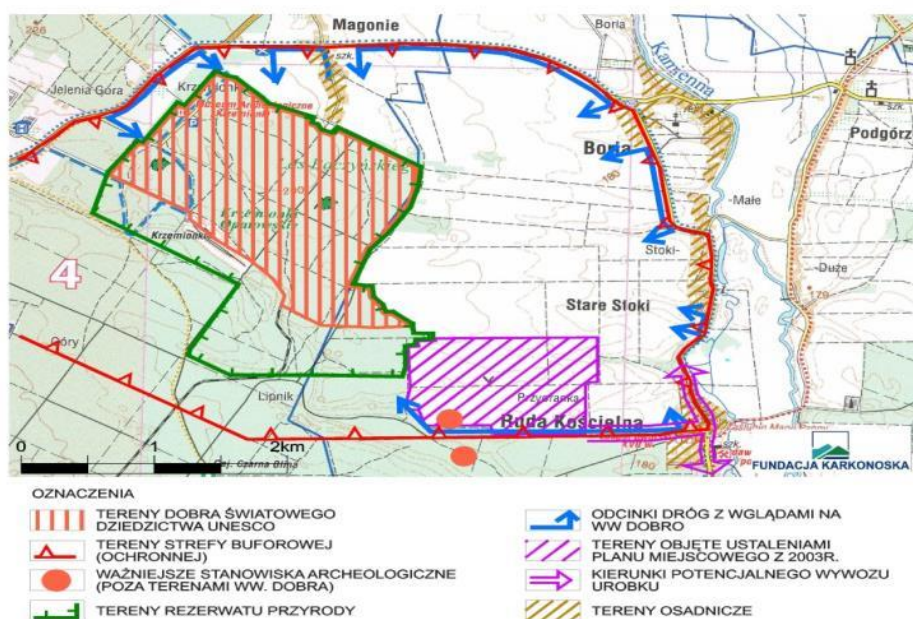
- 1) w życiu lokalnych społeczności – na zdrowie ludzi, stałych mieszkańców i turystów (wraz z występowaniem ekstremalnych zjawisk pogodowych może następować wzrost zachorowań i przypadków śmiertelnych, związanych z ekstremalnymi warunkami pogodowymi);
- 2) w sektorze turystyki – na dotychczasowe sposoby wykorzystania terenów dla rekreacji i wypoczynku (wynikające ze wzrostu temperatury powietrza i pogłębiania się deficytu wody);
- 3) w sektorze rolnictwa – na gospodarkę hodowlaną i lokalizację produkcji (w związku z ze wzrostem występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych, powodujących m.in. zmniejszenie zawartości materii organicznej w glebie);

- 4) w sektorze leśnictwa – na stan i produktywność lasów oraz zasięgi geograficzne niektórych gatunków drzew (powodujące zaburzenia w funkcjonowaniu lasów, pożary i pojawianie się gradacji szkodników).

Szczególne zagrożenie dla zachowania pradziejowej kopalni w Krzemionkach – Dobra Światowego Dziedzictwa stwarza potencjalne uruchomienie kopalni wapienia w Rudzie Kościelnej, co dopuszcza się w obowiązującym *miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego* z 2003 r. dla części tej wsi, obejmującym tereny udokumentowanego tu złoża ww. kopaliny (nie spełniającym jednak obowiązujących wymogów prawnych). Wg ustaleń ww. planu możliwe jest zlokalizowanie wspomnianej kopalni w odległości ok. 150 m od granicy pradziejowej kopalni Krzemionki, stanowiącej podstawowy komponent Dobra Światowego Dziedzictwa, oraz tylko ok. 25 m od pradziejowych kopalni Księża Rola, Mała I Duża, które tak jak i Krzemionki chronione są wpisami do rejestru zabytków. Ustalenia ww. *planu* przedstawia się poniżej na rys. nr.5, a podstawowe relacje pomiędzy potencjalną kopalnią i jej otoczeniem na rys. 6 na następnej stronie:

Rys. nr 5. Ustalenia *planu miejscowego* z 2003r. dla terenów potencjalnej eksploatacji wapienia w Rudzie Kościelnej (m. in. symbolami PE 1,2 i 3 oznaczono na rysunku planu tereny przeznaczone pod odkrywkową eksploatację wapienia, PS – pod składowisko surowca i nadkładu z możliwością realizacji zakładu przetwórczego

Rys. nr 6. Relacje przestrzenne pomiędzy terenami Rezerwatu „Krzemionki” a potencjalną kopalnią odkrywkową wapienia w Rudzie Kościelnej

Potencjalne podjęcie działalności górniczej na omawianym terenie, (na powierzchni ok. 56 ha i głębokości ok. 30 m., z wydobyciem ok. 29,3 mln t surowca w ciągu 32 lat, z nagromadzeniem ok. 10,5 mln t nadkładu i innych odpadów na zwałowiskach (wg danych z opracowanego w 2021 r. *Raportu o oddziaływaniu na środowisko przedsięwzięcia polegającego na wydobywaniu kopaliny ze złoża wapieni jurajskich „Ruda Kościelna”*) – oprócz bezpowrotnego zniszczenia krajobrazowego otoczenia obu ww. kopalni i ich historyczno-przestrzennego kontekstu może spowodować ponadto:

- 1) generowanie wstrząsów wpływających na spękanie i rozszczelnienia skał w bezpośrednim sąsiedztwie obu ww. pradziejowych kopalni „Krzemionki” oraz groźbę degradacją ich stanu a nawet ich zniszczenia (zwłaszcza podczas eksploatacji z użyciem materiałów wybuchowych);
- 2) szkodliwe oddziaływanie emisji pyłu zawieszonego, metali ciężkich na najbliższe otoczenie oraz generowanie kwaśnych opadów, skutkujących jego wysoką, nadmierną alkalizacją wtórną;
- 3) powstanie bardzo dużego leja depresyjnego, wspomagającego procesy osuszania siedlisk i stepowienia oraz wywierającego negatywny wpływ na siedliska z dominacją suchych borów sosnowych i sosnowo-dębowych (szczególnie wrażliwych na zanieczyszczenia);
- 4) zasadniczą zmianę warunków hydrogeologicznych dla obiegu wód podziemnych, negatywnie oddziałującą na znajdującą się w sąsiedztwie planowanej inwestycji ujęcia wody dla Gminy Ćmielów, a także na stan występujących tu specyficznych utworów i zjawisk krasowych;
- 5) wysoką uciążliwość dla życia mieszkańców wsi Ruda Kościelna i innych wsi położonych w bliskim sąsiedztwie i na trasie wywozu urobku (związanej z hałasem, zapyleniem, zniszczeniem dróg i zagrożeniem dla bezpieczeństwa ruchu) oraz radykalne pogorszenie ich warunków zamieszkiwania oraz utratę walorów turystyczno-wypoczynkowych;
- 6) negatywny wpływ na stan wszystkich komponentów środowiska w obrębie takich chronionych obiektów jak rezerwat przyrody „Krzemionki Opatowskie”, oba obszary Natura 2000: „Krzemionki” i „Dolina Kamiennej” oraz sąsiadujący z nimi Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Kamiennej;
- 7) rażące naruszenie przepisów *Konwencji UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego*, którą Polska ratyfikowała w 1976 r. i zobowiązała się do rozpoznawania, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i zachowania dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego i naturalnego.. (Polska składając w 2018 r. wniosek o wpis na Listę

Światowego Dziedzictwa UNESCO Krzemionkowskiego Regionu Pradziejowego Górnictwa Krzemienia Pasiastego zobowiązała się w ramach przestrzegania ww. Konwencji do pełnej ochrony wszystkich zabytków składających się na to Dobro, w tym także do ograniczenia i likwidacji wszystkich niepożądanych zjawisk i działań, pojawiających się poza granicami Dobra, które mogą mieć negatywny wpływ na jego stan).

W świetle powyższych ocen i przy respektowaniu obowiązujących przepisów prawa polskiego, rygorów Europejskiej Agencji Środowiska jak i obostrzeń wynikających z nadania ww. Regionowi statusu Dobra Światowego Dziedzictwa należy uznać, że zamiar podjęcia eksploatacji na opisanym wyżej terenie nie jest możliwy do realizacji i należy od niego odstąpić. Jednocześnie omawiany *plan miejscowy* powinien zostać poddany obligatoryjnej ocenie aktualności na podstawie przepisów *Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* i stosownie do wskazań tej oceny przystosowany do obowiązującego prawa na podstawie z art. 32 i art. 33 ww. *Ustawy*.

W odniesieniu do omówionego wyżej planu miejscowego, opracowanego w 2003 r. jeszcze na podstawie *Ustawy z dnia 7 lipca 1994r. o zagospodarowaniu przestrzennym*, należy uznać go za głęboko nieaktualny i nie dostosowany do obecnie obowiązujących przepisów w wielu dziedzinach, w tym do m in. przepisów takich *Ustaw*, jak:

- 1) *Prawo ochrony środowiska* z 2001 r. z późn. zm.
 - 2) *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* z 2003 r. z późn. zm.,
 - 3) *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z 2003 r. z późn. zm.,
 - 4) *o ochronie przyrody* z 2004 r. z późn. zm..
- a także do ustaleń, zawartych w takich dokumentach, jak:
- 1) decyzja nr 43 COM 8B29 UNESCO w sprawie wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Krzemionkowskiego Regionu Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO z 2019 r.;
 - 2) decyzja Komisji Europejskiej z 10 stycznia 2011 r. ws przyjęcia (...) czwartego, zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty, w tym Obszaru o znaczeniu dla Wspólnoty Natura 2000 Dolina Kamiennej PLH 260019 oraz Krzemionki Opatowskie PLH 260024;
 - 3) *plan zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego z 2014 r.*

8. Podstawy prawne i cele utworzenia Parku

Idea utworzenia *Parku Kulturowego Doliny Kamiennej*, obejmującego tereny położone w zlewni tej rzeki od miasta Skarżysko-Kamienna po jej ujście do Wisły, powstała jeszcze w lat 90. ub. w. w ówczesnej Pracowni Krajobrazu Kulturowego w Kielcach. Podtrzymano ją także w ogólnym zarysie w *planie zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego z 2014 r.*

Do idei tej powrócono w znacznie węższym zakresie przestrzennym w 2019 r. przy finalizowaniu starań o wpisanie Krzemionkowskiego Regionu Pradziejowego Górnictwa Krzemienia Pasiastego na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. We wniosku o uzyskanie tego wpisu wskazano, że najbardziej adekwatnej formą ochrony ww. zespołu zabytków archeologicznych powinien być park kulturowy. Postulat ten został także przyjęty przez międzyrządowy Komitet Światowego Dziedzictwa UNESCO, który w podjętej w dn. 6 lipca 2019 r. decyzji o wpisie Regionu na Listę Światowego Dziedzictwa podkreślił konieczność utworzenia parku dla wzmocnienia obszarowej ochrony tego Dobra i jego otoczenia.

Postulat utworzenia parku kulturowego w obszarze wspomnianego Regionu jednoznacznie został wsparty przez władze samorządowe trzech gmin: Bodzechowa, Ćmielowa i Ożarowa, czego świadectwem jest podpisany przez ich Wójta i Burmistrzów list intencyjny z 14 czerwca 2019 r. oraz w porozumienie z 1 lutego 2021 r., w których zadeklarowano wolę i gotowość do przystąpienia do prac mających na celu utworzenie ww. parku. Jednoznacznie też utworzenie parku uznano za jeden z projektów priorytetowych w nowej *strategii rozwoju województwa* z 2020 r.

Potrzeba objęcia taką formą ochrony Krzemionkowskiego Regionu Pradziejowego Górnictwa Krzemienia Pasiastego oraz jego otoczenia wynika z faktu, iż tereny objęte wpisem na listę UNESCO nie tworzą wraz z ich otoczeniem zwartego, jednolitego kompleksu i wymagają obszarowej ochrony ich krajobrazu kulturowego. Takie podejście jest zgodne z rekomendacjami, jakie dla ochrony krajobrazu kulturowego, obejmującej znacznie szerszy zakres przestrzenny niż tylko ochronę pojedynczych zabytków lub ich zespołów, zawiera *Europejska Konwencja Krajobrazowa* z 2000 r., ratyfikowana przez Polskę w 2006 r.

W preambule do wspomnianej *Konwencji* znajdują się istotne zalecenia dla prowadzenia aktywnej polityki wyróżniania i promowania ochrony krajobrazów kulturowych, w tym dotyczące:

- 1) *prawnego uznania krajobrazów jako istotnego komponentu otoczenia ludzi, jako wyrażenia dzielonej przez nie różnorodności kulturowej i przyrodniczej oraz podstawy ich tożsamości;*
- 2) *ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu (...);*
- 3) *ustanowienia procedur udziału ogółu społeczeństwa, organów lokalnych i regionalnych oraz innych stron zainteresowanych zdefiniowaniem i wdrożeniem polityki w zakresie krajobrazu;*
- 4) *zintegrowania krajobrazu z własną polityką w zakresie planowania regionalnego i urbanistycznego i własną polityką kulturalną, środowiskową, rolną, społeczną i gospodarczą, jak również z wszelką inną polityką, która bezpośrednio lub pośrednio oddziałuje na krajobraz.*

Wdrażanie postanowień *Konwencji* ma miejsce w Polsce poprzez ustanowienie odpowiednich regulacji prawnych, w których szczególne miejsce zajmuje *Ustawa z 27 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Przyjęto w niej, że obok wpisów do rejestru zabytków, uznania za pomnik historii oraz ustaleń ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego albo w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego i o warunkach zabudowy wskazuje – nową formą ochrony zabytków i instytucją obszarowej ochrony krajobrazu będą także parki kulturowe. Podstawą prawną dla ich utworzenia jest art. 16 ust. 1 ww. Ustawy, a jego celem jest *ochrona krajobrazu kulturowego oraz zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej*. Na tak wskazane elementy krajobrazu kulturowego składają się w pełni najcenniejsze zasoby dziedzictwa kulturowego, a w tym w szczególności pradziejowe stanowiska archeologiczne, oraz zasoby przyrodnicze i krajobrazowe, zlokalizowane w obszarze opracowania.

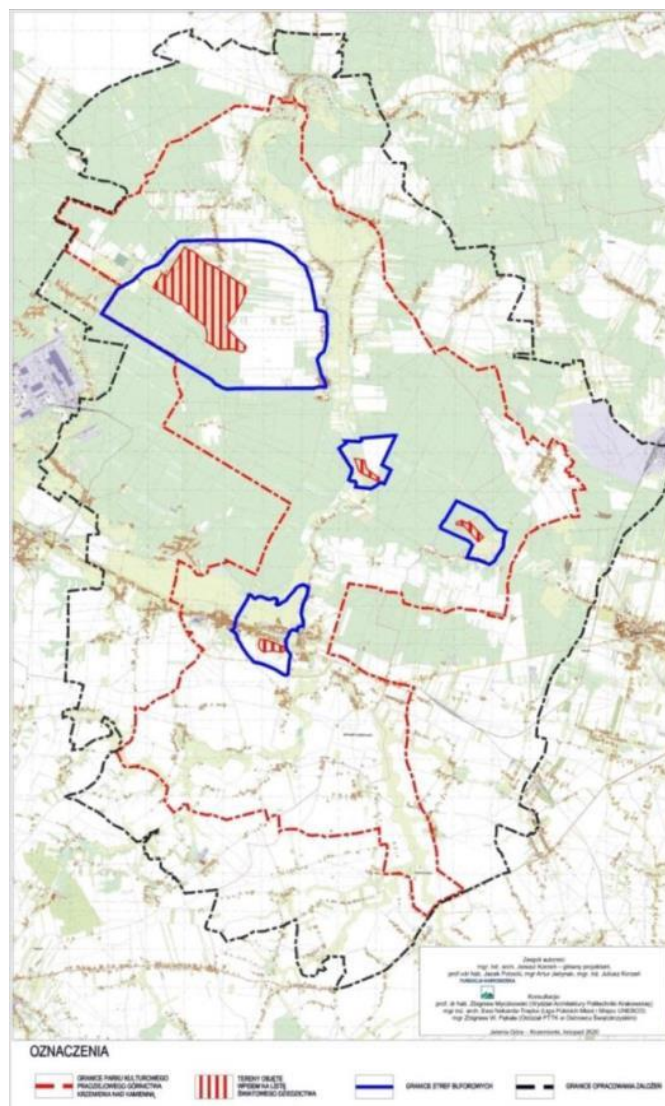
9. Założenia dla delimitacji granic Parku

Na podstawie przeprowadzonych w niniejszym opracowaniu analiz i studiów, m. in. waloryzacji zasobów kulturowych badanego obszaru, ze szczególnym uwzględnieniem pradziejowych stanowisk archeologicznych, oraz zasobów przyrodniczo-krajobrazowych i istniejących systemów ochrony tych zasobów, a także wstępnych propozycji z 2019 r. dla wskazania granic planowanego Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną – przyjęto jako założenia:

- 1) dążenie do wykształcenia zwanego obszaru Parku, którego podstawowymi elementami będą

- komponenty Dobra Światowego Dziedzictwa wraz z ich strefami ochronnymi (buforowymi), a także najcenniejsze stanowiska archeologiczne (górnictwo i osadnicze) wraz z ich otoczeniem;
- 2) wprowadzenie w skład Parku miejscowości cechujących się najwyższymi wskaźnikami ich zasobów kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych, które wskazano w ramach ich wielokryterialnej waloryzacji (w rozdz. 5) i w których występują historycznie ukształtowane układy urbanistyczne i ruralistyczne oraz zespoły rezydencjonalne i sakralne;
 - 3) wprowadzenie do Parku zarówno terenów z charakterystycznymi krajobrazami dla południowej części Pogórza Iłżeckiego jak i północnej części Wyżyny Sandomierskiej jako przykładów zróżnicowanych dróg rozwoju cywilizacyjnego i kształtowania krajobrazu kulturowego;
 - 4) ujęcie w granicach Parku rezerwatów przyrodniczych „Krzemionki Opatowskie” i „Ulów”, Obszaru Natura 2000 „Krzemionki: PLH260024 oraz fragmentu środkowej części Obszaru Natura 2000 „Dolina Kamiennej” PLH260019;
 - 5) wyznaczenie granic Parku przede wszystkim w nawiązaniu do przebiegu istniejących granic administracyjnych oraz dróg.

W I redakcji Planu Ochrony Parku, opracowanej w grudniu 2020 r. wyznaczony został obszar Parku w granicach przedstawionych poniżej na rys. nr 7:

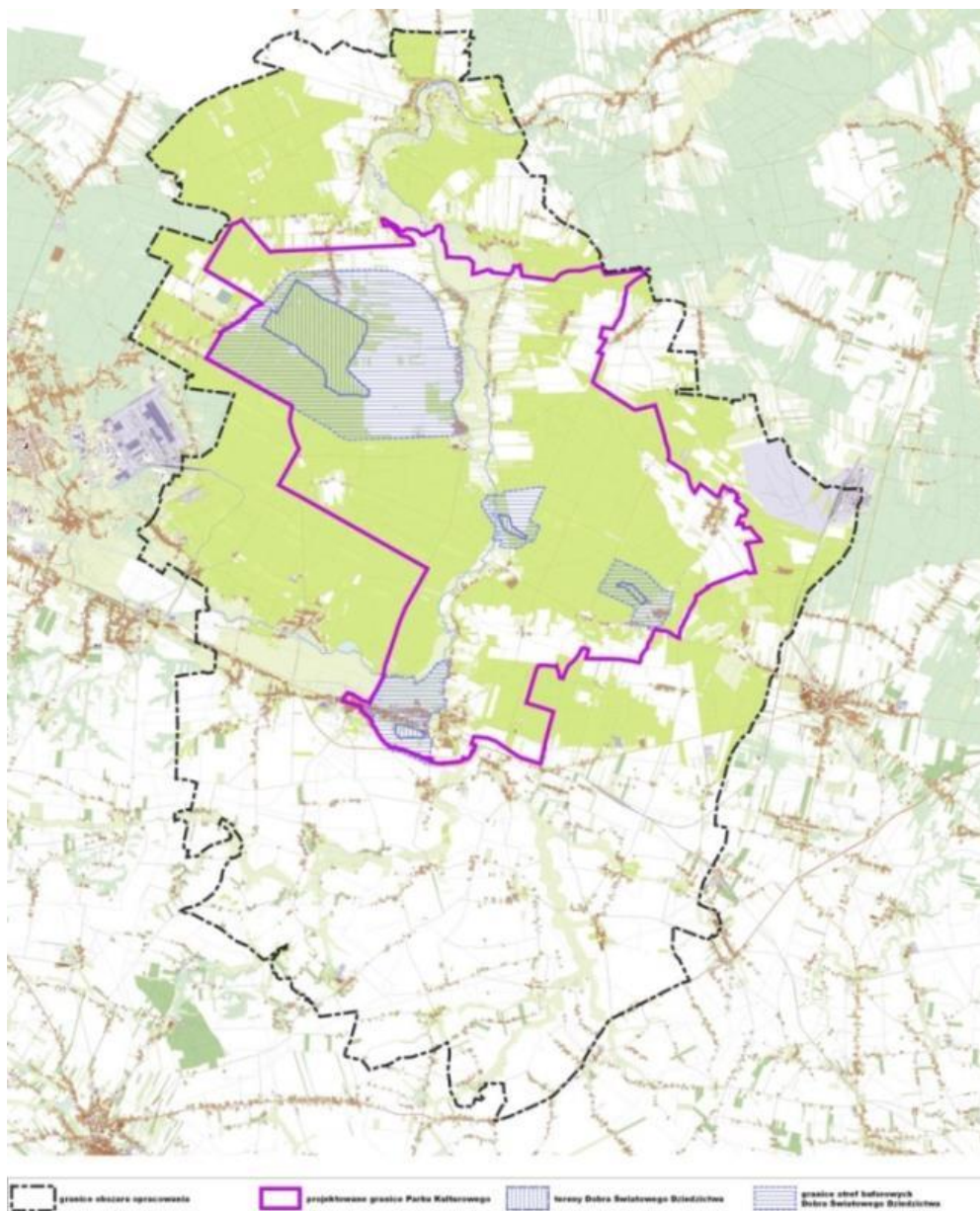

Rys. nr 7. Projektowane granice Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną w I wersji z XII 2020 r.

W tak wyznaczonych granicach planowany do utworzenia park kulturowy miałby objąć powierzchnię 13 039,7 ha, a w tym:

- 1) tereny rolne o powierzchni 7 339,7 ha (zajmujące 56,3% ogólnej i powierzchni),
- 2) tereny lasów – 5 260,0 ha (zajmujące 40,3% ww. powierzchni ogólnej),
- 3) tereny zabudowane – 440,0 ha (zajmujące 3,4% ww. powierzchni ogólnej).

W ramach prac nad niniejszym opracowaniem i przy uwzględnieniu wyników przeprowadzonych konsultacji w II i III kwartale 2021 r. z władzami gmin Bałtów, Bodzechów i Ożarów, lokalnymi społecznościami i innymi jednostkami oraz po sporządzeniu dodatkowych analiz dla obszaru opracowania (w tym wielokryterialnej waloryzacji jego zasobów kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych) przyjęta została korekta wstępnie przyjętych w 2020 r. granic planowanego Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną. W jej ramach zakłada się jego utworzenie w granicach wskazanych poniżej na Rys. nr. 7:

**Rys. nr 8. Projektowane granice Parku Kulturowego
Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną w II wersji z XI 2021 r.**

Przyjęcie powyższej korekty związane było przede wszystkim z rezygnacją z wprowadzenia w obręb Parku terenów położonych w południowej części gm. Bałtów oraz w północnej części gm. Wojciechowice (w związku z brakiem aprobaty władz pierwszej z tych gmin dla propozycji utworzenia tu Parku oraz brakiem zainteresowania tą ideą u władz drugiej z nich), a także z terenów o funkcji przede wszystkim rolniczej, położonych w południowej części gm. Ćmielów (w związku z brakiem aprobaty przedstawicieli mieszkańców i władz tej gminy dla propozycji zawartych w tym zakresie w I wersji projektu planu ochrony Parku z 2020 r.).

Wyznaczony w skorygowanych granicach obszar Parku obejmowałby powierzchnię 8 540, 4 ha, w tym:

- 1) tereny rolne o powierzchni 3 481,7 ha (zajmujące 40,7% ogólnej i powierzchni),
- 2) tereny lasów – 4 839,7 ha (zajmujące 56,8% ww. powierzchni ogólnej),
- 3) tereny zabudowane – 218,8 ha (zajmujące 2,5% ww. powierzchni ogólnej).

Podstawowe ustalenia i wytyczne dla zasad ochrony zasobów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych oraz udostępniania Parku dla turystyki, a także dla jego zarządzania wskazuje się w Części II, stanowiącej zatwierdzaną część Planu ochrony (Część I ma charakter diagnostyczno-informacyjny).

CZEŚĆ II

PLAN OCHRONY PARKU

– USTALENIA I WYTYCZNE DLA OCHRONY, UDOSTĘPNIANIA I ZAGOSPODAROWANIA ORAZ ZARZĄDZANIA

1. Cele utworzenia Parku

W nawiązaniu do art. 16 *Ustawy z 27 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, wskazującym, że celem utworzenia parku kulturowego jest *ochrona krajobrazu kulturowego oraz zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej* – przyjmuje się, że głównymi celami utworzenia Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną są:

- 1) wzmocnienie skuteczności ochrony Dobra Światowego Dziedzictwa – Krzemionkowskiego Regionu Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego i wyeksponowanie jego znaczenia dla historii cywilizacji światowej;
- 2) wypracowanie ram dla koordynacji ochrony, badań, promocji i udostępniania poszczególnych komponentów Dobra oraz innych obiektów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego terenów Parku, tworzących jego chroniony krajobraz kulturowy;
- 3) wykorzystanie ww. zasobów dla podniesienia atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej gmin, w obrębie których utworzony został Park, oraz dla wzrostu lokalnej gospodarki w powiązaniu z poprawą dostępności tych zasobów oraz rozwojem usług dla edukacji, turystyki i rekreacji;
- 4) poprawa ładu przestrzennego i walorów krajobrazowych poprzez uregulowanie kierunków i zasad zagospodarowania i użytkowania terenów Parku z uwzględnieniem ww. celów w ramach aktualizacji studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, strategii rozwoju, programów ochrony i opieki nad zabytkami, a także innych opracowań programowych i koncepcyjnych.

Dla realizacji powyższych celów podejmowane będą działania zharmonizowane ze współczesnymi oraz przyszłymi zmianami w zagospodarowaniu przestrzennym obszaru Parku i prowadzące do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego gmin, w obrębie których Park zostaje utworzony. W ramach tak rozumianego rozwoju przedmiotem szczególnej troski mieszkańców i władz samorządowych będzie utrzymanie i wzmocnienie takich szczególnych wyróżników krajobrazu kulturowego Parku, jak:

- 1) koncentracja unikalnych pozostałości pradziejowego górnictwa i osadnictwa, stanowiących wyróżniki lokalnego krajobrazu i innych jego form, dokumentujących poszczególne etapy historii jego rozwoju cywilizacyjnego kształtowania;
- 2) istnienie historycznie ukształtowanych układów osadniczych jako czytelnego świadectwa ich wielowiekowych przemian na tle mało przekształconego krajobrazu ich otoczenia;
- 3) zachowanie rozległych terenów otwartych z wyjątkowymi ekspozycjami krajobrazu doliny Kamiennej i rozległych kompleksów leśnych.

2. Zakres Planu Ochrony Parku

Zakres Planu Ochrony Parku obejmuje poza wskazaniem celów jego utworzenia:

- 1) opis struktury funkcjonalno-przestrzennej Parku i jego strefowanie;
- 2) wytyczne dla sposobów ochrony zasobów kulturowych, przyrodniczych oraz kształtowania krajobrazu w wyznaczonych strefach;
- 3) ustalenia dotyczące zakazów i ograniczeń ;
- 4) wytyczne dla miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- 5) wytyczne dla udostępniania parku dla edukacji, turystyki i rekreacji oraz aktywizacji gospodarczej;
- 6) wytyczne dla zarządzania Parkiem.

Zadania związane z wdrażaniem Planu Ochrony Parku obejmują:

- 1) koordynowanie działań dla wzmocnienia i poprawy skuteczności ochrony zasobów i walorów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazu Parku poprzez wykorzystanie możliwości prawnych, organizacyjnych i finansowych dla trwałego ich zachowania i udostępnienia, a także dla zapobiegania zagrożeniom dla ich stanu na terenach gmin, w obrębie których Park został powołany;
- 2) wprowadzanie zadań związanych z ww. działaniami w dokumenty planistyczne, w tym w aktualizacje (zmiany) studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i opracowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, strategii rozwoju, programów ochrony i opieki nad zabytkami, a także innych opracowań programowych dla terenach ww. gmin;
- 3) rekomendowaniu zadań dla atrakcyjnego udostępnienia zasobów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazu Parku mieszkańcom ww. terenów oraz odwiedzającym je turystom w powiązaniu z rozwojem lokalnej sieci usług oraz systemów komunikacji drogowej oraz szlaków pieszych, spacerowych i rowerowych z zagospodarowaniem ich otoczenia.

3. Struktura przestrzenna Parku

Strukturę przestrzenną Parku tworzą w generalnym ujęciu: dolina rzeki Kamiennej, stanowiąca jego główną oś ekologiczną z powiązanymi z nią terenami osadniczymi, oraz otwartymi terenami leśnymi i rolnymi.

W obszarze Parku ze względu na jego utworzenie na terenie trzech jednostek podstawowego podziału administracyjnego wydziela się jego części:

- I – obejmującą tereny gm. Bodzechów¹,
- II – obejmującą tereny m. i gm. Ćmielów,
- III – obejmującą tereny m. i gm. Ożarów.

¹ Dla każdej z wydzielonych 3 Części Parku obok wskazanych w niniejszym projekcie jego planie ochrony wytycznych i ustaleń o charakterze ogólnym, obowiązujących dla całego obszaru Parku, będą także wskazane wytyczne i ustalenia o charakterze szczegółowym, odnoszące się do konkretnych lokalizacji lub zadań, zlokalizowanych tylko w wybranej części Parku, na terenie właściwej gminy, co oznaczone zostanie poprzez wytłuszczenia odpowiednich partii tekstu planu ochrony, wprowadzone w 3 redakcjach planu, przygotowanych oddzielnie dla każdej z ww. gmin po finalnym przeprowadzeniu konsultacji i uzgodnieniu projektu planu ochrony.

Podstawowymi elementami struktury przestrzennej Parku, wskazanymi z uwzględnieniem istniejącego systemu terenów chronionych w jego obrębie oraz układu istniejącej sieci osadniczej są:

- 1) komponenty Dobra Światowego Dziedzictwa, tj. stanowiska archeologiczne pradziejowego górnictwa z ich strefami buforowymi:
 - 1.1 – „Krzemionki” (położone w obrębach Sudół w gm. Bodzechów i Ruda Kościelna w gm. Ćmielów ze strefą buforową, wydzieloną w obrębach Sudół i Magonie w gm. Bodzechów oraz Boria, Stoki Małe, Stoki Stare i Ruda Kościelna w gm. Ćmielów);
 - 1.2 – „Borownia” (położone w obrębie Ruda Kościelna w gm. Ćmielów ze strefą buforową, wydzieloną w obrębach Ruda Kościelna, Borownia i Łysowody w gm. Ćmielów);
 - 1.3 – „Koryczna” (położone we wsi Wojciechówka w gm. Ożarów i Łysowody w gm. Ćmielów ze strefą buforową, wydzieloną w obrębach Wojciechówka i Śródborze w gm. Ożarów oraz Łysowody w gm. Ćmielów);
 - 1.4 – stanowisko pradziejowego osadnictwa „Gawroniec” (położone w mieście Ćmielów wraz ze strefą buforową, wydzieloną w obrębach ww. miasta i Jastków w gm. Ćmielów);
- 2) tereny Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Kamiennej (położone w obrębach Sudół i Magonie w gm. Bodzechów);
- 3) tereny rezerwatu przyrody „Krzemionki Opatowskie” (położone w obrębach Sudół w gm. Bodzechów oraz Ruda Kościelna w gm. Ćmielów);
- 4) obszary Natura 2000:
 - 4.1 – Krzemionki PLH 260024 (położony w obrębach Sudół i Magonie w gm. Bodzechów);
 - 4.1 – Dolina Kamiennej PLH 260019 (położony w obrębach Boria, Podgórze-Smyków, Stoki Duże, Ruda Kościelna, Borownia, Łysowody, Podgrodzie w gm. Ćmielów i miasto Ćmielów);
- 5) zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Podgrodzie” (położony w obrębie Podgrodzie w gm. Ćmielów);
- 6) obręby z terenami osadniczymi (ze wskazaniem wybranych obiektów, objętych ochroną oraz ważniejszych elementów zagospodarowania):
 - 6.1 – w obszarze gm. Bodzechów;
 - 6.1.1 – Sudół (w części obejmującej północną część terenów zabudowanych wsi oraz Muzeum Archeologiczne, w zasadniczej części stanowisko archeologiczne „Krzemionki” – komponent nr 1.1 Dobra Światowego Dziedzictwa, pozostałości dawnej wsi Krzemionki, Wielki i Hutny Dół, dawne kamieniołomy Bodzechowski i Lipnik i miejsce pamięci – Polanę Czachowskiego, a także udokumentowane złoża wapienia „Sudół”);
 - 6.1.2 – Magonie (obejmujący tereny zabudowane wsi oraz pozostałości mielerzy);
 - 6.2 – w obszarze m. i gm. Ćmielów:
 - 6.2.1 – Boria (obejmujący tereny zabudowane wsi oraz dawny cmentarz garncarzy);
 - 6.2.2 – Podgórze-Smyków (obejmujący tereny zabudowane wsi);
 - 6.2.3 – Wiktoryn (obejmujący tereny zabudowane wsi i Studzienkę Zygmunowską);
 - 6.2.4 – Stoki Małe (obejmujący tereny zabudowane wsi oraz dawny młyn wodny);
 - 6.2.5 – Stoki Stare (obejmujący tereny zabudowane wsi);
 - 6.2.6 – Stoki Duże (jak wyżej);
 - 6.2.8 – Ruda Kościelna (obejmujący tereny zabudowane wsi oraz w części ww. stanowisko archeologiczne „Krzemionki” i stanowisko archeologiczne „Borownia” – komponent nr 1.2 Dobra Światowego Dziedzictwa, stanowiska pradziejowego górnictwa „Księża Rola Mała”, „Księża Rola Duża” i „Ostroga”, kościół pw. Zaślubin Najświętszej Maryi Panny z cmentarzem, dwór i park i dawną gorzelnię, a także udokumentowane złoża wapienia „Ruda Kościelna”);
 - 6.2.9 – Łysowody (obejmujący niewielkie tereny zabudowane wsi oraz części ww. stanowisko archeologiczne „Borownia”, stanowiska pradziejowego górnictwa „Nowa” i „Krunio”; a także części stanowiska archeologicznego „Koryczna” – komponent nr 1.3 Dobra Światowego Dziedzictwa);

- 6.2.10 – Czarna Glina (obejmujący niewielkie tereny zabudowane wsi oraz miejsce pamięci – cmentarzyk z 1863 r.);
6.2.11 – Borownia (obejmujący niewielkie tereny zabudowane wsi);
6.2.12 – Podgrodzie (obejmujący tereny zabudowane wsi oraz zabytkowe ruiny dawnego zamku);
6.2.13 – Ćmielów (obejmujący tereny zabudowane miasta z obszarem Miasta Lokacyjnego i ruiny zamku Szydłowieckich, stanowisko pradziejowego osadnictwa „Gawroniec” – komponent nr 1.4 Dobra Światowego Dziedzictwa i położone obok stanowisko tego typu „Mały Gawroniec” oraz położone w dolinie Kamiennej miejsce prehistorycznego cmentarzyska, a także ślady nowożytnej kopalni rud żelaza);
6.2.14 – Jastków (obejmujący niewielką część tereny niezabudowanych wsi);
6.2.15 – Wólka Wojnowska (obejmujący część terenów niezabudowanych wsi);
6.2.16 – Wojnowice (obejmujący część terenów leśnych wsi i Pałac Małachowskich);

6.3 – w obszarze m. i gm. Ożarów:

- 6.3.1 – Gliniany (obejmujący tereny zabudowane wsi, stanowiące układ urbanistyczny dawnego miasta, oraz kościół pw. Św. Wojciecha i cmentarz stanowisko pradziejowego górnictwa „Wzgórze Kruk”);
6.3.2 – Wojciechówka (obejmujący tereny leśne wsi oraz stanowisko archeologiczne „Koryczna” – komponent nr 1.3 Dobra Światowego Dziedzictwa);
6.3.3 – Śródborze (obejmujący tereny zabudowane wsi oraz tereny czynnej kopalni wapienia „Śródborze” i „Anna 1, 2”).

7) kompleksy leśne:

- 7.1 – wschodni, obejmujący lasy położone w północno-wschodniej części gm. Ćmielów oraz w północno-zachodniej części gm. Ożarów;
7.2 – zachodni, obejmujący lasy położone w północno-zachodniej części gm. Ćmielów oraz w środkowej części gm. Bodzechów.

Dane dotyczące powierzchni Parku i podstawowych elementów jego struktury przestrzennej wskazuje się poniżej:

Tab. Nr 1. Dane dotyczące podstawowych elementów struktury przestrzennej Parku w podziale na poszczególne gminy

Lp	Elementy	Jedn. miary	Dane dla gm. Bodzechów	Dane dla gm. Ćmielów	Dane dla gm. Ożarów	Dane dla całego obszaru
1.	Powierzchnia Parku	Ha (% pow.)	1 293,93 (15,14)	6 315,81 (73,98%)	930,68 (10,88%)	8 540,42
2.	Powierzchnia Dobra Światowego Dziedzictwa W tym komponenty: – „Krzemionki” – „Borownia” – „Koryczna” – „Gawroniec”		291,67	21,74 11,49 1,83 14,79	8,03	349,55 (4,09%) 313,41 11,49 9,86 14,79
3.	Powierzchnia stref buforowych W tym komponenty:	Ha (% pow.)				1 831,91 (21,45%)

	– „Krzemionki” – „Borownia” – „Koryczna” – „Gawroniec”		518,56	811,66 120,50 47,34 247,13	86,72	1 330,22 120,50 134,06 247,13
4.	Tereny leśne					4 839,73 (56,68%)
5.	Tereny rolne					3 481,90 (40,76%)
6.	Tereny zabudowane					218,79 (2,56%)

Opisane powyżej elementy struktury przestrzennej Parku przedstawia się na Rysunku Nr 3 „Plan Ochrony Parku – struktura przestrzenna i granice Parku Kulturowego oraz zasady jego ochrony i udostępniania”, ze wskazaniem na tle granic gmin i obrębów takich elementów jak:

- 1) główne ośrodki recepcyjne,
- 2) Muzeum Archeologiczne i Rezerwat Krzemionki,
- 3) główne węzły szlaków pieszych i rowerowych i miejsca odpoczynku i punkty informacyjne,
- 4) miejsca cumowania.
- 5) projektowane granice Parku Kulturowego (części I, II, III Parku),
- 6) granice wpisu na listę Pomników Historii,
- 7) tereny Dobra Światowego Dziedzictwa – Strefa I ochrony Dobra,
- 8) strefy buforowe Dobra Światowego Dziedzictwa – Strefa II ochrony Dobra,
- 9) Strefa III – tereny dopuszczalnego rozwoju osadnictwa wg studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin,
- 10) Strefa IV – tereny otwarte, leśne i rolnicze,
- 11) najważniejsze stanowiska archeologiczne pradziejowego górnictwa,
- 12) najważniejsze stanowiska archeologiczne pradziejowego osadnictwa,
- 13) stanowiska archeologiczne według Archeologicznego Zdjęcia Polski,
- 14) obiekty wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków,
- 15) obszary wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków,
- 16) układ urbanistyczny miasta lokacyjnego wpisany do gminnej ewidencji zabytków,
- 17) tereny objęte ustaleniami planów miejscowych,
- 18) szlak turystyczny istniejący i szlaki turystyczne – planowane,
- 19) główna ścieżka edukacyjno-rekreacyjna,
- 20) szlaki rowerowe – istniejące i szlaki rowerowe – planowane,
- 21) granice rezerwatów przyrody,
- 22) granice Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Kamiennej,
- 23) granice Specjalnych Obszarów Ochrony Natura 2000,
- 24) granice Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego,
- 25) tereny potencjalnej eksploatacji wapienia kolizyjne w stosunku do wymogów ochrony Dobra Światowego Dziedzictwa,
- 26) trasa spływów kajakowych,
- 27) drogi główne i drogi lokalne,
- 28) przystanki kolejowe,
- 29) linia kolejowa.

4. Zasady i sposoby ochrony zasobów kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych w wyznaczonych strefach

Podstawę dla określenia zasad i sposobów ochrony oraz udostępniania zasobów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazu w obrębie Parku stanowią przyjęte, główne cele utworzenia Parku. Dla realizacji tych celów wskazuje się działania na rzecz ochrony, udostępniania i zagospodarowania terenów Parku w obrębie wskazanych poniżej stref, takie jak:

- 1) w Strefie I – obejmującej komponenty Dobra Światowego Dziedzictwa: ochrona konserwatorska obiektów i obszarów, zlokalizowanych w Strefie i wpisanych do rejestru zabytków oraz objętych wpisem na Listę Światowego Dziedzictwa, prowadzenie prac konserwatorskich, badań archeologicznych i konserwatorskich, wyeksponowanie i udostępnienie ww. obiektów, a ponadto w szczególności:
 - 1.1 – w obszarze gm. Bodzechów, na terenie komponentu „Krzemionki”: udostępnienie podziemnej trasy turystycznej w obrębie pradziejowej kopalni krzemienia pasiastego w sposób nie zagrażający jej stanowi, w tym jej mikroklimatowi, prowadzenie robót budowlanych, służących jej zabezpieczeniu i udostępnieniu z zapewnieniem wysokiej jakości rozwiązań architektonicznych dla obiektów w sąsiedztwie, a także wprowadzenie indywidualnego systemu informacji i edukacji dla turystów oraz wyłączenie całego terenu z gospodarki leśnej;
 - 1.2 i 1.4 – w obszarze m. i gm. Ćmielów, na terenie komponentów „Krzemionki” i „Borownia”: wprowadzenie indywidualnego systemu informacji i edukacji dla turystów oraz wyłączenie całego terenu z gospodarki leśnej, a na terenie komponentu – „Gawroniec”: wytrasowanie i zagospodarowanie południowego odcinka głównej ścieżki edukacyjno-rekreacyjnej z miejscami do odpoczynku oraz wprowadzenie indywidualnego systemu informacji i edukacji dla turystów;
 - 1.3 – w obszarze m. i gm. Ożarów, na terenie komponentu „Korycizna”: wytrasowanie i zagospodarowanie wschodniego odcinka głównej ścieżki edukacyjno-rekreacyjnej z miejscami do odpoczynku, wprowadzenie indywidualnego systemu informacji i edukacji dla turystów oraz wyłączenie całego terenu z gospodarki leśnej;
- 2) w Strefie II – obejmującej strefy buforowe ustalone wokół komponentów Dobra Światowego Dziedzictwa: ochrona konserwatorska obiektów i obszarów, wpisanych do rejestru zabytków i objętych wpisem na Listę Światowego Dziedzictwa, zlokalizowanych w Strefie, prowadzenie badań archeologicznych oraz wyeksponowanie walorów lokalnego krajobrazu przy utrzymaniu istniejącego stanu zagospodarowania przestrzennego, a ponadto w szczególności:
 - 2.1 – w obszarze gm. Bodzechów, na terenie strefy buforowej komponentu „Krzemionki”: eliminacja zagrożeń dla stanu lokalnego krajobrazu poprzez zakaz wprowadzenia nowej zabudowy mieszkaniowej i usługowej w obrębie wsi Magonie i Sudół oraz wyeliminowanie form użytkowania terenów poeksploatacyjnych w dawnym kamieniołomie bodzechowskim, zagrażających stanowi środowiska, wytrasowanie i zagospodarowanie zachodniego odcinka głównej ścieżki edukacyjno-rekreacyjnej z miejscami do odpoczynku oraz wprowadzenie indywidualnego systemu informacji i edukacji dla turystów;
 - 2.2 i 2.4 – w obszarze m. i gm. Ćmielów, na terenie strefy buforowej komponentu „Krzemionki”: eliminacja zagrożeń dla stanu lokalnego krajobrazu; na terenie strefy buforowej komponentu „Borownia”: eliminacja zagrożeń dla stanu lokalnego krajobrazu oraz wyłączenie całego terenu z gospodarki leśnej, wytrasowanie i zagospodarowanie środkowego odcinka głównej ścieżki edukacyjno-rekreacyjnej z miejscami do odpoczynku oraz wprowadzenie indywidualnego systemu informacji i edukacji dla turystów; na terenie strefy buforowej dla komponentu – „Gawroniec”: utrzymanie stanu lokalnego krajobrazu, w tym krajobrazu

terenów osadniczych oraz wprowadzanie nowej zabudowy mieszkaniowej i usługowej wyłącznie na podstawie obowiązującego, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego z wyjątkiem zakazu wprowadzenia zabudowy mieszkaniowej na wschodnim skraju wzgórza Gawroniec, wytrasowanie i zagospodarowanie południowego odcinka głównej ścieżki edukacyjno-rekreacyjnej z miejscami do odpoczynku oraz wprowadzenie indywidualnego systemu informacji i edukacji dla turystów;

- 2.3 – w obszarze m. i gm. Ożarów na terenie strefy buforowej komponentu „Korycizna”: eliminacja zagrożeń dla stanu lokalnego krajobrazu oraz wyłączenie całego terenu z gospodarki leśnej, wytrasowanie i zagospodarowanie wschodniego odcinka głównej ścieżki edukacyjno-rekreacyjnej z miejscami do odpoczynku oraz wprowadzenie indywidualnego systemu informacji i edukacji dla turystów, a także podjęcie rekultywacji na terenach prowadzonej w bezpośrednim sąsiedztwie eksploatacji wapienia na podstawie obowiązującej koncesji bez jej przedłużania i rozszerzania;

- 3) w Strefie III – na terenach dopuszczalnego rozwoju osadnictwa: utrzymanie istniejących układów zabudowy mieszkaniowej, usługowej i produkcyjnej oraz ich planowanego rozwoju w granicach wskazanych w obowiązujących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wraz z ich zmianami (bez terenów objętych granicami Strefy II), wprowadzanie w ww. układy nowych obiektów o skali i gabarytach zharmonizowanych z ich otoczeniem, ochrona obiektów wpisanych do rejestru zabytków i do gminnych ewidencji zabytków z dopuszczeniem wprowadzania zmian w ich użytkowaniu, strukturze lub układzie pod nadzorem konserwatorskim, udostępnianie ww. obiektów dla turystyki i rekreacji, a także poprzedzanie jakichkolwiek działań inwestycyjnych badaniami archeologicznymi, a ponadto w szczególności:

- 3.1 – w obszarze gm. Bodzechów: uzyskanie najlepszych rozwiązań przestrzennych dla zagospodarowania przedpola Muzeum Archeologicznego w ramach zorganizowania konkursu urbanistyczno-architektonicznego i ich realizacja, w jej ramach – ukształtowanie jednego z 4 głównych ośrodków recepcyjnych Parku;

- 3.2 – w obszarze m. i gm. Ćmielów: ukształtowanie w obszarze miasta Ćmielów i we wsi Ruda Kościelna dwu z 4 głównych ośrodków recepcyjnych Parku;

- 3.3 – w obszarze m. i gm. Ożarów: ukształtowanie w obszarze wsi Gliniany jednego z 4 głównych ośrodków recepcyjnych Parku;

- 4) w Strefie IV – na terenach otwartych, leśnych i rolniczych: utrzymanie ustaleń dla ochrony przyrody i krajobrazu, przyjętych w planie ochrony Rezerwatu „Krzemionki Opatowskie”, w planach zadań ochronnych dla Obszarów Natura 2000 „Krzemionki Opatowskie” PLH 260024 i „Dolina Kamiennej PLH 260019 oraz w planie urządzeniowym nadleśnictwa Ostrowiec Świętokrzyski, prowadzenie działań ochronnych, zabiegów pielęgnacyjnych i uprawowych w zakresie gospodarki leśnej z uwzględnieniem ww. ustaleń (przy wyłączeniu z gospodarki leśnej najbliższego otoczenia stanowisk archeologicznych „Księża Rola Mała”, „Księża Rola Duża” o „Ostroga” na terenie wsi Ruda Kościelna w gm. Ćmielów), a także prowadzenie dotychczasowych form gospodarowania na terenach rolnych.

5. Ustalenia dotyczące zakazów i ograniczeń

Na terenie Parku zgodnie z wymogami ustawowymi ustala się wprowadzenie następujących zakazów:

- 1) lokalizacji nowych kopalń powierzchniowej eksploatacji wapienia i innych kopalin oraz zakładów ich przetwórstwa – ze względu na konieczność wzmocnienia ochrony przyrody i krajobrazu kulturowego terenów otwartych lasów i upraw rolnych, otaczających komponenty

Dobra Światowego Dziedzictwa oraz wyeliminowania potencjalnych zagrożeń dla ich stanu i degradacji ich chronionych walorów, w tym w obrębie:

- 1.1 – gm. Bodzechów na terenie Obszaru Natura 2000 „Krzemionki Opatowskie” PLH 260024 (co dotyczy złoża wapieni „Sudół”)
 - 1.2 – m. i gm. Ćmielów w strefie buforowej komponentu Dobra Światowego Dziedzictwa „Krzemionki” i w bezpośrednim otoczeniu stanowiska archeologicznego „Księża Rola” (co dotyczy złoża wapieni „Ruda Kościelna”);
 - 1.3 – m. i gm. Ożarów: w strefie buforowej komponentu Dobra Światowego Dziedzictwa „Koryczna” (co dotyczy złoża wapieni „Anna”)
- 2) lokalizacji wielkopowierzchniowych farm fotowoltaicznych, tj. obiektów o łącznej mocy powyżej 500 kW – ze względów wskazanych w pkt.1;
 - 3) składowania lub magazynowania odpadów poza miejscami do tego wyznaczonymi w ramach prowadzenia gminnych gospodarek odpadami – ze względów wskazanych w pkt.1.

W odniesieniu do pozostałych, ustawowych zakazów i ograniczeń, jakie mogą być ustanowione w obszarze Parku, przyjmuje się, że ewentualne zakazy dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej (poza powierzchnią eksploatacją surowców i realizacją wskazanych wyżej wielkopowierzchniowych farm fotowoltaicznych), rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, które mogą stanowić zagrożenie dla walorów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazu Parku – będą ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub w ich zmianach, zgodnie ze wskazanymi w rozdz. 5 Planu zasadami i sposobami ochrony zasobów kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych w wyznaczonych strefach;
- 2) dotyczące zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych – będą ustalane przy uwzględnieniu warunku wskazanego jak wyżej w pkt.1;
- 3) dotyczące umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków, nie związanych z ochroną Parku oraz zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury – będą mogły być ustalone w odpowiednich uchwałach Rad Gmin Bodzechów, Ćmielów i Ożarów w sprawie ustalenia zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń.

6. Wytyczne dla miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Zakłada się w Planie Ochrony utrzymanie istniejącego stanu zagospodarowania przestrzennego na terenie Parku i wprowadzanie nowych obiektów w ramach planowanego rozwoju terenów osadniczych w granicach, wskazanych w obowiązujących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Przy opracowaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów Parku, dla których takimi opracowaniami się nie dysponuje, oraz przy opracowaniu zmian ww. planów zaleca się uwzględnienie wskazanych w rozdz. 5 Planu zasad i sposobów ochrony zasobów kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych w wyznaczonych strefach.

Ponadto wskazuje się następujące wytyczne szczegółowe dla opracowania ww. dokumentów:

- 1) uwzględnianie ochrony stanowisk archeologicznych, zachowanych w obrębie komponentów Dobra Światowego Dziedzictwa, a także innych stanowisk archeologicznych oraz ich

atrakcyjnego udostępnianie dla turystyki kulturowej, w powiązaniu z lokalizacją odpowiednich urządzeń i obiektów;

- 2) uwzględnianie ochrony obiektów i obszarów ujętych w rejestrze zabytków i w gminnych ewidencjach zabytków oraz ich wyeksponowania, w tym zwłaszcza zabytkowych dominant architektonicznych;
- 3) utrzymanie i wyeksponowanie zabytkowych obiektów małej architektury, takich jak pomniki, kapliczki i krzyże przydrożne;
- 4) uwzględnianie ochrony zachowanych zespołów komponowanej zieleni przypałacowej, ogrodowej, parkowej, miejskiej i cmentarnej oraz pomników przyrody i pomnikowych drzew;
- 5) udostępnianie obiektów zabytkowych przy wykorzystaniu istniejących i projektowanych szlaków pieszych, ścieżek i szlaków rowerowych, szlaku wodnego oraz ścieżek dydaktycznych, z wprowadzeniem ułatwień w dojeździe do ww. obiektów i w parkowaniu;
- 6) nawiązywanie do regionalnych tradycji i form architektonicznych przy określaniu zasad kształtowania nowej zabudowy, zharmonizowanej z jej otoczeniem, w tym zwłaszcza z obiektami zabytkowymi;
- 7) przystosowanie ciągów komunikacyjnych i przestrzeni publicznych oraz obiektów publicznych, a także obiektów turystyczno-rekreacyjnych dla potrzeb osób niepełnosprawnych;
- 8) zachowanie dawnej sieci dróg i lokalnych ścieżek oraz jej odtwarzanie;
- 9) uwzględnianie ochrony historycznie ukształtowanego układu hydrograficznego, w tym zwłaszcza obiektów i urządzeń związanych z rzeką Kamienną;
- 10) poprawa standardów energetycznych zabudowy (m. in. z wykorzystaniem tzw. małych instalacji fotowoltaicznych o łącznej mocy zainstalowanej elektrycznej większej niż 50kW i mniejszej niż 500 kW, lokalizowanych na terenie o powierzchni do 0.1 ha w bezpośrednim sąsiedztwie terenów osadniczych lub w ich obrębie, a także rewitalizację i wykorzystanie do produkcji energii dawnych obiektów hydrotechnicznych na Kamiennej) oraz obniżania lub eliminacji tzw. niskich emisji, pochodzących z tradycyjnych sposobów ogrzewania.

Powyższe wytyczne powinny być dostosowywane do specyfiki podstawowych elementów struktury funkcjonalno-przestrzennej Parku, jakie wskazane zostały w rozdz. 3 Planu Ochrony i jakie będą przedmiotem opracowania ww. planów miejscowych. Wytyczne te nie blokują realizacji nowego budownictwa mieszkaniowego i prowadzenia działalności gospodarczej i wskazuje się je w związku z potrzebą ochrony krajobrazu kulturowego i kształtowaniu ładu przestrzennego w obrębie Parku.

Rekomenduje się ponadto, by realizacja ustawowego obowiązku sporządzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości położonych w obszarze Parku zgodnie z art. 16 ust. 6 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z 2003 r. mogła być zorganizowana (ze względu na to, że dla przeważającej części terenów Parku nie dysponuje się takimi planami) – w następujący sposób:

- 1) wskazane zostaną podstawowe zespoły obrębów jako przedmiot przygotowania w ujednolicony sposób odpowiednich postępowań dla wyłonienia wykonawcy (wykonawców) opracowania planu miejscowego dla każdego z ww. zespołów obrębów;
- 2) ww. plany opracowane byłyby w 2 skalach: 1:2000 lub 1:1000 dla terenów zainwestowanych i planowanych do zainwestowania i 1:5000 dla terenów rolnych i leśnych, w obrębie których nie planuje się zainwestowania i gdzie będzie wprowadzony zakaz zabudowy;
- 3) podstawą dla opracowania ww. planów będzie głębokie rozeznanie potrzeb mieszkańców terenów wchodzących w skład Parku, ich aspiracji oraz możliwości rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, a także lokalnych uwarunkowań przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych;
- 4) podstawę dla opracowania ww. stanowią będą obowiązujące studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, w obrębie których został utworzony Park, oraz zmiany

tych studiów, opracowane z uwzględnieniem wytycznych dla ochrony zasobów kulturowych i przyrodniczych oraz kształtowania krajobrazu, wskazanych w rozdz. 4 planu;

- 5) uzyskane zostanie zewnętrzne wsparcie finansowe dla realizacji omawianego zdania ze względu na jego szczególne znaczenie dla interesu społecznego oraz dla zbudowania podstawy planistycznej dla aktywizacji społeczno-gospodarczej obszaru Parku i wykorzystania przy tym jego wyjątkowego potencjału kulturowo-przyrodniczego i krajobrazowego.

7. Wytyczne dla udostępniania Parku dla edukacji, turystyki i rekreacji oraz aktywizacji gospodarczej

Wybitne walory kulturowe, przyrodnicze i krajobrazowe, cechujące tereny Parku, stanowią podstawowy potencjał dla rozwoju w ich obrębie i w otoczeniu Parku przyjaznej dla środowiska turystyki jako funkcji uzupełniającej główne funkcje gmin, w obrębie których Park został utworzony (tj. mieszkalnictwa, rolnictwa, leśnictwa oraz usług i produkcji). Wśród preferowanych do rozwoju form turystyki rekomenduje się w tym obszarze turystykę kulturową, wędrowną oraz wyspecjalizowane formy rekreacji i wypoczynku dla młodych rodzin z dziećmi i seniorów.

Rozwojowi turystyki na terenie Parku powinno towarzyszyć powstanie odpowiedniej infrastruktury, w tym bazy pobytowej oraz gastronomicznej, co w bezpośredni sposób przyczyni się do lokalnego wzrostu gospodarczego miejscowości, położonych w Parku i w jego otoczeniu oraz do powstania tu nowych, atrakcyjnych miejsc pracy, co wpłynie pozytywnie na rozwiązanie ujawniających się tu problemów społecznych, a zwłaszcza demograficznych.

Zakłada się, że w ramach tak ukierunkowanego rozwoju turystyki w obszarze Parku stworzone zostaną warunki dla wykreowania związanego z jego walorami nowego produktu turystycznego, zaadresowanego nie tylko do jego odbiorców krajowych, ale także i zza granicy, w tym szczególnie do turystów zainteresowanych odwiedzaniem miejsc wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa. W rozwoju turystyki w tym obszarze, w tym zwłaszcza turystyki rodzinnej i krajoznawczej, uwzględnione zostaną przede wszystkim potrzeby uczestników jednodniowych i weekendowych przyjazdów z takich, większych miast, jak Kielce, Radom, Lublin i Rzeszów, ale także i Warszawa.

Wskazanie kierunków działań w tym zakresie mogłoby stać się przedmiotem opracowania międzygminnej strategii rozwoju turystyki i rekreacji w Parku we współpracy z Muzeum Historyczno-Archeologicznym w Ostrowcu Świętokrzyskim oraz innymi zainteresowanymi instytucjami i organizacjami.

Najważniejszymi elementami struktury przestrzennej Parku, które sprzyjają rozwojowi turystyki i rekreacji w jego obrębie, są:

- 1) świadectwa pradziejowego górnictwa i osadnictwa w miejscach wpisanych na listę Światowego Dziedzictwa, w tym wyeksponowane w Muzeum Archeologicznym i Rezerwacie Krzemionki (oddział MHA w Ostrowcu Świętokrzyskim) oraz na wzgórzu Gawroniec w Ćmielowie;
- 2) dolina Kamiennej i położone przy niej miejscowości, w tym zwłaszcza takie rozwijające się centra recepcyjne jak Ruda Kościelna, Ćmielów i pobliskie Gliniany, z sukcesywnie rozwijaną na ich terenie bazą pobytową i gastronomiczną oraz innymi usługami dla obsługi ruchu turystycznego;
- 3) rozbudowana sieć dróg o ważnym znaczeniu dla ruchu turystycznego, szlaków pieszych, ścieżek rowerowych oraz trasa spływów kajakowych na Kamiennej.

Sieć komunikacyjną na terenie Parku i w jego najbliższym otoczeniu tworzą w wystarczającym stopniu drogi kołowe, otaczające Park na całym obwodzie (wymagające jednak w znacznej części modernizacji oraz obudowania urządzonymi miejscami do wypoczynku i parkingami widokowymi) oraz wytyczony w jego obszarze, rozbudowany układ ścieżek rowerowych, które zakłada się uzupełnić o odcinek Borownia-Śródborze-Ożarów oraz o krótki łącznik w rejonie wsi Boria dla szlaków przebiegających po obu stronach Kamiennej.

Z kolei układ szlaków pieszych wymaga w obszarze Parku zbudowania w zasadzie od podstaw, gdyż tylko w rejonie wsi Sudół przebiega jedyny, długodystansowy, niebieski szlak z Tarłowa na Święty Krzyż (prowadzący także do Krzemionek i połączony tu z krótkim, żółtym szlakiem do Ostrowca Świętokrzyskiego). W związku z tym wskazuje się w Planie Ochrony następujące, postulowane do szczegółowego wytrasowania i oznakowania szlaki piesze (poprowadzone w sposób niekolizyjny w stosunku do dróg kołowych i szlaków rowerowych i tylko w wyjątkowych przypadkach wykorzystujące niektóre ich odcinki):

- 1) główną ścieżkę edukacyjno-rekreacyjną, poprowadzoną na trasie Krzemionki – Kamieniołom Bodzechowski – Czarna Głina – Borownia – Korycizna – Gliniany z odgałęzieniem do Ćmielowa i prowadzący dalej na wzgórze Gawroniec;
- 2) szlak tranzytowy, prowadzący z Ostrowca Świętokrzyskiego do Tarłowa na trasie Wólka Bodzechowska (poza granicą Parku) – Czarna Głina – Ruda Kościelna – Teofilów (poza granicą Parku);
- 3) szlak prowadzący doliną Kamiennej na trasie Ruda Kościelna – Podgrodzie – Ćmielów;
- 4) szlak na trasie Korycizna – Gliniany – Ożarów (poza granicą Parku);
- 5) szlak na trasie Ćmielów/Gawroniec – Jastków – Mierzanowice – Wojciechowice.

Wg propozycji, zawartych w Planie możliwe jest w jego obrębie zrealizowanie systemu szlaków pieszych o łącznej długości 76,44 km oraz ścieżek rowerowych o długości 56,69 km, a także uruchomienie trasy spływów kajakowych o długości 15,1km (z zagospodarowaniem punktów cumowania i odpoczynku). Podstawowe dane nt. omawianego systemu przedstawia się w tab. Nr. 8

**Tab. Nr 2. Dane dotyczące systemu szlaków turystycznych
w podziale na poszczególne gminy**

L.p.	Elementy zagospodarowania	Jedn. miary	Dane dla gm. Bodzechów	Dane dla gm. Ćmielów	Dane dla gm. Ożarów	Dane dla całego obszaru
1.	Szlaki piesze, w tym: – istniejące – planowane	km km	7,02 5,30	35,90	4,59	7,02 45,79
2.	Planowana główna ścieżka edukacyjno-rekreacyjna	km	5,48	14,97	3,18	23,63
3.	Ścieżki rowerowe, w tym: – istniejące – planowane	km km	14,72	35,81 3,75	2,41	50,53 6,16
4.	Planowana trasa spływów kajakowych	km		15,01		15,01

Wytrasowaniu i oznakowaniu opisanej powyżej sieci szlaków pieszych, ścieżek rowerowych oraz trasy spływów kajakowych powinno towarzyszyć zagospodarowanie związanymi z nią bezpiecznymi miejscami odpoczynku, zlokalizowanych zarówno we wskazanych w Planie ich węzłach jak i w

szczególnie atrakcyjnych pod względem krajobrazowym punktach. Powinny być one zadane, wyposażone w stoły i ławy, tablice informacyjne, sanitariaty i pojemniki na odpadki, a przy ścieżkach rowerowych – w stojaki na rowery, a w ich pobliżu powinny być uruchomione ich wypożyczalnie i punkty naprawy.

Lokalizacje ww. głównych centrów recepcyjnych, węzłów szlaków oraz układ szlaków pieszych, ścieżek rowerowych i trasy spływów kajakowych na Kamiennie w obszarze Parku wskazuje się na Rysunku Nr 3 „Planu Ochrony Parku – struktura przestrzenna i granice Parku oraz zasady jego ochrony i udostępniania”.

8. Wytyczne dla zarządzania Parkiem

Funkcje zarządzania Parkiem powinny być powierzone na podstawie art. 16 pkt. 4 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* specjalnie utworzonej komórce organizacyjnej przez samorządy, które powołały Park, albo powierzone innej jednostce. Funkcje te mogą być powierzone Muzeum Historyczno-Archeologicznemu w Ostrowcu Świętokrzyskim w związku z tym, że w porozumieniu zawartym 1 lutego 2021 r. pomiędzy przedstawicielami gm. Bodzechów, m. i gm. Ćmielów i m. i gm. Ożarów oraz ww. Muzeum i innymi stronami ustalono, że ze względu na zakres terytorialny i merytoryczny prac nad utworzeniem Parku Kulturowego Pradziejowego Górnicztwa Krzemienia nad Kamienną ich koordynatorem będzie wspomniane Muzeum.

Uregulowanie zasad współpracy ww. gmin i Muzeum powinno być określone w stosownej umowie, określającej zakres kompetencji i odpowiedzialności stron w realizacji zadań związanych z ochroną i udostępnianiem Parku, w tym w szczególności wynikających z niniejszego Planu Ochrony. Współpraca ta rozszerzona powinna być także o udział instytucji, organizacji i osób, zainteresowanych realizacją zadań, związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami na terenie Parku oraz rozwojem form ich zagospodarowania i udostępniania.

W ramach tak rozumianej współpracy zarządzanie Parkiem powinno objąć:

- 1) wdrożenie wytycznych i rekomendacji, zawartych w Planie Ochrony, w planie zarządzania Dobrem Światowego Dziedzictwa oraz zaleceń Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO przy opracowaniu oraz aktualizacji podstawowych dokumentów dla planowania przestrzennego i strategicznego gmin oraz innych opracowań programowych, których problematyka wiąże się z celami ochrony i udostępniania Parku;
- 2) inicjowanie projektów badawczych oraz służących konserwacji i rewitalizacji zabytków, położonych w obszarze Parku, w tym zwłaszcza obejmujących stanowiska pradziejowego górnictwa i osadnictwa oraz ich udostępnianie;
- 3) aktywne przeciwdziałanie wprowadzaniu obiektów, urządzeń i form zagospodarowania, zagrażających stanowi walorów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych Parku;
- 4) inicjowanie wystąpień w sprawie pozyskiwania wsparcia dla projektów udostępniania dla turystyki i rekreacji oraz edukacji zabytkowych obiektów i miejsc, położonych na terenie Parku;
- 5) współpracę z zainteresowanymi tym jednostkami przy prowadzeniu działalności kulturalnej, naukowo-badawczej, dokumentacyjno-projektowej, edukacyjnej oraz promocyjnej w zakresie upowszechniania wiedzy o walorach kulturowych i przyrodniczych Parku.

Podstawowym narzędziem dla realizacji w/w działań winien być obok Planu Ochrony wieloletni program zarządzania Parkiem, określający szczegółowe zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, ich udostępniania i zagospodarowania oraz ich promocji walorów Parku. Zaleca się, by objął on w szczególności:

- 1) przeprowadzenie inwentaryzacji programów i projektów dla ochrony i udostępniania obiektów zabytkowych, zlokalizowanych na terenie Parku, opracowanych i planowanych do opracowania przez ich właścicieli lub użytkowników;
- 2) wypracowanie zasad koordynowania realizacji w/w programów i projektów, obejmujących także zadania własne;
- 3) realizację własnych projektów dla zachowania i poprawy stanu walorów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych Parku poprzez ich konserwację i rewitalizację, a także rekonstrukcję zanikłych, udokumentowanych historycznie elementów;
- 4) sukcesywne przygotowywanie wytycznych do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub ich zmian oraz innych dokumentów planistycznych i programowych, opracowywanych przez gminy i powiaty, w których obszarze funkcjonuje Park;
- 5) prowadzenie monitoringu zmian w funkcjonowaniu i zagospodarowaniu Parku oraz w rozwoju form jego udostępniania;
- 6) identyfikację ewentualnych konfliktów funkcjonalno-przestrzennych i formalno-prawnych i zaproponowanie sposobów ich eliminacji.

Szczególne znaczenie w zarządzaniu Parkiem ma obok wdrażania wytycznych z Planu Ochrony ma także sukcesywne rozwijanie form i zakresu społecznego wsparcia dla funkcjonowania Parku oraz działań na rzecz poprawy stanu zagospodarowania przestrzennego i estetyki w jego obszarze oraz jego aktywizacji gospodarczej.

Specjalnym narzędziem dla zarządzania obiektami stanowiącymi Dobro Światowego Dziedzictwa jest jego Plan Zarządzania, opracowany dla spełnienia wymogów *Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego* z 1972 r. dla sprawowania nad nim skutecznej, trwałej opieki. W ww. Planie poza wszechstronnym przedstawieniem walorów ww. Dobra określono także osiem celów szczegółowych, związanych z realizacją przyjętej w nim Misji i Wizji, a w tym takie, jak:

- 1) zarządzanie miejscami objętymi wpisem na listę Światowego Dziedzictwa i ich strefami otulinowymi (buforowymi);
- 2) wprowadzenie stabilnych zasad finansowania;
- 3) wdrożenie systemu badań;
- 4) wdrożenie systemu edukacji o dziedzictwie;
- 5) promocja miejsca wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa;
- 6) zapewnienie dostępności do ww. miejsca;
- 7) rozwój powiązań funkcjonalnych ww. miejsca oraz stref otulinowych z rzeką Kamienną;
- 8) wprowadzenie systemu zrównoważonego ruchu turystycznego

Dla zarządzania Parkiem istotne znaczenie będzie miało postulowane w omawianym Planie Zarządzania uzyskanie nowego statusu dla Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Ostrowcu Świętokrzyskim, jako instytucji współprowadzonej przez Starostę Ostrowieckiego oraz Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz zmiana statutu Muzeum, a także opracowanie i wdrożenie strategii zapewniającej jego rozwój instytucjonalny oraz powołanie Rady Naukowej Muzeum.

Realizacja przyjętych celów Parku może napotykać na różnorodne przeszkody i wymagać będzie rozwiązywania ujawniających się konfliktów pomiędzy interesami różnych użytkowników jego przestrzeni, prywatnymi lub grupowymi a interesem publicznym. Jedną z zasadniczych form rozwiązywania sytuacji konfliktowych i ograniczania zagrożeń, związanych z gospodarowaniem w przestrzeni, jest m. in. wypracowanie odpowiednich rozwiązań w trakcie sporządzania planów miejscowych lub ich zmian przy aktywnym uczestnictwie w tym procesie społeczności lokalnych.

Bardzo ważnymi zadaniami w sferze zarządzania Parkiem będą szeroka promocja jego walorów i zasad udostępniania oraz prowadzenie stałego monitorowania zmian w funkcjonowaniu i zagospodarowaniu terenów Parku i jego bezpośredniego otoczenia oraz zbieranie i analizowanie informacji na ten temat. Wyniki obserwacji w/w aspektów oraz rozwoju form jego udostępniania powinny być wykorzystywane w bieżącym zarządzaniu Parkiem.

Dla potrzeb stałego monitorowania zmian w funkcjonowaniu i zagospodarowaniu Parku oraz w rozwoju form jego udostępniania powinno się gromadzić dane związane z tymi zagadnieniami, w tym informacje związane z ochroną i utrzymaniem jego walorów oraz dane dotyczące realizacji i osiągania celów zapisanych w planie ochrony. Dane te, odpowiednio gromadzone i analizowane, powinny być poddawane okresowym ocenom i służyć dla aktualizacji planu ochrony Parku, uzgodnionych przed ich uchwaleniem przez rady gmin z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

CZĘŚĆ III. ANEKSY

1. PROJEKTY UCHWAŁ

1.1. Projekt Uchwały ws ogłoszenia o podjęciu prac nad utworzeniem Parku

Uchwała nr Rady Miejskiej /Rady Gminy
z dnia2022 r.
w sprawie ogłoszenia o podjęciu prac nad utworzeniem
parku kulturowego na terenie Gminy
jako Części ...Parku Kulturowego
Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506 z p62n. zm.) w związku z art. 16 ust. 1 i 1a Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710) uchwała się, co następuje:

§ 1.

1. Ogłasza się o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego na terenie Gminyjako ... części Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną w formie obwieszczenia, stanowiącego załącznik Nr 1 do niniejszej uchwały.
2. Ogłoszenie o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego pod nazwą jak w ust. 1 zamieszcza się w prasie miejscowej, w Biuletynie Informacji Publicznej oraz na stronie internetowej i tablicach ogłoszeń Urzędu

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi /Wójtowi.....

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Miejskiej /Rady Gminy

Załącznik do uchwały Nr...Rady Miejskiej /Rady Gminy.....
z dnia2022 r.

OBWIESZCZENIE RADY MIEJSKIEJ /RADY GMINY
z dnia2022 r.

w sprawie podjęcia prac nad utworzeniem parku kulturowego na terenie Gminy..... jako
... części Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną

Na podstawie art. 16 ust. 1 i 1a Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710) Rada Miasta /Rada Gminy.....ogłasza o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego na terenie Gminyjako Części .. Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną.

Wnioski dotyczące projektu uchwały o utworzeniu Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną można składać do Burmistrza.....od2022 r. do dnia.....2022 r. z podaniem imienia i nazwiska lub nazwy jednostki organizacyjnej i adresu.

Wnioski należy składać na piśmie za pośrednictwem operatora pocztowego, faxem pod numerem....., za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej poprzez platformę ePUAP lub przesłać za pomocą środków komunikacji elektronicznej bez konieczności opatrywania ich bezpiecznym podpisem elektronicznym na adres e-mail:,

UZASADNIENIE UCHWAŁY

Zgodnie z art. 16 ust. 1a Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2021 r. poz. 710) Rada Miejska /Rada Gminy.....ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenie, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia.

Utworzenie parku kulturowego parku na terenie Gminyjako Części ... Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną ma na celu ochronę krajobrazu kulturowego w tym zwłaszcza Dobra światowego dziedzictwa UNESCO oraz innych, wyróżniających się elementów dziedzictwa materialnego i przyrodniczego i podjęcie niniejszej uchwały jest zasadne.

Przewodniczący Rady Miejskiej /Rady Gminy

1.2. Projekt Uchwały ws utworzenia Parku

Uchwała nr Rady Miejskiej /Rady Gminy
z dnia2022 r.
w sprawie utworzenia kulturowego na terenie Gminy.....
jako Części ... Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506 z p62n. zm.) w związku z art. 16 ust. 1 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710) uchwała się, co następuje:

§ 1.

1. W celu ochrony krajobrazu kulturowego, w tym zwłaszcza Dobra światowego dziedzictwa UNESCO oraz innych, wyróżniających się elementów dziedzictwa materialnego i przyrodniczego

tworzy się na terenie Gminypark kulturowy jako Część ... Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną, zwany dalej Parkiem Kulturowym.

2. Granice Parku Kulturowego określa szczegółowo załącznik nr 1 do uchwały, przy czym przebiega ona następująco na terenie Gminy..... (>do opisanie w późniejszym terminie)

§ 2.

Ilekroć w uchwale jest mowa o:

- a) Planie Ochrony - należy przez to rozumieć Plan Ochrony Części ... Parku Kulturowego, obejmujący tereny Gminy.....;
- b) pracach konserwatorskich - należy przez to rozumieć prace konserwatorskie w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710);
- c) robotach budowlanych - należy przez to rozumieć roboty budowlane w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 784);
- d) przestrzeni publicznej - należy przez to rozumieć drogi publiczne, place oraz ogólnodostępne wnętrza urbanistyczne w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 293 z późn. zm.).

§ 3.

Głównymi celami utworzenia Parku są:

- 1) wzmocnienie skuteczności ochrony Dobra Światowego Dziedzictwa – Krzemionkowskiego Regionu Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego i wyeksponowanie jego znaczenia dla historii cywilizacji światowej;
- 2) wypracowanie ram dla koordynacji ochrony, badań, promocji i udostępniania poszczególnych komponentów Dobra oraz innych obiektów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego terenów Parku, tworzących jego chroniony krajobraz kulturowy;
- 3) wykorzystanie ww. zasobów dla podniesienia atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej gmin, w obrębie których utworzony został Park, oraz dla wzrostu lokalnej gospodarki w powiązaniu z poprawą dostępności tych zasobów oraz rozwojem usług dla edukacji, turystyki i rekreacji;
- 4) poprawa ładu przestrzennego i walorów krajobrazowych poprzez uregulowanie kierunków i zasad zagospodarowania i użytkowania terenów Parku z uwzględnieniem ww. celów w ramach aktualizacji studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, strategii rozwoju, programów ochrony i opieki nad zabytkami, a także innych opracowań programowych i koncepcyjnych.

§ 4.

Materialne, przyrodnicze i krajobrazowe dziedzictwo kulturowe w obszarze Parku Kulturowego chroni się poprzez prowadzenie zróżnicowanych sposobów ochrony, udostępniania i zagospodarowania terenów w obrębie następujących stref:

- 1) Strefy I – obejmującej komponenty Dobra Światowego Dziedzictwa, w której ma miejsce: ochrona konserwatorska obiektów i obszarów, zlokalizowanych w Strefie i wpisanych do rejestru zabytków oraz objętych wpisem na Listę Światowego Dziedzictwa, prowadzenie prac konserwatorskich, badań archeologicznych i konserwatorskich, wyeksponowanie i udostępnienie ww. obiektów;
- 2) Strefy II – obejmującej strefy buforowe ustalone wokół komponentów Dobra Światowego Dziedzictwa, w której ma miejsce: ochrona konserwatorska obiektów i obszarów, wpisanych do rejestru zabytków i objętych wpisem na Listę Światowego Dziedzictwa, zlokalizowanych w Strefie, prowadzenie badań archeologicznych oraz wyeksponowanie walorów lokalnego krajobrazu przy utrzymaniu istniejącego stanu zagospodarowania przestrzennego;
- 3) Strefy III – na terenach dopuszczalnego rozwoju osadnictwa, w której ma miejsce: utrzymanie istniejących układów zabudowy mieszkaniowej, usługowej i produkcyjnej oraz ich planowanego

rozwoju w granicach wskazanych w obowiązujących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wraz z ich zmianami (bez terenów objętych granicami Strefy II), wprowadzanie w ww. układy nowych obiektów o skali i gabarytach zharmonizowanych z ich otoczeniem, ochrona obiektów wpisanych do rejestru zabytków i do gminnych ewidencji zabytków z dopuszczeniem wprowadzania zmian w ich użytkowaniu, strukturze lub układzie pod nadzorem konserwatorskim, udostępnianie ww. obiektów dla turystyki i rekreacji, a także poprzedzanie jakichkolwiek działań inwestycyjnych badaniami archeologicznymi;

- 4) Strefy IV – na terenach otwartych, leśnych i rolniczych, w której ma miejsce: utrzymanie ustaleń dla ochrony przyrody i krajobrazu, przyjętych w planie ochrony Rezerwatu „Krzemionki Opatowskie”, w planach zadań ochronnych dla Obszarów Natura 2000 „Krzemionki Opatowskie” PLH 260024 i „Dolina Kamiennej PLH 260019 oraz w planie urzędziowym nadleśnictwa Ostrowiec Świętokrzyski, prowadzenie działań ochronnych, zabiegów pielęgnacyjnych i uprawowych w zakresie gospodarki leśnej z uwzględnieniem ww. ustaleń, a także prowadzenie dotychczasowych form gospodarowania na terenach rolnych

§ 5.

Na obszarze Parku Kulturowego zabrania się:

- 1) lokalizacji nowych kopalń powierzchniowej eksploatacji wapienia i innych kopalin oraz zakładów ich przetwórstwa – ze względu na konieczność wzmocnienia ochrony przyrody i krajobrazu kulturowego terenów otwartych lasów i upraw rolnych, otaczających komponenty Dobra Światowego Dziedzictwa oraz wyeliminowania potencjalnych zagrożeń dla ich stanu i degradacji ich chronionych walorów, w tym w obszarze gm. Ćmielów na złożu wapieni „Ruda Kościelna”;
- 2) lokalizacji wielkopowierzchniowych farm fotowoltaicznych – ze względów wskazanych w pkt.1;
- 3) składowania lub magazynowania odpadów poza miejscami do tego wyznaczonymi w ramach prowadzenia gminnych gospodarek odpadami – ze względów wskazanych w pkt.1.

§ 6.

Realizacji celów utworzenia Parku i zadań, o których mowa w § 3 i 4 powinno służyć:

- 1) sporządzenie Planu ochrony Części ...Parku Kulturowego,
- 2) sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- 3) wprowadzenie zakazów i ograniczeń o których mowa w § 4.

§ 7.

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi /Wójtowi.....

§ 8.

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej /Rady Gminy.....

Załącznik Nr 1 do uchwały Nr...Rady Miejskiej /Rady Gminy.....
z dnia2022 r.

Granice Części ... Parku Kulturowego

Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną

(do opracowania po uzgodnieniu przebiegu granic Parku z zainteresowanymi stronami)

Załącznik Nr 2 do uchwały Nr...Rady Miejskiej /Rady Gminy
z dnia2022 r.

Zestawienie obiektów ochrony dziedzictwa kulturowego
i obiektów wpisanych do rejestru zabytków
w obszarze Części ... Parku Kulturowego
Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną
(do opracowania po uzgodnieniu przebiegu granic Parku z zainteresowanymi stronami)

Załącznik Nr 3 do uchwały Nr... Rady Miejskiej /Rady Gminy
z dnia2022 r.

Zestawienie obiektów ochrony dziedzictwa przyrodniczego
w obszarze Części ... Parku Kulturowego
Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną
(do opracowania po uzgodnieniu przebiegu granic Parku z zainteresowanymi stronami)

UZASADNIENIE UCHWAŁY

W rozwoju społeczno-gospodarczym i przestrzennym Gminy bardzo ważne miejsce zajmuje problematyka ochrony i odnowy oraz udostępniania dziedzictwa kulturowego, w tym zwłaszcza zachowanych na ich terenach świadectw pradziejowego górnictwa i osadnictwa. Utworzenie Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną w obrębie Gminy..... wiąże się z potrzebą:

- 1) wzmocnienia skuteczności ochrony Dobra Światowego Dziedzictwa – Krzemionkowskiego Regionu Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego;
- 2) wypracowania ram dla koordynacji ochrony, badań, promocji i udostępniania poszczególnych komponentów Dobra oraz innych obiektów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego terenów Parku;
- 3) wykorzystania ww. zasobów dla podniesienia atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej terenów Parku oraz dla wzrostu lokalnej gospodarki w powiązaniu z rozwojem usług dla edukacji, turystyki i rekreacji oraz poprawą dostępności tych zasobów;
- 4) poprawy ładu przestrzennego i walorów krajobrazowych poprzez uregulowanie kierunków i zasad zagospodarowania i użytkowania terenów Parku z uwzględnieniem ww. celów.

Dla realizacji powyższych celów podejmowane będą działania zharmonizowane ze współczesnymi i przyszłymi zmianami w zagospodarowaniu przestrzennym obszaru Parku i prowadzące do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego gmin, w obrębie których Park powołano

Utworzenie Parku Kulturowego wynika z realizacji wspólnych postanowień władz samorządowych gmi: Ćmielów, Ożarów i Bodzechów, określonych w liście intencyjnym, z 14 czerwca 2019 r. i wyrażającym *gotowość do przystąpienia do prac mających na celu utworzenie parku kulturowego (...), obejmującego obszar Krzemionkowskiego Regionu Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego*. Potwierdzono je także w *Porozumieniu z 1 lutego 2021 r., dotyczącym utworzenia Parku*, podpisanym przez przedstawicieli władz ww. gmin, starostw opatowskiego i ostrowieckiego oraz Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Ostrowcu Świętokrzyskim.

1.3. Projekt Uchwały ws zatwierdzenia Planu Ochrony Parku

Uchwała nr Rady Miejskiej /Rady Gminy
z dnia2022 r.
w sprawie zatwierdzenia Planu Ochrony

... Części Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną
na terenie Gminy.....

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506 z p62n. zm.) w związku z art. 16 ust. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710) uchwała się, co następuje:

§ 1.

1. W celu określenia zasad zintegrowanej ochrony walorów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych terenów Gminy.....objętych ochroną w ramach Części ... Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną oraz ich udostępnienia i ukierunkowania zagospodarowania przestrzennego zatwierdza się Plan Ochrony ... Części ww. Parku, sporządzony w uzgodnieniu ze Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i zwany dalej Planem Ochrony.

2. Część opisowa Planu Ochrony, stanowiąca Załącznik nr 1 do Uchwały, obejmuje:

- 1) cele utworzenia Parku;
- 2) zakres Planu Ochrony
- 3) opis struktury funkcjonalno-przestrzennej Parku i jego strefowanie;
- 4) wytyczne dla sposobów ochrony zasobów kulturowych, przyrodniczych oraz kształtowania krajobrazu w wyznaczonych strefach;
- 5) ustalenia dotyczące zakazów i ograniczeń ;
- 6) wytyczne dla miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- 7) wytyczne dla udostępniania parku dla edukacji, turystyki i rekreacji oraz aktywizacji gospodarczej;
- 8) wytyczne dla zarządzania Parkiem.

3. Część graficzna Planu Ochrony, stanowiąca Załącznik nr 2 do Uchwały, obejmuje Rysunek pt „Plan Ochrony Parku – struktura przestrzenna i granice Części ... Parku oraz zasady jego ochrony i udostępniania, sporządzony w skali 1: 25.000, obejmujący tereny....., wchodzące w skład CzęściParku.

4. Na Rysunku planu ochrony wskazane zostały na podkładzie geodezyjnym obowiązujące granice Części ...Parku Kulturowego w obszarze Gminy.....

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi /Wójtowi.....

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Miejskiej /Rady Gminy... ..

Załącznik Nr 1 do uchwały Nr...Rady Miejskiej /Rady Gminy
z dnia2022 r.

Plan Ochrony Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną

Załącznik Nr 2 do uchwały Nr...Rady Miejskiej /Rady Gminy
z dnia2022 r.

Rysunek pn „Plan Ochrony Parku – struktura przestrzenna i granice Parku oraz zasady jego ochrony i udostępniania

UZASADNIENIE UCHWAŁY

Z powołaniem parku kulturowego na terenie Gminyjako Części.... Parku Kulturowego Pradziejowego Górnicztwa Krzemienia nad Kamienną wiąże się ustawowy obowiązek opracowania jego planu ochrony, stanowiącego podstawowe narzędzie dla wzmocnienia skuteczności ochrony i udostępniania walorów krajobrazu kulturowego i zabytków oraz środowiska przyrodniczego i krajobrazu na terenie Parku oraz harmonizowanie z nimi współczesnych i przyszłych zmian w zagospodarowaniu przestrzennym i rozwoju społeczno-gospodarczym tego obszaru.

Dla realizacji przyjętych w planie ochrony celów ochrony zasobów kulturowych i przyrodniczych oraz określenia wytycznych dla prowadzenia zróżnicowanych polityk ochrony i zagospodarowania terenów Parku wskazano w planie ochrony zasady i wytyczne dla ochrony walorów kulturowych, przyrodniczych i kształtowania krajobrazu oraz wytyczne dla miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, dla udostępniania Parku dla turystyki i rekreacji oraz aktywizacji gospodarczej oraz dla form i zasad zarządzania Parkiem dla terenów.....

Wdrażanie tych wytycznych ma służyć ochronie obiektów wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz walorów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych, występujących na terenie Parku, a także poprawie jakości tych walorów i rozwojowi jego wszechstronnych form udostępniania oraz rozwojowi gospodarki turystycznej na tym terenie i wzrostowi zamożności jego mieszkańców.

Przewodniczący Rady Miejskiej /Rady Gminy.....

2. Dokumentacja formalno-prawna

(do opracowania w finalnej części prac nad Planem Ochrony)

Materiały wyjściowe i literatura

1. Podstawy formalno-prawne i wytyczne:

- Decision: 43 COM 8B.29 [w:] Decisions adopted during the 43rd session of the World Heritage Committee, Baku, 2019, WHC/19/43.COM/18, Paris, 23 July 2019* – Decyzja międzyrządowego Komitetu Światowego Dziedzictwa o wpisie Krzemionek na Listę światowego dziedzictwa dostępna pod adresem:
<https://whc.unesco.org/en/decisions/7390>
- Europejska Konwencja Krajobrazowa*, sporządzona we Florencji 20 października 2000 r., Dz. U. z 2006 nr 14, poz. 9
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego*, przyjęta w Paryżu 16 listopada 1972 r., Dz.U. nr 32 poz. 190 z dnia 30 września 1976 r.
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego*, sporządzona w Paryżu 20 października 2005 r., Dz.U. 2007 nr 215, poz.1585
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego*, sporządzona w Paryżu 17 października 2003r., Dz.U. 2011 nr 172, poz. 1018
- Krzemionki Prehistoric Striped Flint Mining Region World Heritage nomination dossier - wniosek o wpis Krzemionkowskiego Regionu Pradziejowego Górnicztwa Krzemienia Pasiastego na Listę Światowego Dziedzictwa wraz z Planem Zarządzania oraz dokumentacją uzupełniającą*, dostępne pod adresem:
<https://whc.unesco.org/en/list/1599/documents/>
- Krzemionki (Poland) no 1599 [w:] Evaluations of Nominations of Cultural and Mixed Properties, ICOMOS report for the World Heritage Committee 43rd ordinary session, Baku, 30 June - 10 July 2019, WHC-19/43.COM/INF.8B, Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, UNESCO, Intergovernmental Committee for the Protection of World Cultural and Natural Heritage, World Heritage Centre, WHC.19/01, 10 July 2019*
- Raport ICOMOS z oceny wniosku o wpis Krzemionek na Listę światowego dziedzictwa*, dostępny pod adresem:
<https://whc.unesco.org/archive/2019/whc19-43com-inf8B1-en.pdf>
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych*, D. U. z 28 lutego 2019 r., poz. 394
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody*, Dz. U. z 2020 r., poz. 55,471 i 1378, tekst ujedn.
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, Dz. U. z 2020 r., poz. 282, 782 i 1378, tekst ujednolicony
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, Dz. U. z 2020 r., poz. 293. 471,782, 1086, 78, tekst ujedn.
- Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*, Dz. U. z 2020 r., poz.713 i 1378, tekst ujednolicony
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym*, Dz. U. z 2020 r., poz. 920, tekst ujednolicony
- Zasady tworzenia parku kulturowego, zarządzania nim i opracowania planu jego ochrony*, Myczkowski Z. z zespołem, KOBiDZ, Warszawa 2005
- Zarządzenie Prezydenta RP z 8 września 1994 r. ws uznania Krzemionek – kopalni krzemienia z epoki neolitu za Pomnik Historii*, MP nr 50 z 1994.r. poz. 419, Warszawa 1994

2. Opracowania i publikacje dot. ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków

- Bąbel J. T., „*Krzemionki Opatowskie*” – monument prahistorii Europy, Kopalnie krzemienia pasiastego, Krzemionki Muzeum Historyczno-Archeologiczne, Ostrowiec Świętokrzyski 2015
- Górnictwo z epoki kamienia: Krzemionki – Polska – Europa. W 90. rocznicę odkrycia kopalni w Krzemionkach/Stone Age mining: Krzemionki - Poland - Europe. On the ninetieth anniversary of the discovery of the Krzemionki mine*, Silex et Ferrum 1, 2014
- Informacja NID – Krzemionkowski region prehistorycznego górnictwa krzemienia pasiastego*, NID, Warszawa 2019
- Jedynak A., *Koncepcja Parku Kulturowego Pradziejowego Górnicztwa Krzemienia nad Kamienną*, Muzeum Archeologiczne, Krzemionki 2019
- Jedynak A., *Projekt planu ochrony konserwatorskiej zespołu pradziejowych kopalń krzemienia nad dolną Kamienną w woj. świętokrzyskim*, Ochrona Zabytków t. 67.2 (265), s. 193-210, 2014
- Jedynak A., *Zagrożenia i ochrona pradziejowych kopalń krzemienia pasiastego w "Krzemionkach" w perspektywie wpisu na Listę światowego dziedzictwa UNESCO*, Raport 10, s. 263-283, 2015
- Korzeń J. i inni, *Projekt planu ochrony Parku Kulturowego Kotliny Jeleniogórskiej*, Fundacja Karkonoska, Jelenia Góra 2016

- Korzeń J., *Wdrażanie idei parków kulturowych w praktyce*, SU ZOIU, Wrocław 2018
- Korzeń J. i inni, *Projekt planu ochrony Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną*, Narodowy Instytut Dziedzictwa i Fundacja Karkonoska, Jelenia Góra – Krzemionki 2020
- Korzeń J. i inni, *Założenia dla utworzenia Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną*, Narodowy Instytut Dziedzictwa i Fundacja Karkonoska, Jelenia Góra – Krzemionki 2020
- Kucińska-Isaac A., *Pomnik Historii Krzemionki*, NID, Warszawa 2014
- Obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych wg rejestru zabytków woj. Świętokrzyskiego*, WUOZ, Kielce 2021
- Myczkowski Z., Marcinek R., Siwek A., *Park kulturowy jako forma ochrony krajobrazu kulturowego (historycznego)*, OT NID Kraków 2017
- Piotrowska K., *Krzemionki Światowym Dziedzictwem. Przez trudy do sukcesu*, Biuletyn Informacyjny ICOMOS, Warszawa 2019
- Stawicki H., *Informacja o pracach Pracowni Krajobrazu Kulturowego w Kielcach*, (w) *Idea oraz działalność Pracowni Krajobrazu Kulturowego w Kielcach*, Zarząd Ochrony i Konserwacji Zespołów Pałacowo-Ogrodów, Warszawa 1992
- Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków na terenie Województwa Świętokrzyskiego*, UWKZ, Kielce 2020

3. Opracowania i publikacje dot. ochrony środowiska przyrodniczego:

- Decyzja Komisji Europejskiej z 10 stycznia 2011 r. w sprawie przyjęcia na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG czwartego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny*, Notyfikowana jako dokument nr C(2010) 9669(2011/64/UE)
- Identyfikacja i ocena krajobrazów – metodyka oraz główne założenia*, opracowanie wykonane pod kierunkiem Solona J., Warszawa 2014
- Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2002
- Obszar Natura 2000 – Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody*, GDOŚ, Warszawa 2010
- Obszar Natura 2000 Dolina Kamiennej PLH 260019 – Standardowy Formularz Danych*, GDOŚ, Warszawa 2020
- Obszar Natura 2000 Krzemionki Opatowskie PLH 260024 – Standardowy Formularz Danych*, GDOŚ, Warszawa 2020
- Orzeczenie Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej Nr 43 z 2 października.1953 r. ws pomników przyrody*, Dz. Urz. WRN z 25.02.1954r., Nr 1, poz. 1
- Orzeczenie Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej Nr 77 z 28.10.1954 r. (Dz. Urz. WRN w Kielcach)*
- Podział regionalny województwa świętokrzyskiego na mikroregiony i nanoregiony*, Strzyż M. z Zespołem Planowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego Biura Rozwoju Regionalnego, Kielce 2019
- Program ochrony przyrody*, (w) *Plan Urządzania Lasu na okres od 1.01.2014 r. do 31.12.2023 – Opis Ogólny Nadleśnictwo Ostrowiec Świętokrzyski*, RDLP Radom 2014
- Program ochrony środowiska dla Gminy Bałtów na lata 2014-2017 z perspektywą na lata 2018-2021*, Uchwała Nr VII/26/2015 Rady Gminy w Bałtowie z 27 lutego 2015 r.
- Program ochrony środowiska dla Gminy Bodzechów na lata 2019-2023 z perspektywą do r. 2023*, Uchwała Nr III/13/2018 Rady Gminy Bodzechów z 6 grudnia 2018 r.
- Program ochrony środowiska dla Gminy Ćmielów na lata 2014-2017 z uwzględnieniem lat 2018-2021*, Uchwała Nr...
- Program ochrony środowiska dla Gminy Ożarów*, Uchwała Nr XXVII Rady Miejskiej w Ożarowie z 21 marca 2005 r.
- Program ochrony środowiska woj. świętokrzyskiego*, Uchwała Nr XX/290/16 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z 5 lutego 2016 r.
- Raport o oddziaływaniu na środowisko przedsięwzięcia polegającego na wydobywaniu kopaliny ze złoża wapieni jurajskich „Ruda Kościelna”, jej przerabianiu, zwalowaniu mas ziemnych oraz magazynowaniu kruszy, wraz z zakładami przeróbczymi w miejscowościach Ruda Kościelna i Stoki Stare w gm. Ćmielów*, GeoEko Ochrona Środowiska, Kielce 2021
- Rozporządzenie Nr 12/95 Wojewody Kieleckiego z 29 września 1995 r. (ws OCHK Dolina Kamiennej)*, Dz.U. Woj. Kieleckiego Nr 21 poz. 145
- Rozporządzenie Nr 18/2002 Wojewody Świętokrzyskiego z dnia 19 lutego 2002r. w sprawie uznania za zespoły przyrodniczo – krajobrazowe*, Dz. Urz. Woj. Świętokrzyskiego Nr. 23, poz 290 z dn. 25.02.2002 r.
- Rozporządzenie Nr 89/2005 Woj. Świętokrzyskiego z 14 lipca 2005 r. ws OCHK*, Dz.Urz. Woj. Świętokrzyskiego Nr 156, poz. 1950 z 20 lipca 2005 r.
- Rozporządzenia Wojewody Świętokrzyskiego Nr 35/2007 z 12 grudnia 2007 r. ws pomników przyrody*, Dz. Urz. Woj. Świętokrzyskiego Nr 239 poz. 3552
- Rozporządzenie Nr 17/2009 Wojewody Świętokrzyskiego z 16 lutego 2009 r. zm. Rozp. ws OCHK*, Dz.Urz. Woj. Świętokrzyskiego Nr 42, poz. 629 z 23 lutego 2009 r.
- Strzyż M., Podział województwa świętokrzyskiego na mikroregiony i nanoregiony*, Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego, Kielce 2019

Uchwała Nr XXXV/617/13 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z 23 września 2013 r. dot. wyzn. OCHK Doliny Kamiennej, Dz. U. Woj. Świętokrzyskiego z 1 października 2013 r.
Zarządzenie MOŚZNiL z 27 czerwca 1995r. ws uznania za rezerwat przyrody, M.P. Nr 33, poz. 396
Zarządzenie Wojewody Kieleckiego nr 23/87 z 2 października 1987 r. ws pomników przyrody
Zarządzenie Wojewody Tarnobrzskiego nr 34 z 30 grudnia 1988 r. ws pomników przyrody
Zarządzenie Wojewody Tarnobrzskiego nr 2 z 4 marca.1997 r. ws pomników przyrody

4. Opracowania dla planowania przestrzennego, strategię rozwoju, programy opieki nad zabytkami i inne programy

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Bałtów na lata 2016-2020, Uchwała Nr XXVIII/183/2016 Rady Gminy w Bałtowie z dnia 28 listopada 2016 r.
Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Bodzechów na lata 2010-2014, Uchwała Rady Gminy Bodzechów Nr LIII/79/2010 z 29 października 2010 r.
Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Ćmielów na lata 2010-2013, Uchwała Rady Gminy Ćmielów Nr XLV/342/2010 z dnia 10 czerwca 2010r.
Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2009-2015 dla Lokalnej Grupy Działania „Krzemienny Krąg”, Bałtów 2008
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części terenu sołectwa Ruda Kościelna w gminie Ćmielów, Uchwała Nr VI/38/2003 Rady Miejskiej w Ćmielowie z 13 marca 2003 r.
Mpzp miasta Ćmielowa, Uchwała Nr LIV/310/2018 Rady Miejskiej w Ćmielowie z 29 czerwca 2018 r.
Mpzp miejscowości Brzóstowa, Uchwała Nr XXVII/178/2005 Rady Miejskiej w Ćmielowie z dnia 30 sierpnia 2005r. (z I zmianą uchwaloną Uchwałą Nr XXI/124 /2016 z 22 kwietnia 2016 r.)
Mpzp miejscowości Brzóstowa II, Uchwała Nr XXIII/194/2012 Rady Miejskiej w Ćmielowie z 28 grudnia 2012 r.
Mpzp miejscowości Grójec, Uchwała Rady Miejskiej w Ćmielowie Nr XXVII/179/2005 z dnia 30 sierpnia 2005r. (z I zmianą uchwaloną Uchwałą Nr XL/308/2009 z 30 grudnia 2009 r. i II zmianą uchwaloną Uchwałą Nr XIII/76/2015 z 17 września 2015 r.)
Mpzp miejscowości Piaski Brzostowskie, Uchwała nr XXVII/177/2005 Rady Miejskiej w Ćmielowie z dnia 30 sierpnia 2005 r. (z I zmianą uchwaloną Uchwałą Nr XXXVIII/277/2009 z 4 listopada 2009 r.)
Mpzp terenu eksploatacji złoża piasku w miejscowości Borownia, Uchwała Nr XX/128/2004 Rady Miejskiej w Ćmielowie z 14 grudnia 2004r.
Mpzp w obszarze gminy Wojciechowice, w obrębie Smugi, Uchwała nr XLV/231/2018 Rady Gminy w Wojciechowicach z 28 czerwca 2018 r.
Plan zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego, Uchwała Nr XLVII/833/14 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z 22 września 2014 r.
Projekt Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Bodzechów, UG Bodzechów 2020
Projekt Strategii rozwoju województwa świętokrzyskiego 2030+, Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, Kielce 2020
Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Ostrowieckiego na lata 2017-2020, Uchwała Nr XL/237/2017 Rady Powiatu Ostrowieckiego z 30 marca 2017 r.
Program Rewitalizacji Gminy Bałtów na lata 2016-2023, Uchwała Nr XLIII/262/2018 Rady Gminy w Bałtowie z dnia 31 stycznia 2018 r.
Program Rewitalizacji Gminy Bodzechów na lata 2016-2023, Uchwała Nr XXXIV/93/2016 Rady Gminy Bodzechów z 28 grudnia 2016 r.
Program Rewitalizacji Miasta Ćmielów, Uchwała Nr XXXVIII/280/2009 Rady Gminy Ćmielów z 4 listopada 2009 r.
Program Rewitalizacji Gminy Ćmielów na lata 2016-2025 – projekt z 2017, Ćmielów 2017
Program rozwoju turystyki i promocji powiatu ostrowieckiego do 2020 r., Uchwała Nr IV/18/2018 Rady Powiatu Ostrowieckiego z 21 grudnia 2018 r.
Strategia rozwoju Gminy Bodzechów na lata 2010-2020, UG Bodzechów 2010
Strategia rozwoju Gminy Ćmielów na lata 2014-2020, Uchwała Nr XXXV/275/2014 Rady Miejskiej w Ćmielowie z 29 stycznia 2014 r.
Strategia rozwoju miasta i Gminy Ożarów do 2020 r., Uchwała Nr XXII/146/2016 rady Miejskiej w Ożarowie z 6 lipca 2016 r.
Strategia rozwoju turystyki w woj. świętokrzyskim do roku 2020, Uchwała Nr XLII/508/06 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z 26 października 2006 r.
Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2030, Uchwała Nr XXX/406/21 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z 29 marca 2021 r.
Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu ostrowieckiego do roku 2020, Uchwała Nr XXVI/157/2016 Rady Powiatu Ostrowieckiego z 30 marca 2016 r.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Bałtów, Uchwała Nr VI/21/2015 Rady Gminy w Bałtowie z 28 stycznia 2014 r.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Ożarów, Uchwała nr XXXV/259/ 2013 Rady Miejskiej w Ożarowie z 22 października 2013 r.
Zmiana III Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Ćmielów, Uchwała Nr XXIV/203/2013 Rady Miejskiej w Ćmielowie z 24 stycznia 2013 r.
Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wojciechowice, Uchwała Nr XX/98/2016 Rady Gminy z 15 czerwca 2016 r.

5. Dokumenty związane ze współpracą z samorządami i innymi jednostkami:

List intencyjny podpisany pomiędzy Gminą Ożarów, a Gminą Bodzechów i Gminą Ćmielów ws (...) przystąpienia do prac mających na celu utworzenie parku kulturowego (...) obejmującego obszar Krzemionkowskiego Regionu Pradziejowego Górnicztwa Krzemienia Pasiastego, Ostrowiec Świętokrzyski 2019
Opinia dotycząca unikalnych wartości Dóbr światowego dziedzictwa – zabytków wpisanych do rejestru zabytków i zlokalizowanych w rejonie prehistorycznych kopalni w Krzemionkach i Rudzie Kościelnej oraz potencjalnych zagrożeń dla ich stanu do uwzględnienia w „Raporcie o oddziaływaniu na środowisko dla planowanej eksploatacji złoża „Ruda Kościelna” w miejscowości Ruda Kościelna w gm. Ćmielów”, Muzeum Archeologiczne Krzemionki 2010
Porozumienie o współpracy między NID i Muzeum Historyczno-Archeologicznym w Ostrowcu Świętokrzyskim nr NID/P/9/20 z 2 marca 2020 r. ws współpracy przy utworzeniu parku kulturowego, Ostrowiec Świętokrzyski 2020 r.
Sprawozdanie z przebiegu seminarium „Park kulturowy w teorii i praktyce”, poświęconemu projektowi utworzenia Parku Kulturowego Pradziejowego Górnicztwa Krzemienia nad Kamienną, Muzeum Archeologiczne, Sudół-Krzemionki 2019
Wezwanie Świętokrzyskich Kopalni Surowców Mineralnych Sp. z o.o. do wycofania wniosku o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację (kopalni i zakładu przerobczego wapieni) w Rudzie kościelnej, Pękala Z., Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Ostrowieckiej, Ostrowiec 2021
Wniosek o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia mogącego zawsze znacząco oddziaływać na środowisko, polegający na wydobywaniu kopaliny ze złoża wapieni jurajskich „Ruda Kościelna”, Świętokrzyskie Kopalnie Surowców Mineralnych Sp. z o.o, Kielce 2021

6. Mapy, foldery i inne opracowania

Bank Danych Lokalnych GUS, Warszawa 2020
Baza danych obiektów terenowych BDOT10k dla powiatów Opatowskiego, Ostrowieckiego, udostępnianych przez: mapy.geoportal.gov.pl
Mapy ewidencji gruntów dla powiatów Opatowskiego, Ostrowieckiego z zasobów Powiatowych Ośrodków Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej
Nad Czarną i Kamienną (z mapą w skali 1:60.000), Starostwa Powiatowe w Końskich, Skarżysku Kamiennej, Starachowicach, Ostrowcu Świętokrzyskim i Opatowie 2010
Numeryczny model terenu NMT z cieniowaniem wygenerowanym na podstawie tego modelu, udostępniany przez: mapy.geoportal.gov.pl
Wyżyna Sandomierska – mapa turystyczna, Wyd. Compass, Kraków 2016
Zasoby mapowe Narodowego Instytutu Dziedzictwa

**Opracowanie wykonano na zlecenie
Muzeum Historyczno-Archeologicznego
w Ostrowcu Świętokrzyskim**

Zespół autorski:

mgr inż. arch. Janusz Korzeń – główny projektant, mgr Artur Jedynak, mgr inż. Juliusz Korzeń,
i prof. dr hab. Jacek Potocki

Konsultanci:

prof. dr hab. Zbigniew Myczkowski (Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej)
mgr Zbigniew W. Pękała (Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Ostrowieckiej)
dr Małgorzata Strzyż (Wydział Nauk Ścisłych i Przyrodniczych Uniwersytetu
im. Jana Kochanowskiego w Kielcach)

**Fundacja Karkonoska
Styczeń 2022**